

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Holtinen Tiia-Maria, Peura Leena

Vanhemman haastattelu osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti (AMK)

Osallistuminen ja toimintakyky

Opinnäytetyö

17.4.2020

<p>Tekijät Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Tiia-Maria Holttinen, Leena Peura Vanhemman haastattelu osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa</p> <p>65 sivua + 6 liitettä Toukokuu 2020</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Toimintaterapeutti (AMK)</p>
<p>Tutkinto-ohjelma</p>	<p>Toimintaterapian tutkinto-ohjelma</p>
<p>Ohjaajat</p>	<p>Riitta Keponen, lehtori Sanna Piikki, lehtori</p>
<p>Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) nuorisopsykiatriassa nuoren toimintakyvyn tutkimukseen sisältyy nuoren vanhemman haastattelu, jonka tarkoituksena on saada lisätietoa nuoren toimintakyvystä vanhemman näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli vanhemman haastatteluosuuden kehittäminen nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa HUS-nuorisopsykiatrian toimintaterapiassa. Tavoitteena oli päivittää nuorisopsykiatriassa työskentelevien toimintaterapeuttien käytössä ollutta vanhemman haastattelurunkoa, jonka avulla toimintaterapeutti haastattelee nuoren vanhempia nuoren toimintakykyä tutkittaessa. Näin nuoren toimintakyvystä saataisiin kattavasti tietoa eri näkökulmista. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä HUS Psykiatrian tulosyksikön nuorisopsykiatrian linjan eri työyksiköiden toimintaterapeuttien kanssa.</p> <p>Haastattelurungon päivittämisen teoriataustana käytettiin Competent Occupational Performance in the Environment - eli COPE-mallia. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen periaatteita noudattaen, ja aineisto kerättiin toimintaterapeuteilta puolistrukturoiduin yksilöhaastatteluin. Opinnäytetyössä haastateltiin yhdeksää toimintaterapeuttia ja haastatteluissa selvitettiin toimintaterapeuttien haastattelukäytäntöjä, vanhemman haastattelun sisältöä, sekä toiveita ja ehdotuksia päivitettyä haastattelurunkoa ajatellen. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan analyysimenetelmän keinoin.</p> <p>Toimintaterapeuttien tämänhetkisissä vanhemman haastattelukäytännöissä oli havaittavissa vaihtelevuutta riippuen toimintaterapeutin yksilöllisistä tottumuksista ja työskentelykontekstista. Tärkeimpinä osa-alueina vanhemman haastattelussa näyttäytyivät nuoren itsestä huolehtimisen, kotielämän, koulunkäynnin, levon, vapaa-ajan ja sosiaalisten suhteiden sujumisen selvittäminen. Esiin nousi myös nuoren toimintakyvyn muutoksen sekä päivittäisissä toimissa tarvittavan tuen määrän selvittäminen. Opinnäytetyön tuotoksena laadittiin ajantasainen haastattelurunko haastattelutuloksia, COPE-mallia sekä tutkimustietoa yhdistäen. Tuotos nimettiin nuoren lähiaikuisen haastatteluksi.</p> <p>Tuotos vastasi prosessin alussa asetettuja tavoitteita ja on ammattialan sekä nuoren kannalta merkityksellinen, sillä tuotos on luotu teorialla perustellen sekä toimintaterapeuttien kliinistä kokemusta hyödyntäen. Jatkotutkimusehdotuksena esitetään tässä opinnäytetyössä luodun päivitetyn haastattelurungon käytettävyyden koettelu käytännössä toimintaterapeutin, nuoren sekä vanhemman näkökulmasta.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>vanhemman haastattelu, nuorten toimintaterapia, toimintakyvyn tutkimus, nuorisopsykiatria</p>

Authors Title Number of Pages Date	Tiia-Maria Holttinen, Leena Peura Parent Interview as a Part of Assessment in Adolescent Psychiatry 65 pages + 6 appendices May 2020
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Riitta Keponen, Senior Lecturer Sanna Piikki, Senior Lecturer
<p>The aim of this bachelor's thesis was to develop interviewing a parent as a part of assessment in adolescent psychiatry. Our goal was to create a form that an occupational therapist can use as a base when interviewing a parent. This study was conducted in co-operation with occupational therapists working in HUS Helsinki University Hospital adolescent psychiatry.</p> <p>Background theory of this thesis was the Competent Occupational Performance in the Environment -model (COPE). The research method of this study was qualitative. We carried out individual half-structured interviews with nine professionals. All interviewees were occupational therapists working in HUS Helsinki University Hospital adolescent psychiatry. The purpose of the interviews was to find out how occupational therapists usually interview their client's parents, what is important to ask and what kind of suggestions they have concerning the new form. Data was analyzed by using the theory-guided approach of qualitative content analysis.</p> <p>According to the interviews, there was great variation in the methods between professionals when interviewing parents. The most important themes in parent interview that the occupational therapists named were self-care, home, school, sleep, free time and social relationships. Occupational therapists also noted that it is important to find out how much support the adolescent needs in his/her daily living and whether the parents have noticed some significant change in adolescent's occupational performance. Based on the interviews, COPE-model and other researches, we created a new form for interviewing a parent, named a close adult interview.</p> <p>The output of this study correlated with the prediction we had. Using the form can be meaningful both for professionals and for adolescent, because it is based on the professional's clinical competence and it is explained with theory. In future research, it would be beneficial to test the usability of the form we created from aspects of occupational therapists, adolescent and parent.</p>	
Keywords	occupational therapy, adolescent psychiatry, assessment, parent interviewing

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	4
2.1	Tavoitteet	4
2.2	Katsaus aikaisempaan tutkimustietoon	5
3	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet	10
3.1	Toimintakyky	10
3.2	Nuoruus ja nuoren toimintakyvyn tutkimus nuorisopsykiatriassa	11
3.3	Vanhemman osallistuminen nuoren toimintakyvyn tutkimukseen	12
3.4	Haastattelu menetelmänä toimintaterapiassa	13
4	HUS nuorisopsykiatria nuoren toimintakyvyn tukijana	15
5	Nuoren toimintakyky COPE-mallin näkökulmasta	18
5.1	Ympäristö COPE-mallin osa-alueena	20
5.2	Toiminta COPE-mallin osa-alueena	22
6	Kehittämispöytä ja menetelmälliset ratkaisut	24
6.1	Toimintaterapeuttien haastattelut	25
6.2	Haastatteluaineiston analyysi	27
7	Toimintaterapeuttien ajatuksia vanhemman haastattelusta	30
7.1	Vanhemman haastattelun merkitys ja käytännöt	30
7.2	Nuori toimijana erilaisissa ympäristöissä	34
7.3	Nuoren toiminta arjessa	37
7.4	Nuori yksilönä	40
7.5	Kehitysideoita päivitettyyn haastattelurunkoon	42
8	Päivitetyn vanhemman haastattelurungon laatiminen	45
8.1	Johtopäätöksistä kohti päivitettyä vanhemman haastattelurunkoa	47
8.2	Päivitetyn vanhemman haastattelurungon käyttö	55
9	Pohdinta	57
9.1	Yhteenveto ja arviointi	57
9.2	Eettisyys ja luotettavuus	58
	Lähteet	62

Liitteet

Liite 1. Nuoren lähiaikuisen haastattelu

Liite 2. Nuoren lähiaikuisen haastattelurungon käyttöohjeet toimintaterapeuteille

Liite 3. Päivitetyin haastattelurungon kysymysten muodostuminen

Liite 4. Toimintaterapeuttien puolistrukturoitu haastattelurunko

Liite 5. Tiedote opinnäytetyöstä

Liite 6. Haastateltavien suostumuslomake

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön aiheena on vanhemman haastattelu osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatrian toimintaterapiassa. Opinnäytetyössä tarkastellaan nuoren vanhempien osallistumista nuoren toimintakyvyn tutkimukseen sekä heidän näkemyksiensä esille tuomisen merkitystä. Tämä opinnäytetyö on luonteeltaan monimuotoinen, ja tarkoituksena on kehittää toimintaterapeuttien käyttöön ajantasainen haastattelurunko, jonka avulla toimintaterapeutin on mahdollista huomioida vanhemman näkemys nuoren toimintakyvystä.

Tarve opinnäytetyölle syntyi työelämälähtöisesti sekä oman kiinnostuksemme pohjalta. Yhteistyökumppanimme Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) nuorisopsykiatrian vastaavan toimintaterapeutin/kliinisen asiantuntijan mukaan nuoren toimintakyvyn tutkimuksen osaksi tarvitaan kaikille toimintaterapeuteille yhtenäinen haastattelurunko, jonka avulla toimintaterapeutin on mahdollista saada esille vanhempien näkemys nuoren toimintakyvystä. HUS nuorisopsykiatrian tulosityksikön toimintaterapiassa nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa on ollut aikaisemmin käytössä seitsemän vuotta sitten kokeneiden toimintaterapeuttien kliinisen osaamisen pohjalta luotu vanhempien haastattelurunko. Kyseinen runko kaipaisi yhteistyökumppanin mukaan päivytystä ja teoreettista taustaa perusteluksi. Käytössä olleessa haastattelurungossa osa-alueina ovat olleet nuoren senhetkiseen tilanteeseen liittyen koti, koulu, lepo/uni, vapaa-aika, itsestä huolehtiminen, sosiaaliset taidot, vuorovaikutus ja tunnelmaisuus sekä vanhempien mietteet.

Opinnäytetyön aiheen voidaan nähdä olevan merkityksellinen nuorisopsykiatrian toimintaterapian alueella, sillä toteuttaakseen hyvää arviointikäytäntöä arviointiprosessin tulisi pohjautua parhaaseen saatavilla olevaan tietoon eli olla näyttöön perustuvaa. Näyttöön perustuvassa käytännössä toimintaterapeutti yhdistää kliinistä asiantuntemusta, tutkimustietoa, ja työskentelykontekstia koskevaa tietoa, sekä ottaa huomioon asiakkaan yksilölliset tekijät. (Karhula ym. 2014: 7–8.) Pyrimme tällä opinnäytetyöllä siis tukemaan ajatusta siitä, että vanhemman haastattelu olisi kliiniseen asiantuntijuuteen, ja tutkimukseen perustuvaa. Vanhempaa on tärkeää haastatella, sillä nuoren vanhempien haastattelu antaa näkökulman nuoren toimintakyvystä ja kirjallisuus osoittaa nuoren arvioinnin edellyttävän monien tekijöiden huomioimista, kuten työskentelyä nuoren verkostojen kanssa (Danner, Kippola-Pääkkönen 2016: 584; Salmela & Kuitu 2016: 592).

Yhteistyökumppanimme toivoi päivitettyyn haastattelurunkoon perusteltua teoriataustaa. Teoriaa pohdittiin yhteistyössä, ja yhteistyökumppanin ehdotuksesta päädyttiin Hagedornin (2000) *Competent Occupational Performance in the Environment* eli COPE-malliin (Hagedorn 2000). Yhteistyökumppanin mukaan kyseinen malli on hyvin soveltuva vanhemman haastatteluun. COPE-malli korostaa näkemyksemme mukaan nuoren elämän kannalta merkittäviä kokonaisuuksia ja soveltuu siksi nuorisopsykiatriaan vanhemman haastatteluun. COPE-mallia hyödynnetään päivitettyssä haastattelurungossa kliinisen asiantuntemuksen eli haastattelutulosten ja tutkimustiedon rinnalla niin, että se toimii ideologisena taustana selittäen toimintakykyä ja toiminnasta suoriutumiseen vaadittavia tekijöitä.

Opinnäytetyössä käsitellään nuoren toimintakykyä ja toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa, nuoruutta ja nuoren mielenterveyden ongelmia, vanhemman osallistumista nuoren toimintakyvyn tutkimukseen sekä haastattelua menetelmänä toimintaterapiassa. Puhumme tässä opinnäytetyössä nuoren toimintakyvyn tutkimuksesta, emmekä arvioinnista, sillä tutkimus-termi on vakiintunut HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapiassa. Joissain lähteissä käytetään kuitenkin termiä arviointi, jota ei ole kyseisiin lähteisiin viitatessa vaihdettu. Opinnäytetyössä käytetään käsitettä vanhemmat, tarkoittaen sillä nuoren lähintä aikuista, eli vanhempaa, huoltajaa tai muuta lähiaikuista. Haastattelurunkoa suunniteltaessa on otettu huomioon se, että kaikki vanhemmat ja nuoret ovat erilaisia, ja vanhempien näkemykset, kiinnostus ja tietämys nuoren tilanteesta voivat olla hyvin vaihtelevia. Hannan ja Rodgerin (2002) katsauksen mukaan toimintaterapeutin on tärkeää tiedostaa vanhempien yksilöllisyys, ja ottaa vanhemman näkemys huomioon, vaikka se poikkeaisi terapeutin näkemyksestä. Myös vanhempien sitoutumisen taso lapsen tai nuoren prosessiin voi vaihdella. (Hanna & Rodger 2002: 16.)

Opinnäytetyö tehdään laadullisen tutkimuksen periaatteita noudattaen. Aineisto kerätään haastattelemalla HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapeutteja puolistrukturoidulla haastattelulla. Aineiston analyysissä käytetään abduktiivista eli teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa teoriasta etsitään selityksiä aineistosta tehtyjen löydösten tulkinnan tueksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Tuotos kootaan haastatteluaineistoa, teoriaa sekä tutkimustietoa yhdistäen. Päivitetty haastattelurunko muodostuu opinnäytetyön tuotoksena, ja se on kokonaisuudessaan nähtävillä opinnäytetyön liitteessä 1.

Tässä opinnäytetyöraportissa kuvaillaan ensin opinnäytetyön lähtökohdat eli tavoitteet ja tausta. Seuraavaksi käsitellään opinnäytetyön kannalta merkittäviä käsitteitä ja esitellään opinnäytetyön yhteistyökumppani sekä päivitetyn haastattelurungon taustalla oleva toimintaterapian malli nuoren näkökulmasta. Seuraavaksi käydään läpi opinnäytetyön toteutus sekä menetelmälliset ratkaisut, josta edetään tulosten esittelyyn. Johtopäätökset ja päivitetyn haastattelurungon luominen kuvaillaan ennen pohdintaosuuteen siirtymistä. Pohdinnassa käsitellään opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta sekä arvioidaan opinnäytetyön hyötyjä, sen toteutusta ja esitetään jatkotutkimusehdotuksia.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Tavoitteet

Opinnäytetyön kehittämistehtävänä on vanhemman haastatteluosuuden kehittäminen nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa HUS-nuorisopsykiatrian toimintaterapiassa niin, että nuoren toimintakyvystä saataisiin mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tietoa eri näkökulmista. Tavoitteenamme on päivittää nuorisopsykiatriassa työskentelevien toimintaterapeuttien käytössä ollutta vanhemman haastattelurunkoa. Haastattelurungon avulla toimintaterapeutin on mahdollista saada nuoren vanhemmalta näkökulmia esimerkiksi nuoren toimintaympäristöistä, haasteista sekä taidoista ja voimavaroista. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös tuoda toimintakyvyn tutkimuksessa toteutuvaan vanhemman haastatteluun näyttöön perustuvuutta.

Työelämäyhteys opinnäytetyössä on vahva, sillä opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä HUS Psykiatrian tulosityksikön nuorisopsykiatrian linjan eri työyksikköjen toimintaterapeuttien kanssa. Toimeksiantajana opinnäytetyölle toimi HUS nuorisopsykiatrian vastaava toimintaterapeutti ja kliininen asiantuntija Tuija Repo. Työ tehtiin suoraan toimintaterapeuttien käytännön tarpeeseen. Pyrimme opinnäytetyöllämme siihen, että toimintaterapeutti saisi käyttöönsä perustellun työvälineen, jota hän voi käyttää tai hyödyntää työssään. Näin toimintaterapeutti voisi mahdollisesti säästää aikaa, kun työ haastattelukysymysten pohtimiseen ja perustelemiseen olisi jo tehty. Opinnäytetyön ja opinnäytetyöhön käytetyn kirjallisuuden avulla toimintaterapeutti voi myös perustella nuorelle, nuoren vanhemmalle sekä muille ammattilaisille sen, miksi haastattelee vanhempaa tietyin kysymyksin, ja miksi saatu tieto on merkityksellistä. Näemme, että mitä kattavammin nuoren toimintakyvystä saadaan toimintakyvyn tutkimuksessa tietoa eri näkökulmista, sitä paremmin nuorta voidaan auttaa, ja myös osaltaan tukea vanhemman osallistumista nuoren kuntoutukseen.

Lapsen ja nuoren kyvystä toimia ei voida tehdä kattavia johtopäätöksiä ainoastaan yksittäisiä toiminnallisia valmiuksia arvioimalla, koska lapsen ja nuoren toimintakyky rakentuu kehityksellisesti ja vuorovaikutuksessa suhteessa sosiaaliseen ympäristöön (Danner & Kippola-Pääkkönen 2016: 583). Nuoren arviointi edellyttää monien tekijöiden huomiointia, kuten työskentelyä niiden verkostojen kanssa, joissa nuori toimii (Salmela & Kuitu 2016: 592). Esimerkiksi nuoren vanhempien sekä lähiaikuisten, kuten opettajan

haastattelu, antaa oman näkökulmansa nuoren toimintakyvystä (Danner, Kippola-Pääkönen 2016: 584). Onkin olemassa kliinistä näyttöä siitä, että vanhemman ja lapsen välinen kumppanuus on mielenterveysongelmien hoidon aikana tärkeää (Brown 2017: 24). Tästä syystä vanhempien haastattelu on tärkeä osa nuoren toimintakyvyn tutkimusta, jotta nuoren toimintakyvystä saataisiin mahdollisimman kokonaisvaltainen näkemys.

2.2 Katsaus aikaisempaan tutkimustietoon

Theseus-tietokannasta ei ole löydettävissä Suomessa tehtyjä opinnäytetöitä suoraan nuoren vanhemman haastattelusta osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa. Hakusanoilla ”vanhemman haastattelu”, ”vanhemman rooli” sekä ”vanhemman osallisuus” yhdistettynä hakusanaan ”arviointi” ei löytynyt toimintaterapian opinnäytetöitä liittyen nuorisopsykiatriaan. Yleisesti haettuna hakusanoilla ”nuorisopsykiatria” ja ”vanhemman haastattelu”, ”vanhemmat” tai ”vanhempi” ei ole löydettävissä opinnäytetöitä liittyen vanhemman haastatteluun nuorisopsykiatriassa myöskään muilta aloilta. Opinnäytetyöt näillä hakusanoilla käsittelevät lapsen tukemista silloin, kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia.

Kuitenkin vanhemmuudesta on tehty paljon opinnäytetöitä eri tieteenaloilla, mutta niissä käsitellään vanhemmuutta yleiskäsitteenä osana lapsen tai nuoren hyvinvointia tai kuntoutusta. Hoitotyön näkökulmasta on tarkasteltu perheen osallistumista ja osallisuutta lapsi- tai nuorisopsykiatriassa. Esimerkiksi Leppänen ja Serbin (2010) ovat tarkastelleet opinnäytetyössään vanhempien kokemuksia perhehoitotyöstä nuorisopsykiatrian osastolla (Leppänen & Serbin 2010: 4). Myös Lehtimäen (2012) opinnäytetyön yhtenä tutkimusongelmana on ollut, miten perhe osallistuu nuoren hoitoon nuorisopsykiatrisella osastolla (Lehtimäki 2012: 8).

Kansainvälisiä tutkimuksia haettiin eri tietokannoista, joita olivat esimerkiksi Cinahl, PubMed, ScienceDirect sekä Taylor & Francis Social Science & Humanities Library. Lisäksi tutkimuksia haettiin suoraan kansainvälisten toimintaterapeuttilehtien esimerkiksi British Journal of Occupational therapy ja American Journal of Occupational Therapy -internet-sivuilta. Yhdistelimme eritavoin seuraavia asiasanoja: occupational therapy / occupational therapist / ot, young / youth / adolescent / teen / young people / teenager, child / children / kid, mental health / mental illness / mental disorder / psychiatric, parent(s) / caregiver(s) / mother / father / family, rehabilitation / therapy / treatment / intervention, participation / engagement / involvement, assessment / evaluation / measure. Tuloksista

haettiin siis sekä toimintaterapian, että muiden tieteenalojen tutkimuksia. Hakutuloksia rajattiin lukemalla tutkimusten abstraktit läpi, ja niistä valittiin aiheeseen soveltuvat tarkempaan tarkasteluun. Opinnäytetyöhömmä lopulta valittujen tutkimusten täytyi liittyä nuorten toimintaterapiaan, nuorten toimintaterapia-arviointiin, vanhemman osallistumiseen lapsen tai nuoren kuntoutukseen, vanhemman haastatteluun, perhekeskeiseen lähestymistapaan tai nuorten psykiatriin haasteisiin. Opinnäytetyöhön pyrittiin valitsemaan mahdollisimman tuoreita tutkimuksia, mutta mukaan valikoitui harkitusti myös yli 10 vuotta sitten julkaistuja tutkimuksia, mikäli näimme näiden olevan relevantteja ja edelleen päteviä aiheeseemme liittyen. Hakemillamme asiasanoilla ei ollut löydettävissä tutkimusta, jossa tutkittaisiin suoraan vanhemman haastattelua liittyen nuoren toimintakyvyn tutkimukseen. Tutkimuksia valikoitui lopulta neljä, jotka käsittelevät vanhemman näkökulmasta vanhemman osallistumista lapsensa hoitoprosessiin, perhekeskeistä käytäntöä toimintaterapiassa, nuoren toimintaan vaikuttavia ympäristötekijöitä sekä nuoren osallistumisen ominaisuuksia.

Brown (2017) on tutkinut vanhemman kokemuksia lastensa hoidosta nuorten mielenterveyspalveluissa Sydneyssä, Australiassa. Hän on havainnut tutkimuksensa kirjallisuuskatsauksessa, että tutkimuskirjallisuudessa on aukko vanhempien kokemuksista lastensa hoidosta. (Brown 2017: 4,17.) Etsiessämme aikaisempia tutkimuksia huomasimme myös itse samankaltaisen ilmiön. Tutkimuksessaan Brown (2017) pyrki vastaamaan kysymykseen, kuinka vanhempien osallistuminen lapsen tai nuoren hoitoon vaikuttaa heidän käsitykseensä siitä, miten he voivat olla apuna lapsensa toipumisessa. Tutkimuksessa oli mukana 14 vanhempaa, jotka oli valittu tarkoituksenmukaisesti. Voimakkaasti esiin nousseita teemoja olivat vanhempien tunne tavoitteen saavuttamisesta, ja vanhempien usko kykyynsä vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Vanhemmat, jotka olivat passiivisia lapsensa hoidossa, kokivat toivon lapsensa toipumisesta heikentyvän. Vanhemmat, jotka olivat aktiivisemmin mukana lapsensa hoidossa, kokivat toiveikkuuden lisääntyvän. Tutkimuksen mukaan vanhemmat, jotka kokivat tulleen sivuutetuiksi nuorensa hoidossa, kokivat vähemmän motivaatiota nuoren tavoitteita kohtaan. (Brown 2017: 17, 165, 267.) Näemme, että mikäli vanhempien motivaatio nuoren tavoitteita kohtaan on kateissa, voi sillä olla estävä vaikutus nuoren kuntoutumisen mahdollisuuksiin.

Edwards, Millard, Praskac ja Wisniewski (2003) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan tekijöitä, jotka edistävät tai estävät perhekeskeistä käytäntöä toimintaterapian interventio-prosessissa. Tutkimuksessa oli mukana kuusi perhettä sekä neljä toimintaterapeuttia, ja

aineisto kerättiin sekä perheiden, että toimintaterapeuttien haastatteluilla. Tutkimustuloksissa keskeisimmäksi vaikuttavaksi tekijäksi havaittiin perheiden yksilöllisyyden ja erilaisuuden huomioiminen. Perheiden näkökulmasta vaikuttaviksi tekijöiksi todettiin aika sekä tukiverkostot. Toimintaterapeutit taas tunnistivat vaikuttaviksi tekijöiksi perheiden aikatauluihin liittyvät haasteet ja rutiinit. Tutkimuksessa vanhemmat kokivat, että toimintaterapeutilta saatava ymmärrys helpotti perhekeskeisyyden toteutumista. (Edwards & Millard & Praskac & Wisniewski 2003: 239, 245–249.)

Fogel, Rosenblum ja Josman (2020) ovat kartoittaneet ja tunnistaneet ympäristön tukevia ja rajoittavia tekijöitä, jotka vaikuttavat nuoren toimintaan. Tutkimuksessa oli mukana yhteensä 81 10–14-vuotiaan nuoren vanhempaa, joista 41 vanhemman lapsella oli toimintakyvyn alenemaa ja 40 vanhemman lapset olivat tyypillisesti kehittyneitä. Tutkimuksessa tarkastellaan vanhempien käsityksiä nuoren päivittäisiin toimintoihin vaikuttavista ympäristötekijöistä, kuten koti, koulu, ja yhteisö. Tutkimuksen mukaan eri ympäristötekijät, sekä sosiaaliset ja kognitiiviset vaatimukset ovat merkittävimpiä rajoittavia tekijöitä päivittäisessä toiminnassa nuorilla, joilla on toimintakyvyn alenemaa. (Fogel & Rosenblum & Josman 2020: 88, 93, 95.)

Lamash, Bedell ja Josman (2020) tutkimuksen tavoitteena on taas ollut kuvailla autismin kirjon nuorten osallistumisen ominaisuuksia vanhempien näkökulmasta verrattuna tyypillisesti kehittyviin nuoriin kotona, koulussa ja yhteisössä, sekä tunnistaa nuoren toimintakykyä tukevat tai estävät ympäristötekijät. Tutkimukseen osallistui 59 vanhempaa, joiden lapsella on todettu autismin kirjon häiriötä sekä 188 tyypillisesti kehittyneen lapsen vanhempaa. Nuorilla, joilla on todettu autismin kirjon häiriötä, osallistumisen taso näyttäytyi kotona ja koulussa matalampana kuin vertailuryhmän nuorilla ja vielä matalampana yhteiskunnassa. Esille nousi, että autismin kirjon nuoret osallistuivat mieluummin itsenäiseen yksin tehtävään toimintaan, kun taas vertailuryhmän nuoret osallistuivat mieluummin toimintaan, joka sisälsi sosiaalista kanssakäymistä. Lisäksi autismin kirjon nuorten vanhemmat nimesivät enemmän rajoittavia tekijöitä kaikista toimintaympäristöistä. (Lamash & Bedell & Josman 2020: 78, 80–85.)

On olemassa erilaisia lasten ja nuorten toimintaterapian arviointimenetelmiä, jotka sisältävät joko haastatteluosion tai kyselylomakkeen vanhemmille. Näitä menetelmiä on koottu taulukkoon 1. Arviointimenetelmissä käytettäviin kysymyksiin olemme mahdollisuuksien mukaan tutustuneet saadaksemme näkemyksen siitä, mitä muiden menetelmien mukaan vanhemmalta olisi hyödyllistä kysyä. Opinnäytetyössämme kysymykset

kohdennetaan 13–17-vuotiaisiin nuoriin ja heidän vanhempiinsa. Löysimme yhteensä 12 arviointimenetelmää, joihin sisältyy jonkinlainen vanhemman osio, ja näistä valitsimme esiteltäväksi neljä aiheeseemme soveltuvaa menetelmää. Menetelmiä etsittiin Toimiatietokannasta sekä Law & Baum & Dumm (2005) teoksesta *Measuring Occupational Performance, Supporting best practice in occupational therapy* (Law & Baum & Dumm 2005). Arviointimenetelmien valinnassa kriteerinä oli vanhemman haastattelun tai kyselyn sisältyminen menetelmään, sekä menetelmän soveltuvuus nuorisopsykiatriaan.

Taulukko 1. Vanhemman haastattelun sisältäviä arviointimenetelmiä

Arviointimenetelmä	Kuvaus	Menetelmä	Perustelu valinnalle
KINDL-R – Revised Children Quality of Life – Questionnaire	3–17-vuotiaille suunniteltu arviointimenetelmä, jolla arvioidaan lasten ja nuorten fyysistä, psyykkistä sekä psykososiaalista elämänlaatua (Ravens-Sieberer & Bullinger: 2000: 1-2).	Kiddy KINDL 3–6-vuotiaille (haastattelu) Kid-KINDL 7–13-vuotiaille (lomake) Kiddo-KINDL 14–17-vuotiaille (lomake) Vanhempien kyselylomakkeet: 3–6-vuotiaiden, 7–13-vuotiaiden ja 14–17-vuotiaiden lasten vanhemmille. (Ravens-Sieberer & Bullinger: 2000: 1–2.)	Menetelmä sisältää valmiit vanhempia varten tehdyt kyselylomakkeet.
CHQ – Child Health Questionnaire	5–18-vuotiaille suunniteltu diagnoosista riippumaton arviointimenetelmä, jolla arvioidaan lapsen ja nuoren fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä (Law & Baum & Dumm 2005: 200–201).	Menetelmä sisältää kolme eri versiota, joista kaksi on vanhempien täytettäviä kyselyitä, ja yksi 10–18-vuotiaiden lasten itse täytettävä kysely (Law & Baum & Dumm 2005: 200–201).	Menetelmä sisältää valmiit vanhempia varten tehdyt kyselylomakkeet.
SDQ – The Strengths and Difficulties Questionnaire	4–16-vuotiaille suunniteltu arviointimenetelmä kartoittamaan lapsen tunne-elämän haasteita, käytösoireita, tarkkaavuuden oireita, kavereiden ongelmia ja lapsen vahvuuksia (Borg 2013).	Menetelmänä kysely vanhemmalle, kysely opettajalle tai päivähoitoon, kysely nuorelle (Borg 2013).	Menetelmä sisältää valmiin vanhempia varten tehdyn kyselylomakkeen.
COPM – Canadian Occupational Performance Measure	Kaiken ikäisille suunniteltu arviointimenetelmä, jolla pyritään tunnistamaan asiakkaan havaitsemia muutosta päivittäisistä toiminnoista suoriutumisesta (Law & Baum & Dumm 2005: 173).	Menetelmänä haastattelu.	Menetelmää on mahdollista soveltaa vanhemman haastatteluun.

Kaikkiin arviointimenetelmiin ei ollut mahdollisuutta päästä käsiksi tekijänoikeusrajoitusten vuoksi. Menetelmät kuitenkin esitellään, sillä näemme niiden tuovan oleellista taustatietoa toimintaterapeuteille, jotka käyttävät tässä opinnäytetyössä syntyvää tuotosta.

3 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

Opinnäytetyössä tarkastelemme seuraavia ilmiöitä ja käsitteitä: toimintakyky, nuoruus ja nuoren toimintakyvyn tutkimus nuorisopsykiatriassa, vanhemman osallistuminen nuoren toimintakyvyn tutkimukseen, sekä haastattelu menetelmänä toimintaterapiassa. Kyseiset käsitteet ovat hyvin moniulotteisia ja aiheen ymmärtämisen ja tarkastelun kannalta merkityksellisiä, jonka takia haluamme avata ne opinnäytetyömme aiheen näkökulmasta. On tärkeää saada jonkinlainen kuva nuorisopsykiatriassa tehtävästä toimintakyvyntutkimuksesta, jotta voi ymmärtää siihen sisältyvästä vanhemman haastattelusta. On myös olennaista ymmärtää, miksi nuoren toimintakykyä tutkitaan, ja millaisia haasteita toimintakyvyn tutkimuksessa olevalla nuorella voi olla.

3.1 Toimintakyky

Toimintakyvyn käsite on yksi olennaisimmista käsitteistä opinnäytetyössämme, sillä opinnäytetyön tavoitteena on kehittää haastattelurunko, jolla pyritään saamaan selville vanhemman näkemyksiä nuoren toimintakyvystä. Toimintakyky on hyvin moniulotteinen käsite, ja siitä on olemassa monia määritelmiä, joten on olennaista avata ne näkökulmat, joiden kautta toimintakykyä tässä opinnäytetyössä ymmärretään ja tarkastellaan. Toimintakyvyn käsitteen määrittely ohjasi meitä osaltaan haastattelukysymysten aihealueiden pohdinnassa, sillä nuoren toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä halutaan nimenomaan saada tietoa.

Toimintakyvyn käsitteen selittämiseen olemme valinneet kolme eri määritelmää. Valitsimme useamman kuin yhden määrittelyn, sillä haluamme tarkastella toimintakyvyn käsitettä laajasti eri näkökulmista. Väestötutkimuksen määrittelyn valitsimme, sillä se kuvaa toimintakykyä hyvinkin perinteisellä jaottelulla. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokituksen (ICF) määritelmän taas valitsimme siksi, että se on yleisesti tunnettu pätevä kansainvälinen luokitus, ja siinä toimintakykyä tarkastellaan hyvin monipuolisesti ja tarkasti. COPE-mallin määritelmän avaamme, sillä COPE-malli on työmme taustalla vanhemman haastattelurungon päivittämisessä.

Väestöä tutkittaessa väestötutkimusryhmä on jäsentänyt toimintakyvyn käsitettä jakamalla sen seitsemään osa-alueeseen, joita ovat liikkumiskyky, aistitoiminnot, kognitiivinen toimintakyky, psyykinen toimintakyky, sosiaalinen toimintakyky, työkyky sekä päivittäisistä toiminnoista suoriutuminen (Koskinen & Sainio & Stenholm & Vaara 2011).

Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus ICF taas kuvaa toimintakykyä yläkäsitteenä, joka jakaa toimintakyvyn ruumiin- ja kehon toimintoihin, suorituksiin ja osallistumiseen. Siinä toimintakykyyn vaikuttavina tekijöinä katsotaan olevan myös vahvasti kontekstuaaliset tekijät, eli ympäristötekijät, sekä yksilötekijät. (Stakes 2004: 3, 7–8.) COPE-malli korostaa toimintakyvyssä ja toiminnallisessa suoriutumisessa ympäristön ja sen vaatimusten merkitystä. Toimintakyky määrittyy sen mukaan, miten yksilö pystyy vastaamaan toiminnan ja ympäristön vaatimuksiin. (Hagedorn 2000: 16.)

3.2 Nuoruus ja nuoren toimintakyvyn tutkimus nuorisopsykiatriassa

Nuoruusiällä tarkoitetaan lapsuuden ja aikuisuuden välissä olevaa kehitysvaihetta, jonka aikana fyysinen ja psyykinen kypsyminen tapahtuu. Nuoruusikä nähdään sijoittuvan ikävälille 12–24, alkaen puberteetin alusta ja päättyen keskushermoston kypsymiseen. Nuoruusiän aikana persoonallisuusrakenteet järjestäytyvät uudelleen ja vakiintuvat ja vaiheen loppupuolella jo suhteellisen muuttumaton persoonallisuus kiinteytyy. Nuoruusikä voidaan jakaa alavaiheisiin, ja usein käytetty jako on seuraava: esinuoruus, varhaisnuoruus, varsinainen nuoruus ja myöhäisnuoruus, mutta tytöt ja pojat kehittyvät eri tahdissa ja kehitys on piirteiltään erilaista. Nuoruusiässä ikätovereilla ja ryhmillä on keskeinen merkitys kehityksessä ja vanhemmista irtautuminen edistää nuoren itsenäistymistä. Kehityksellisenä päämääränä on saavuttaa itsenäisyys. (Aalberg 2016: 35–42.) Opinäytetyössämme keskitytään 13–17-vuotiaisiin nuoriin, sillä tämä ikäryhmä kuuluu HUS nuorisopsykiatrian palveluiden piiriin.

Nuoruusiässä mielenterveydenhäiriöiden esiintyvyys on lähes yhtä suuri kuin aikuisuudessa ja noin kaksinkertainen lapsuuteen verrattuna (Marttunen & Kaltiala-Heino 2017: 657). Mielenterveyden häiriöt ovat oireyhtymiä, joita kuvaa merkittävä häiriintyminen kognitiivisissa toiminnoissa, käyttäytymisessä, tunteiden säätelyssä tai niiden kypsymisessä ja niihin liittyy usein toimintakyvyn haittoja esimerkiksi sosiaalisessa tai koulutuksellisessa toiminnassa (Tamminen & Marttunen 2016: 128). Nuorten mielenterveyden häiriöiden psykiatrinen diagnostiikka on usein haastavampaa kuin aikuisten, sillä mielenterveydenhäiriö oirekuva ei usein ole silloin yhtä selkeä. Tähän vaikuttavat muun muassa nuoren nopea kehitys ja kehityksen yksilölliset erot, sekä useamman kuin yhden psykiatrisen häiriön samanaikaisen esiintymisen yleisyys nuorilla. (Sourander & Marttunen 2016: 116–117.)

Toimintaterapeutin toteuttamaan toimintakyvyn tutkimukseen tulevan nuoren toiminnallinen, taidollinen tai sosiaalinen suoriutuminen on aiheuttanut huolta. Toimintaterapeutti arvioi nuorta erilaisilla haastattelu- ja havainnointimenetelmillä sekä normitetuilla ja ei-normitetuilla mittareilla. Nuoren ikä, taustatiedot, arvioinnin tarkoitus sekä arviointimenetelmien soveltuvuus vaikuttavat siihen, mikä menetelmä arviointiin valitaan. (Danner & Kippola-Pääkkönen 2016: 583–584.) Nuorisopsykiatriassa toimintaterapia-arviointi painottuu nuoren taitojen ja toimintakokonaisuuksien arviointiin ja on tärkeää kartoittaa myös nuoren vahvuuksia ja asioita, jotka sujuvat nuorelta ongelmitta (Salmela & Kuitu 2016: 590). Arvioinnista saadut tulokset määrittelevät osaltaan annettavia hoito- ja kuntoutussuosituksia ja esimerkiksi toimintaterapiainterventiota ja ne kerrotaan nuorelle itselle sekä alaikäisen nuoren vanhemmille tai muille huoltajille (Laukkanen & Ebeling 2016: 142). Arvioinnilla täytyy olla aina selkeä tarkoitus, sillä muuten prosessi ei voi olla vaikuttava, eikä arvioinnilla ole merkitystä (Hagedorn 2000: 138). Täytyy siis tietää mitä tietoa tutkimuksella haetaan ja mihin käyttöön.

3.3 Vanhemman osallistuminen nuoren toimintakyvyn tutkimukseen

Hoitoon tulevan nuoren ollessa alaikäinen, vanhemmat ovat hänen huoltajiaan ja tällöin mukana nuoren tilanteen arvioinnissa, niin hoitosuunnitelman teossa kuin nuoren hoidon tukemisessakin (Laukkanen & Ebeling 2016: 144). Usein myös vanhemmilta saa luotettavampaa tietoa nuoren varhaiskehityksestä ja perheen historiasta kuin nuorelta itseltään (Marttunen & Kaltiala-Heino 2017: 682). Perhe on keskeinen asiakkaan tuen lähde ja yksi hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Hyvä toimintaterapian arviointikäytäntö onkin asiakas- ja perhekeskeistä ja asiakas, toimintaterapeutti sekä asiakkaan läheiset ovat kumppanuussuhteessa koko prosessin ajan. Toimintaterapialla pystytään vastaamaan yksilöllisiin tarpeisiin ja osoittamaan sen yhteyttä päivittäiseen elämään, jos arviointi toteutetaan asiakas- ja perhekeskeisesti ottamalla huomioon asiakkaan ja hänen perheensä näkemykset. (Karhula ym. 2014: 10.)

Pihan ja Aaltosen (2016) mukaan lapset ja nuoret ovat riippuvaisia perheestään, sillä perhe on psyykkisen kasvun ja kehityksen keskeisin ympäristö. Tämän vuoksi perhekeskeinen tutkimus on välttämätön osa lasten ja nuorten psykiatrista tutkimusta. (Piha & Aaltonen 2016: 146.) Vanhempien osallistuessa nuoren toimintakyvyn tutkimukseen on myös otettava huomioon, että vanhemman näkemys nuoren toimintakyvystä ei välttämättä ole todellisuutta vastaava. Vanhemman voi olla haastavaa hyväksyä, että omalla

lapsella on haasteita tai päinvastoin, hän voi nähdä nuorena pelkkiä negatiivisia piirteitä, jolloin kuvaus nuoren toimintakyvystä helposti vääristyy.

Vanhempien sekä muiden nuoren lähiaikuisten osallistuminen nuoren mielenterveyskuntoutukseen on merkittävää. Marttusen ja Kaltiala-Heinon (2017) mukaan yksi nuoruuden kehitystehtävistä on yksilöityminen, ja uudenlaisen aikuisen suhteen luominen vanhempiin. Vanhemmat ja muu perhe osallistuvat nuoren itsen lisäksi yksilöitymisen kehityskulkuun, ja siksi on luonnollista, että nuorta hoidettaessa tehdään yhteistyötä myös vanhempien kanssa. Keski- ja myöhäisnuoruudessa häiriöiden arvioiminen perustuu kuitenkin paljolti nuorelta itseltään saatavaan tietoon. Viime vuosina on myös korostettu lapsilta ja varhaisnuorilta itseltään saatavan tiedon tärkeyttä, kun aiemmin arvioinnissa on korostettu vanhemmilta ja opettajilta saatua tietoa. Vanhempien osallistuminen nuoren kuntoutukseen tukee kuitenkin nuoren sitoutumista hoitoon. (Marttunen & Kaltiala-Heino 2017: 657, 682.) Nuori ei kuitenkaan aina halua kertoa vanhemmilleen hakeutuneensa hoitoon ja silloin se on pääsääntöisesti otettava huomioon. Kuitenkin silloin, jos alaikäisen ongelmat vaikuttavat kytkeytyneen perheen ympärille, pyritään saamaan nuoren suostumus vanhempien kutsumiselle. Kriittisessä tilanteessa yhteydenotto vanhempiin on välttämätön. (Laukkanen & Ebeling 2016: 144.)

On olemassa merkittävää näyttöä siitä, että vanhemman ja perheen dynamiikka usein vaikuttaa lapsen hyvinvointiin, haavoittuvaisuuteen ja oireiden kehittymiseen (Brown 2017: 26, 266). Vanhemmuutta voi tutkia lastensuojelun työväliseksi kehitetyn roolikartan avulla. Siinä vanhemmuus on jaettu viiteen päärooliin, jotka ovat huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. Nuoren kasvaessa vanhemmuuden roolien paino vaihtelee ja esimerkiksi ihmissuhdeosaajan ja rajojen asettajan roolit korostuvat murrosikäisen vanhemmuudessa. (Poutiainen 2006: 58.) Tämä kertoo nuoren vanhemmalla olevan vaikutusta nuoren kehitykseen. Näemme, että vanhemmuuden roolien ymmärtäminen on tässä aihepiirissä merkittävää, sillä vanhemmat ovat nuorten lisäksi opinnäytetyömme keskiössä.

3.4 Haastattelu menetelmänä toimintaterapiassa

Haastattelu on yksi toimintaterapian neljästä menetelmästä, jonka avulla toimintaterapeutti selvittää asiakkaan subjektiivisia kokemuksia asiakkaan omasta toimintakyvystä ja myös hänen näkemyksiään toimintaa mahdollistavista ja estävistä tekijöistä (Karhula

ym. 2014). Haastattelun toteutustapa voi vaihdella esimerkiksi keston tai muodon mukaan. On olemassa strukturoituja, puolistrukturoituja tai strukturoimattomia haastatteluja. Strukturoitu haastattelu sisältää joukon ennalta määrättyjä kysymyksiä, kun taas strukturoimattomassa haastattelussa kysymyksiä ei ole määritelty ennakkoon, vaan keskustelun aiheet ja suuntautuminen määrittävät haastattelun kulun. Puolistrukturoidussa haastattelussa määrättyistä kysymyksistä on mahdollisuus myös poiketa. (Bullock 2014: 78.)

Toimintaterapeutille haastattelu on arviointivälineenä suunniteltu suullinen viestintätapa, jolla on selkeä tarkoitus sekä tarkka sisältö ja muoto. Se ohjaa asiakasta kertomaan heidän tarinaansa. Tämä mahdollistaa toimintaterapeuttia ymmärtämään asiakkaan näkökulman ja sen hetkisen toiminnallisen suoriutumisen tason sekä selvittämään onko toiminnallinen arviointi edelleen välttämätöntä ja määrittelemään toimintaterapian hyödyn asiakkaalle. (Page 1999: 19–20.) Haastattelu on siis asiakkaan ja toimintaterapeutin välistä keskustelua (Bullock 2014: 78). Haastattelussa asiakas antaa informaatiota toimintaterapeutille, mutta myös vastaanottaa sitä toimintaterapeutilta (Hagedorn 2000: 105). Asiakkaan ollessa nuori, asiakkaana toimii koko perhe ja tällöin myös nuoren vanhempi on osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta. Tällöin haastattelu toimii asiakkaan vanhemman ja toimintaterapeutin välisenä keskusteluna.

Hagedornin (2000) mukaan toimintaterapeutilla on oltava tiettyjä taitoja toteuttaakseen haastattelun. Näitä ovat tilanteen luominen sellaiseksi, että asiakkaan on mahdollisimman helppo antaa tietoa, keskustelun pitäminen kasassa ja oikeilla raiteilla, sekä haastattelun kirjaaminen. Toimintaterapeutin tulee olla tietoinen asiakkaan kommunikaatio- taidoista, ja siitä, ymmärtääkö asiakas mistä puhutaan. (Hagedorn 2000: 107.) Tämä on tärkeää ottaa huomioon vanhempaa haastatellessa, jotta haastattelusta saatu informaatio on sellaista, mitä toimintaterapeutti tarvitsee. Haastateltavan on myös tärkeää saada ymmärrys siitä, miksi häntä haastatellaan, ja mikä on haastattelusta seuraava askel (Hagedorn 2000: 107).

4 HUS nuorisopsykiatria nuoren toimintakyvyn tukijana

HUS nuorisopsykiatrian palvelut ovat suunnattu 13–17-vuotiaille nuorille, ja ne muodostuvat tutkimus-, akuutit ja konsultoivista (TAK) palveluista sekä avo- ja osastohoidon palveluista. TAK-poliklinikalla selvitetään nuoren ongelman luonne ja kiireellisyys sekä ohjataan nuori hänelle soveltuvaan hoitopaikkaan. (HYKS Nuorisopsykiatria n.d.) HUS nuorisopsykiatriassa nuori voi ohjautua toimintakyvyn tutkimuksiin eri vaiheissa hoitopolkuun ja tutkimukseen tulisi ohjautua pääsääntöisesti lääkärin läheteellä. TAK-poliklinikalta jatkohoitoon siirtyessä nuorelle on aina määritelty jo diagnoosi. Aloitteen tutkimuksen tekemiseksi voi tehdä myös esimerkiksi nuoren oma työntekijä tai toimintaterapeutti huomattessaan tarpeen. Yleisimmät diagnoosit nuorisopsykiatriassa liittyvät neuropsykiatriisiin haasteisiin, masennukseen, ahdistushäiriöihin, käytöshäiriöihin ja syömishäiriöihin. (Repo 2019.)

HUS nuorisopsykiatriassa nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa on erilaisia polkuja ja toimintakyvyn tutkimus voidaan tehdä niin sanotusti suppeana tai laajana. Jos nuorisopsykiatrisen alkuarvioinnin yhteydessä huomataan tarvittavan lisätietoa nuoren toimintakyvystä, tehdään TAK-poliklinikalla suppea toimintakyvyn tutkimus tarvehankintaisena lisätutkimuksena. Tässä vaiheessa vanhempien haastattelu on tavallisesti tehty jo tutkineen työntekijän toimesta, joka toteuttaa haastattelun aina oman ammattialansa näkökulmasta. Toimintaterapeutin tekemä haastattelu on usein sisällöltään erilainen. (Repo 2019.)

Toinen syy TAK-poliklinikalla tehtävään tutkimukseen on se, jos nuori ei kommunikoi puheella tai on erittäin niukka ulosanniltaan. Tällaisessa tapauksessa on mahdollista, että toimintaterapeutti turvautuu myös vanhempien haastatteluun saadakseen lisätietoa nuoren ajankohtaisesta toimintakyvystä. Hoitopoliklinikoilla tehdään suppeita toimintakyvyn tutkimuksia muun muassa silloin, kun pyyntö tutkimuksen tekemisestä on hyvin fokusoitu tai muuta tietoa asiakkaasta on jo saatavilla. HUS nuorisopsykiatrian laajassa toimintakyvyn tutkimuksessa sekä ryhmämuotoisessa toimintakyvyn tutkimuksessa haastatellaan aina nuoren vanhempi tai vanhemmat. Nuoren tutkimuksessa tapaamiskertoja on tavallisesti palveluyhteenvedoissa 5–7. Toimintaterapeutti tapaa nuoren vanhempia tyypillisesti kerran toimintakyvyn tutkimuksen haastatteluun liittyen ja sopii tarvittaessa useamman tapaamisen. (Repo 2019.)

HUS nuorisopsykiatriassa toimintakyvyn tutkimuksia on ohjaamassa organisaatiokohtaisesti tehdyt palvelukuvaukset siitä, mitä toimintakyvyn tutkimuksen tulisi sisältää yksilölliset tarpeet ja tehdyn lähetteen pyyntö huomioiden. Tavoitteena on, että nuoret saavat saman sisältöistä ja laatuista palvelua asuinpaikastaan ja hoitopaikastaan riippumatta. Palvelukuvaus ohjaa sisällön ja toteuttamistavan lisäksi laatua sekä toimii perehdyttämisen välineenä, kun halutaan kertoa toimintakyvyn tutkimuksesta esimerkiksi opiskelijoille, kollegoille, läheteitä tekeville lääkäreille tai perehdyttää uusia työntekijöitä. Yksilöllisestä ja ryhmämuotoisesta toimintakyvyn tutkimuksesta on omat palvelukuvauksensa. (Repo 2020.) Jotta voidaan ymmärtää vanhemman haastattelun osuus toimintakyvyn tutkimuksessa, on tärkeää hahmottaa mitä tutkimus kokonaisuudessaan sisältää.

Yksilöllinen toimintakyvyn tutkimus tehdään joko avohoidossa, osastolla tai osana TAK tutkimusjaksoa, edeltäen neuropsykiatrisia tutkimuksia, osana diagnosointia annetun määräyksen mukaisessa laajuudessa. Siihen kuuluvat palvelukuvauksen mukaan seuraavat päävaiheet:

1. selvitys nuoren elämäntilanteesta
2. arvio psyykkisistä taidoista
3. arvio prosessitaidoista
4. arvio sosiaalisista taidoista
5. arvio toimintakokonaisuuksista
6. yhteenveto toteutuneesta tutkimuksesta

Selvitykseen nuoren elämäntilanteesta kuuluu aikaisempiin potilasasiakirjoihin tutustuminen, perhetilanteen, koulunkäynnin ja nuoren arkiympäristön selvittäminen sekä nuoren käsityksen kuuleminen hänen ajankohtaisesta elämäntilanteestaan. Tähän osioon toimintakyvyn tutkimuksessa sisältyy vanhempien haastattelu sekä muun muassa nuoren itsearviointi, ADL-taksonomia, kotikäynti mahdollisuuksien mukaan sekä opettajan haastattelu. Arvioon psyykkisistä taidoista sisältyy aihealueina tunteiden ilmaisu sekä tunteiden hallinta ja menetelmänä käytetään esimerkiksi kuvahaastattelua. Prosessitaitojen arvioimisessa käytetään puolistrukturoitua toiminnallista tilannetta, toiminnan havainnointia vastaanotolla tai nuoren arkiympäristössä, ja arviointimenetelminä tässä vaiheessa ovat esimerkiksi MOHOST ja VQ-FI. Arvioon sosiaalisissa taidoissa käytetään ACIS-FI menetelmää ja mahdollisuuksien mukaan havainnoidaan nuorta asiointikäynnillä nuoren omassa toimintaympäristössä. Toimintakokonaisuuksien arvioinnissa käytetään muun muassa haastattelua, itsearviointia, ADL-taksonomiaa, mielenkiinnonkohteiden kartoitusta sekä sosiaalisten verkostojen karttaa. Tutkimuksen yhteenveto -vaiheessa toimintaterapeutti kirjoittaa lausunnon tutkimustuloksista, ja osallistuu hoitoneuvotteluun, johon myös vanhemmat osallistuvat. (Repo 2020.)

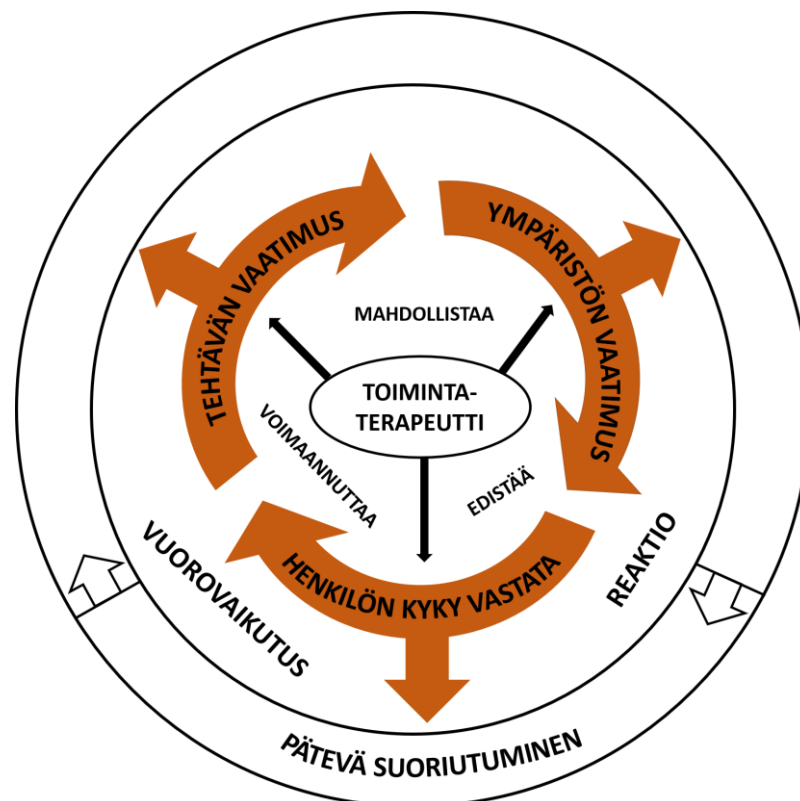
Ryhmämuotoiseen toimintakyvyn tutkimukseen ohjautuvat muun muassa nuoret, joiden toimintakyvystä halutaan lisätietoa, ja joilla epäillään olevan ongelmia sosiaalisten suhteiden luomisessa vertaisryhmissä tai joiden tarkkaavuuden tai toiminnanohjauksen ongelmia tulee tarkemmin arvioida. Päävaiheisiin ryhmämuotoisessa tutkimuksessa kuuluvat seuraavat:

1. suullinen ja kirjallinen haastattelu ja tiedonkeruu
2. neljä eri sisältöistä puolistrukturoitua ryhmäkertaa
3. vanhempien/hoitajien haastattelu
4. opettajilta saatava palaute
5. yksilöllinen tutkimuskäynti nuoren kanssa
6. lausunnon kirjaaminen
7. palautekeskustelu ja hoitoneuvottelu

Menetelminä eri vaiheissa on käytössä MOHOST, VQ-FI, ACIS-FI, toiminnalliset tilanteet ja niiden havainnointi, nuoren itsearviointi arkitoiminnoista, vanhempien haastattelu, yhteydenotto opettajaan, Valteri -toimintakykyarvio, OSA, ADL-taksonomia, sekä harkinnanvaraisena lisämenetelmänä COPM. (Repo 2020.) Palvelukuvauksista voidaan nähdä vanhemman haastattelun sisältyvän molempiin, mutta olevan vain yksi osa nuoren tutkimuskokonaisuutta.

5 Nuoren toimintakyky COPE-mallin näkökulmasta

Opinnäytetyön taustalla käytämme toimintaterapian *Competent occupational performance in the environment*- eli COPE-mallia, joka kuvaa henkilön toiminnallista suoriutumista ympäristössä. COPE-mallin mukaan pätevä suoriutuminen riippuu siitä, millainen tasapaino on tehtävän ja ympäristön luomalla suorituksen vaatimustasolla ja henkilön kyvyllä vastata tähän vaatimustasoon. Toimintaterapian avulla pyritään palauttamaan ja luomaan tasapaino henkilön kykyjen, tehtävän vaatimusten sekä ympäristön vaatimusten välillä, jotta pätevä suoriutuminen tehtävästä olisi mahdollista. Toimintaterapeutti pyrkii muokkaamaan toimintoja ja tehtäviä sekä muuttamaan ympäristöä mahdollistaakseen yksilölle parhaan mahdollisen toiminnallisen suoriutumisen asianmukaisen tuen avustuksella, sen ollessa tarpeellista. Toimintaterapiainventiossa siis pyritään mahdollistamaan yksilön pätevä suoriutuminen siinä ympäristössä, jossa hänellä on halukkuutta toimia. Hagedorn (2000) mainitsee kuitenkin, että on tärkeää ymmärtää, että pätevällä suoriutumisella ei tarkoiteta täydellisyyttä, vaan yksinkertaisesti johdonmukaista ja sopivaa suoriutumista, mikä saa työn tehtyä. Pätevä suoriutuminen siis kohtaa roolin, toiminnan tai tehtävän ja ympäristön vaatimukset sopivalla tavalla ja hyödyntää optimaalisesti henkilön vastausta näihin vaatimuksiin. (Hagedorn 2000: 15–18, 51.) Kuviossa 1 on nähtävillä visuaalinen kuvaus COPE-mallista.

Kuvio 1. Competent Occupational Performance in the Environment (mukaillen Hagedornia 2000: 16).

Hagedornin (2000) mukaan tehtävällä tarkoitetaan yksittäistä tekemistä. Esimerkiksi toiminta koostuu sarjasta tehtäviä, jotka taas asettavat yksilölle vaatimuksia. Tehtävän vaatimukset tarkoittavat sitä, että tehtävää tekevän henkilön täytyy fyysisesti ja kognitiivisesti kyetä siihen. Henkilöllä tulee myös olla vaadittava tietämys, taidot sekä kokemus sitoutukseen tehtävään. (Hagedorn 2000: 16, 29.) Hagedorn (2000) myös kuvaa, ettemme tee asioita vaan siksi, että haluamme, vaan myös vastataksemme ympärillä tapahtuviin asioihin; reagoimme ihmisiin, tilanteisiin ja tapahtumiin. Jotkut reaktioistamme ovat synnynäisiä, kun taas osa on opittuja. Reagoimme asioihin eri tavoin. Osa reaktioistamme ovat automaattisia ja ne pohjautuvat fysiologisiin vasteisiin, kun taas osa reaktioista ovat emotionaalisia, kognitiivisia tai ottavat muotonsa fyysisistä toimista. (Hagedorn 2000: 30.)

Nuoreen kohdistuu usein paljon odotuksia fyysisestä, psyykkisestä sekä sosiaalisesta ympäristöstä, joihin hänen odotetaan kykenevän vastaamaan. Näitä ovat esimerkiksi vanhemmista irtautuminen, kehittyminen omaksi itseksi sekä tulevaisuutta ohjaavat valinnat. Mallissa otetaan hyvin huomioon yksilön kyky vastata vaatimuksiin, joka mahdollistaa nuoren toimintaa omassa ympäristössä. Mallissa ympäristön ja tehtävien vaatimuksia pidetään vaikuttavina tekijöinä yksilön pätevään suoriutumiseen, ja nämä vaatimukset ovat näkemyksemme mukaan merkittäviä nuoruudessa ja siksi mallin voidaan ajatella soveltuvan hyvin nuorisopsykiatriaan.

Asiakkaan aktiivinen osallistuminen terapiaan on välttämätöntä, mutta myös toimintaterapeutilla on monia rooleja terapiainterventiossa, kuten ratkaisija, edesauttaja, ohjaaja, opettaja, neuvonantaja, kuntoutuksen asiantuntija tai suunnittelija (Hagedorn 2000: 11). Toimintaterapeutti pyrkii auttamaan yksilöä ymmärtämään sen hetkisen tilanteen sekä mahdollisuudet muutokseen. Joskus taas yksilön ja yksilön suorittaman tehtävän luonteen muuttaminen on välttämätöntä tai tehtävät tulee suorittaa terapeuttisessa ympäristössä, jotta voidaan palauttaa henkilön ja toiminnan välinen tasapaino. Yksilön toiminnasta suoriutumisen mahdollistamiseksi ja parantamiseksi on joskus välttämätöntä muuttaa ympäristön vaatimuksia. Lisäksi toimintaterapeutin tulee keskustella ja kommunikoida asiakkaan kanssa luodakseen terapeuttisen allianssin tai yhteistyösuhteen. COPE-mallin mukaan toimintaterapiaintervention tärkeimmät kohteet ovat toiminnan analysointi ja mukauttaminen, ympäristön analysointi ja mukauttaminen sekä yksilön taitojen ja tarpeiden arviointi. (Hagedorn 2000: 12, 17.) Näistä vanhemman haastattelussa korostuvat erityisesti nuoren ympäristön analysointi sekä taitojen ja tarpeiden arviointi.

5.1 Ympäristö COPE-mallin osa-alueena

COPE-mallissa selitetään ympäristöä jakaen sitä eri alueisiin. Mallin mukaan ympäristöä tulee tarkastella aina suhteessa ympäristössä toimivaan henkilöön. Mallissa henkilön ympäristö jaetaan ensin kolmeen alueeseen, jotka ovat ympäröivät resurssit (*resource area*), tutkittava alue (*exploratory area*) sekä suljettu alue (*closed area*). (Hagedorn 2000: 39–40.)

Ympäröivät resurssit nähdään mallissa yksilöä lähimpänä, ja sillä tarkoitetaan ympäristöä, jossa yksilö voi liikkua ja vaikuttaa, eli sillä tarkoitetaan yksilölle läheisiä paikkoja, esineitä ja ihmisiä (Hagedorn 2000: 41). Nuoren kohdalla ympäröiviin resursseihin voi siis ajatella kuuluvan hänen omat tutut toimintaympäristönsä, kuten koti- ja kouluympäristö. Hagedornin (2000) mukaan ympäröivät resurssit on alueena se, johon toimintaterapeutti kiinnittää eniten huomiota. Alue voidaan jakaa kolmeen osaan, jotka ovat välitön ympäristö (*immediate environment*), lähiympäristö (*near environment*) sekä käytettävissä oleva ympäristö (*used environment*). (Hagedorn 2000: 40–41.)

Ympäröivien resurssien osa-alueista välitön ympäristö on henkilöä lähimpänä sisältäen fyysisen ja sosiaalisen ympäristön, ja fyysisesti se on saavutettavissa paikaltaan käsiä liikuttamalla. Välitön fyysinen ympäristö tarjoaa olosuhteet tehtävän suorittamiselle. Välitön sosiaalinen ympäristö taas sisältää kontaktin ja kommunikaation muiden henkilöiden kanssa. (Hagedorn 2000: 41.) Välittömässä ympäristössä nuori suorittaa toimintaan kuuluvan tehtävän, eli esimerkiksi ruokailee pöydän ääressä perheenjäsenensä kanssa. Hagedornin (2000) mukaan ympäröiviin resursseihin kuuluvaa seuraavaa aluetta kutsutaan lähiympäristöksi, jonka henkilö voi kokea fyysisesti muutaman askeleen päässä paikaltaan. Lähiympäristö muodostuu fyysisestä ja sosiokulttuurallisesta komponentista ja tarjoaa käyttäjälleen suuren osan tiedoista, jotka vastaavat ympäristön vaatimuksiin. Lähiympäristö sisältää usein asioita, joita saatetaan tarvita tukemaan tehtävien sarjaa tai saattamaan se loppuun. (Hagedorn 2000: 41.) Nuoren kohdalla lähiympäristöä voisi olla edelliseen esimerkkiin liittyen nuoren keittiö, jossa ruokailun vaatima tehtäväsarja tulee suoritetuksi.

Hagedorn (2000) kuvaa ympäröivien resurssien ulkoisinta aluetta käytettävissä olevaksi ympäristöksi, joka sisältää ulkoiset alueet, jotka ovat yksilölle tuttuja, ja mitä yksilö rutiinomaisesti käyttää. Nämä alueet yksilö on jo aikaisemmin todennut hyödyllisiksi ja voi

ennustaa olevan tulevaisuudessakin hyödyllisiä. Alueet nähdään ensisijaisesti turvallisina, tuttuina ja mukavina käyttää. Käytettävissä oleva alue sisältää myös paikallisen kulttuurin ja sosiaaliset vaikutukset, jotka vaikuttavat yksilöön. (Hagedorn 2000: 41–42.) Nuorelle käytettävissä oleva ympäristö voi tarkoittaa esimerkiksi lähikauppaa, jossa hän käy ja osaa toimia normien mukaisesti. Voidaan siis todeta, että toiminnan suorittamiseksi kokonaisuudessaan yksilö hyödyntää ja toimii kaikilla ympäröivien resurssien tasoilla.

Hagedorn (2000) kutsuu ympäristön toista aluetta tutkittavaksi alueeksi, joka käsittää koko lopun saatavilla olevasta maailmasta, kuitenkin käytännössä pääsy on rajoitettu monella tekijällä. Tutkittava alue tarjoaa muun muassa uutta tietoa ja haasteita. Alue vaikuttaa yksilöön vain silloin, kun yksilö vierailee sillä, mutta sen sisältö, kuten kulttuuri, hallitus, politiikka ja luonnon katastrofit, vaikuttavat yksilöön epäsuorasti taukoamatta. (Hagedorn 2000: 42.) Nuoren kohdalla siis esimerkiksi kulttuuriset tekijät sekä instituutionaaliset säännöt ja odotukset vaikuttavat eri tavoin nuoren mahdollisuuksiin toimia.

Ulointa ympäristön osa-alueita kutsutaan suljetuksi alueeksi, joka käsittää alueet, joita yksilö ei tunne tai ne ovat yksilölle suljettuja, esimerkiksi syvimät vedet ja korkeimmat vuoret. Todelliset ja kuvitellut, fyysiset ja metafysiset, suljetut alueet näyttävät olevan lopullinen haaste ihmisen mielikuvitukselle ja ymmärrykselle. (Hagedorn 2000: 42–43.) Kuviossa 2 on havainnollistettu, miten ympäristön eri osa-alueet sijoittuvat suhteessa yksilöön.

Kuvio 2. Ympäristön osa-alueet (mukaillen Hagedornia (2000): 40–41).

Ympäristön eri alueet näyttävät jokaiselle yksilölle erilaisina. Esimerkiksi ympäröivät resurssit voivat olla toiselle nuorelle täysin erilaiset kuin toiselle, riippuen ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista ja yksilön kyvyistä ja halusta vastata niihin. Myös tutkittava alue on jokaisella erilainen riippuen yksilön elämänhistoriasta ja kokemuksista, sekä mahdollisista rajoittavista tekijöistä. Suljetun alueen fyysisen ulottuvuuden voidaan ajatella olevan suhteellisen samanlainen valtaosalle nuorista, sillä harva on päässyt sitä vielä tutkimaan. Toisaalta täytyy muistaa, että toisen suljettu alue voi olla toisen tutkittavaa aluetta, ja tämä tulee mielestämme toimintakykyä tutkittaessa ottaa huomioon.

5.2 Toiminta COPE-mallin osa-alueena

Hagedorn (2000) kuvaa toimintaa kolmeportaisen hierarkian avulla, jonka hän on luonut vuonna 1995. Hierarkia kuvaa käyttäytymisen normaalia järjestystä sekä toimintojen ajallista näkökulmaa. Kolmiportainen näkökulma perustuu kahteen tärkeään havaintoon toiminnan suorittamisen luonteesta: se seuraa toiminnan kehityksellistä järjestystä ja tapahtuu todellisessa ajassa. Toiminnan tasot ovat järjestäytymisen taso (*organisational*), vaikuttava (*effective*) sekä kehityksellinen (*developmental*) taso. Toimintakyvyn haasteet voivat Hagedornin (2000) mukaan ilmetä millä toiminnan tasolla tahansa ja näiden eri toiminnan tasojen ymmärtäminen voi auttaa toimintaterapeuttia esimerkiksi toimintakyvyn tutkimuksessa. (Hagedorn 2000: 33–34, 37.)

Toiminnan kolmannella eli korkeimmalla tasolla erilaiset roolit ja toiminnot järjestävät ja yhtenäistävät suoriutumista yhden tai useamman vuoden ajan. Tasoa kutsutaan järjestäytymisen tasoksi. Toiminnot ja roolit muodostavat yksilön elämään kaavaa, joka muuttuu, kun hän kasvaa lapsesta aikuiseksi, tai uusien mahdollisuuksien ja tavoitteiden haastaessa häntä. Yleensä tämä tapahtuu suhteellisen keskeyttämättömästi, mutta joskus esimerkiksi huomattavat muutokset elämän olosuhteissa tai saavutettu tavoite voi aiheuttaa äkillisiäkin muutoksia. Hagedorn (2000) kuvaa toimintojen ja roolien auttavan yksilöä kehittämään käsitystä itsestään toimijana fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä. Järjestäytymisen tasolla prosessitaidot korostuvat, koska yksilön tulee suunnitella, ratkaista ongelmia, organisoida ja järjestellä. Yksilö saattaa joskus myös joutua kuvittelemään, luomaan ja rakentamaan mielikuvia menneisyydestä ja tulevaisuudesta. Hänen tulee myös ymmärtää maailmaa ja suhdettaan siihen. (Hagedorn 2000: 35.) Nuoren näkökulmasta järjestäytymisen tason voidaan ajatella käsittävän nuoren rooleja, joita hän ilmentää ympäristöissään, ja jotka osaltaan vaikuttavat nuoren toimintaan. Jos nuoren

elämässä tapahtuu merkittävä muutos, kuten esimerkiksi sairastuminen, voi hänen roolinsa yhteisössä muuttua, joka taas muuttaa nuoren toimintaa. Tällöin nuoren täytyy järjestellä toimintaansa uudella tavalla.

Vaikuttavalla eli toiminnan toisella tasolla tuottavat ja merkitykselliset toiminnot suoritetaan, jotta yksilö voi sovittaa itsensä ympäristöönsä, parantaakseen selviytymistään, terveyttään ja hyvinvointiaan (Hagedorn 2000: 308). Yksilö siis tekee toimintaa, joka taas tekee muutosta hänen elämäänsä. Toiminta vaikuttavalla tasolla kestää päivästä viikkoihin. Tekemisen tuloksena jotain muuttuu, esimerkiksi henkilön ympärillä tai hänen sisäisessä kokemuksessaan. Toiminnan tarkoituksena on siis muuttaa jotain. Pitkän ajan tavoitteen saavuttaminen ei ole pääasiana, vaan tarkoituksena on sen hetkinen kokemus toimintaan osallistumisesta. (Hagedorn 2000: 35.) Esimerkkinä voidaan ajatella nuoren jokapäiväistä ruokailua, jonka avulla yksilö saavuttaa kylläisyyden ja samalla ruokatarvikkeet ympäristöstä vähenevät.

Toiminnan ensimmäistä tasoa kuvataan termillä kehityksellinen taso. Kehityksellisellä tasolla toiminnan suorituksen rakennuspalaset ovat jo opittu ja koottu. Toiminnan suoritus muunnetaan taidoiksi ja kyky suorittaa yksinkertaisia tuottavia tehtäviä on hallinnassa. Toiminnot koostuvat yksittäisistä lyhytaikaisista muutaman minuutin mittaisista tehtävistä (*task*), jotka muodostavat toiminnon (*activity*), mikä taas liittyy muihin tekoihin, toimintoihin tai rooleihin. Kehityksellinen taso jaetaan vielä kolmeen alaluokkaan: esitoiminnallinen (*proto-occupational*), hankittu (*acquisitional*) ja rakentava (*constructive*) taso, jotka ilmaisevat suorittamisen laatua jokaisella toiminnan tasolla. Kun nämä tasot toteutuvat yksilö pystyy suoriutumaan tehtävästä. (Hagedorn 2000: 35, 36, 308.) Toiminnan kehityksellistä tasoa voidaan havainnollistaa nuoren näkökulmasta ruokailuesimerkin avulla. Kehityksellinen taso tarkoittaa tällöin palasia, joista ruokailutoiminta koostuu, eli esimerkiksi ruokailuvälineen käyttö, yhden suullisen syöminen tai juomalasin nostaminen huulille. Nämä taidot ovat opittuja ja näin nuori on kyvykäs suoriutumaan toiminnasta.

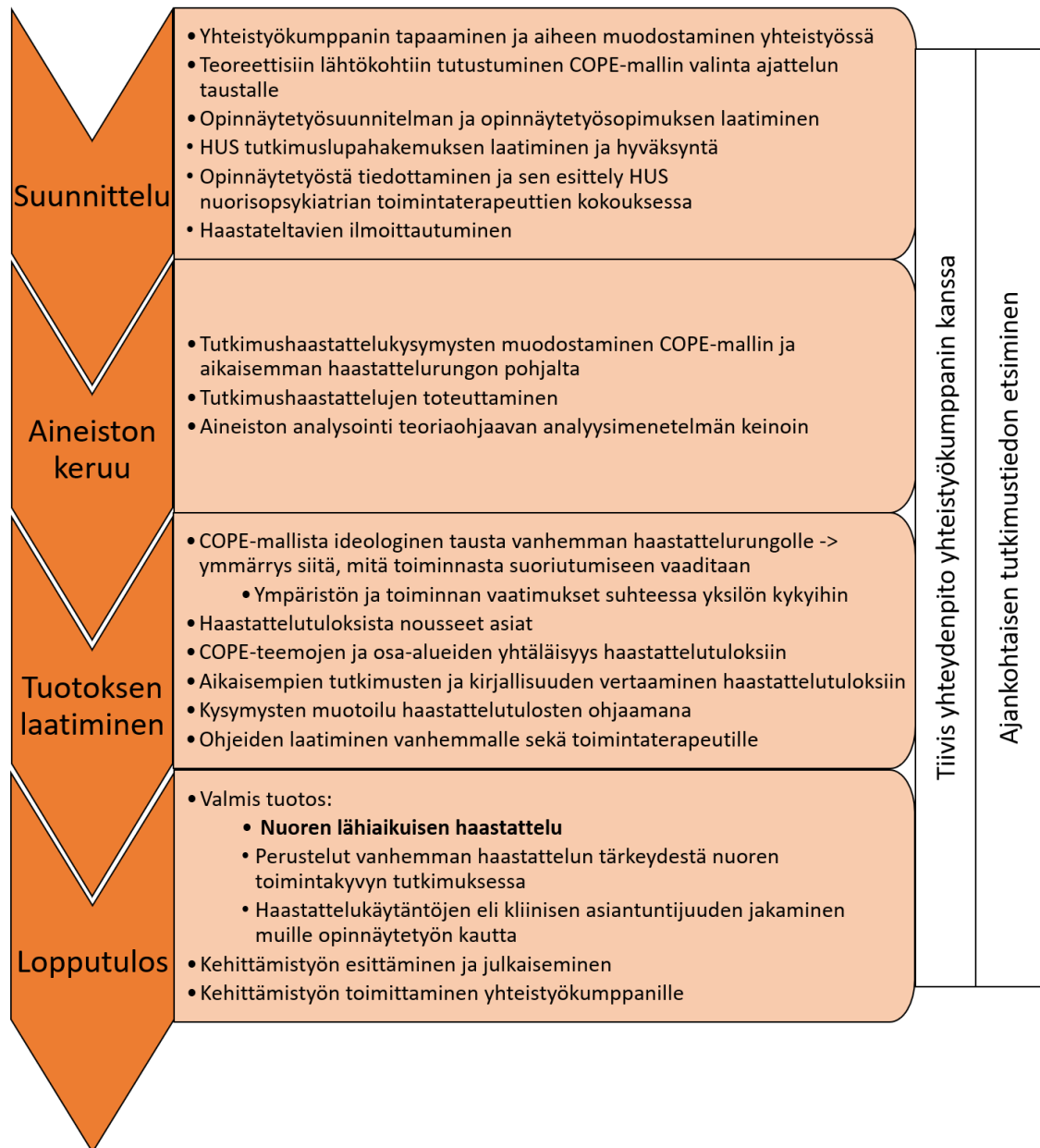
6 Kehittämispöessi ja menetelmälliset ratkaisut

Tämä opinnäytetyö on tehty laadullisen tutkimuksen periaatteita noudattaen. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat kokonaisvaltainen tiedonhankinta, ihmisten näkökulmien suosiminen tiedonkeruussa, aineiston monitahoinen tarkastelu, kohdejoukon valinta tarkoituksenmukaisesti, laadullisten metodien käyttö aineistonkeruussa, sekä tutkimussuunnitelman muotoutuminen tutkimuksen edetessä (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009: 164). Nämä piirteet näkyvät opinnäytetyössämme esimerkiksi siten, että aineistonkeruuseen valitut toimintaterapeutit ovat nimenomaan HUS psykiatrian tulosyksikön nuorisopsykiatrian linjan eri työyksiköiden toimintaterapeutteja, ja heidän näkökulmiensa hyödyntäminen on kehittämispöessissä ja tuotoksen laatimisessa erityisen merkityksellisessä roolissa.

Opinnäytetyön toteutus aloitettiin työsuunnitelman ja Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyösopimuksen laatimisella. Työsuunnitelman hyväksymisen jälkeen aloitimme HUS tutkimuslupan hakupöessin. Virallinen tutkimuslupa opinnäytetyön toteuttamiseen hyväksyttiin marraskuussa 2019. HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapeutit saivat alustavan tiedon opinnäytetyöstä ja mahdollisuudesta osallistua haastatteluihin HUS nuorisopsykiatrian vastaavan toimintaterapeutin/kliinisen asiantuntijan toimesta. Opinnäytetyö myös esiteltiin suunnitelmavaiheessa HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapeuttien kokouksessa, jossa toimintaterapeutit saivat esittää kysymyksiä opinnäytetyöstä opinnäytetyön tekijöille sekä ilmoittautua haastateltaviksi. Opinnäytetyöhön ilmoittautuneet toimintaterapeutit saivat tiedotteen opinnäytetyöstä, haastattelukysymykset sekä allekirjoitettavan suostumuslomakkeen sähköpostitse.

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua, joka on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä. Haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä joustava, ja siinä on mahdollisuus saada haastateltavalta monitahoisia vastauksia ja tarvittaessa syventää tai selventää saatuja vastauksia (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009: 204–205). Saaranen-Kauppinen sekä Puusniekan (2009) mukaan puolistrukturoidun haastattelun teemat on valmiiksi mietitty, sekä lisäksi on suunniteltu joitakin tarkkoja kysymyksiä, jotka kaikki esitetään haastateltaville. Puolistrukturoitu haastattelu sopii menetelmäksi, kun halutaan tietoa tietyistä asioista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009: 56.) Haastattelujen tarkoituksena oli kerätä opinnäytetyön kehittämispöessiä.

prosessia varten tietoa toimintaterapeuttien kliinisestä osaamisesta, jonka jälkeen haastattelutuloksia oli tarkoitus verrata ideologisena taustana olevaan COPE-malliin ja aikaisempaan tutkimustietoon. Kuviossa 3 on nähtävillä kehittämisprosessin eteneminen.

Kuvio 3. Kehittämisprosessin eteneminen

6.1 Toimintaterapeuttien haastattelut

Toimintaterapeuttien haastattelut toteutettiin joului-tammikuussa 2019-2020. Haastateltavien valinnassa kriteerinä oli työskentely HUS Psykiatrian tulosyksikön nuorisopsykiat-

rian linjan toimintaterapeutina. Nuorisopsykiatrian vastaavan toimintaterapeutin/kliinisen asiantuntijan mukaan HUS nuorisopsykiatrian alueella työskentelee tällä hetkellä yhteensä 23 toimintaterapeuttia. Opinnäytetyön tutkimushaastatteluihin ilmoittautui yhteensä 11 toimintaterapeuttia, joista 9 haastattelua toteutui. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitellaan ilmiön ymmärtämistä, eikä tilastollisia yhteyksiä, joka mahdollistaa sen, ettei tutkimusaineiston tarvitse olla suuri (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009: 49).

Toimintaterapeuttien haastatteluilla oli tarkoitus selvittää, miksi toimintaterapeutit haastattelevat nuoren vanhempaa osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta, käyttävätkö he haastatteluissaan aikaisempaa haastattelurunkoa, mitä kysymyksiä heidän mielestään on tärkeä vanhemmilta kysyä, sekä millaisia haastattelukäytäntöjä toimintaterapeuteilla on. Lisäksi meitä kiinnosti, riippuvatko haastattelukysymykset asiakkaasta, vai ovatko ne aina samat riippumatta asiakkaan taustasta. Toimintaterapeuttien haastatteluiden avulla saatiin kliininen näkökulma vanhemman haastattelusta, ja näin opinnäytetyössä syntyvä haastattelurunko oli mahdollista saada vastaamaan toimintaterapeuttien tarvetta siitä, miten vanhemmalta saadaan tarpeeksi tietoa nuoren toimintakykyyn liittyvistä tekijöistä.

Haastattelukysymykset suunniteltiin yhteistyössä opinnäytetyön yhteistyökumppanin kanssa, ja haastattelukysymysten suunnittelua ohjasi COPE-malli sekä aiempi haastattelurunko. Tuomin ja Sarajärven (2018) mukaan teoriatyössä on erittäin tärkeä merkitys laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2018: 23). Osa haastattelukysymysten pääteemoista muodostui suoraan COPE-mallista ja nämä olivat ympäristö, toiminta ja yksilö. Yksittäisten kysymysten tarkemmassa suunnittelussa COPE:n lisäksi hyödynnettiin aikaisempaa haastattelurunkoa poimimalla siinä käytettyjä osa-alueita, kuten koulu sekä vanhempien ajatukset nuoresta. Kehitystehtävämme kannalta oli myös tärkeää saada tietää toimintaterapeuttien haastattelukäytännöistä, sillä tiesimme jo etukäteen vanhempien haastattelukäytäntöjen vaihtelevan eri toimintaterapeuttien välillä. Nämä kysymykset muodostettiin sillä perusteella, mitä tietoa koimme vielä sisällöllisten osa-alueiden lisäksi tarvitsevamme.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, sillä näkemyksemme mukaan näin saisimme kehittämistehtävämme kannalta tarpeeksi kattavan aineiston aiheestamme. Emme valinneet ryhmähaastattelua, sillä halusimme kysyä ennalta määriteltyjä kysymyksiä jokaiselta erikseen, jotta jokaisen toimintaterapeutin näkemys tulisi esille yhtä vahvasti riippumatta asemasta, kokemuksesta tai näkemyksistä. Ryhmähaastattelussa toisten toimintaterapeuttien näkemykset olisivat saattaneet ohjata toisten vastauksia.

Haastatteluiden toteutuksen vaihtoehtoina olivat haastattelu kasvokkain tai Skype for Business -ohjelman välityksellä. Kaikki haastateltavat halusivat kuitenkin haastattelun toteutuvan kasvotusten. Haastatteluihin oli varattu aikaa 1,5 tuntia, mutta keskimääräisesti yhteen haastatteluun kului aikaa noin 45–50 minuuttia. Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin tarkasti sana sanalta. Litteroitaessa aineisto sana sanalta vältytään siltä, ettei mitään tutkimuksen kannalta olennaista materiaalia jää huomioimatta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c). Litteroitua aineistoa kertyi lopulta Word-tekstinkäsittelyohjelmalla 106 sivua fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,15. Puolistrukturoitu haastattelurunko, jonka avulla toimintaterapeutteja haastateltiin, löytyy opinnäytetyöraportin liitteestä 4.

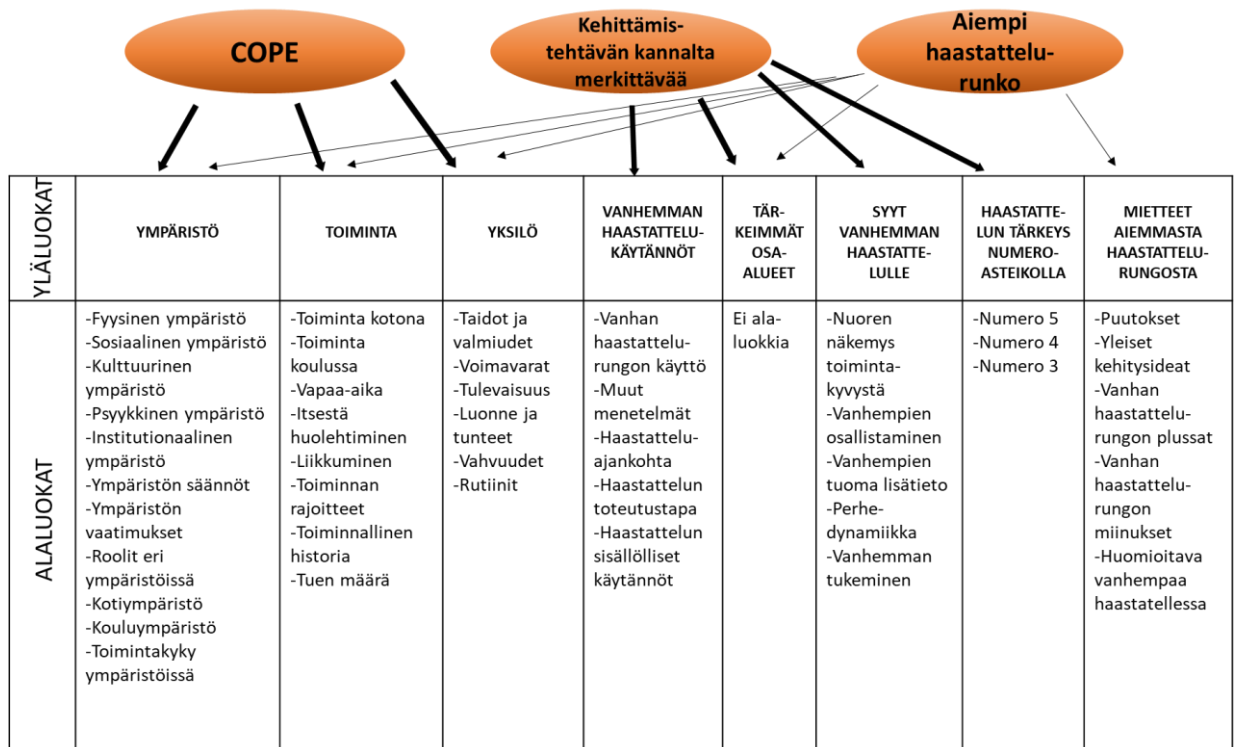
6.2 Haastatteluaineiston analyysi

Aineiston analyysimenetelmäksi valittiin abduktiivinen sisällönanalyysi, josta Tuomi ja Sarajärvi (2018) käyttävät nimitystä teoriaohjaava sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi 2018: 133). Abduktiivisessa analyysissä aineiston tarkastelu ei lähde pelkästään teoriasta tai aineistosta, vaan analyysitavassa aineistoa kytketään teoriaan. Teoriasta etsitään selityksiä aineistosta tehtyjen löydösten tulkinnan tueksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Valitsimme teoriaohjaavan analyysin, sillä halusimme COPE-teorian ohjaavan, mutta ei rajoittavan aineiston tulkintaa.

Kun aineisto toimintaterapeuteilta oli kerätty ja litteroitu, sitä alettiin teemoittelemaan värikoodauksen avulla. Teemoittelussa keskeisiä aiheita muodostetaan joko aineistolähtöisesti etsimällä kerätystä aineistosta yhdistäviä sekä erottavia tekijöitä tai teorialähtöisesti, jossa teemoittelua ohjaa jokin tietty viitekehys tai teoria (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d). Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan aineistoa järjestellessä teemojen mukaan, jokaisen teeman kohdalle kootaan kustakin haastattelusta teemojen mukaiset asiat (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d). Teemoiksi eli yläluokiksi muodostuivat toimintaterapeuttien haastattelussa käytetyn puolistrukturoidun haastattelurungon osa-alueet: toiminta, ympäristö, yksilö, mietteet aiemmasta haastattelurungosta, tärkeimmät osa-alueet vanhempien haastattelussa, vanhemman haastattelukäytännöt, haastattelun tärkeys numeroasteikolla, sekä syyt vanhemman haastattelulle. Teemoittelu tapahtui konkreettisesti niin, että jokaiselle teemalle muodostettiin värikoodi ja teeman mukaiset, eli samalla värillä merkityt alkuperäiset ilmaukset kerättiin yhteen tiedostoon. Aineiston teemoittelun jälkeen sitä alettiin teoriaohjaavan analyysimenetelmän mukaisesti luokittelemaan ja pelkistämään. Tuomin ja Sarajärven (2018)

mukaan teoriaohjaavassa analysissä alaluokat syntyvät aineistolähtöisesti, mutta yläluokat tulevat valmiina (Tuomi & Sarajärvi 2018: 133). Yläluokat muodostuivat siis suoraan teemoista, jonka jälkeen kaikki haastatteluilmaukset pelkistettiin ja aineiston perusteella muodostettiin alaluokkia. Alaluokat nousivat suoraan aineistosta, mutta havaitsimme niissä yhtäläisyyksiä myös COPE-mallin kanssa. Kuviossa 4 on nähtävillä yläluokat eli teemat, jotka muodostuivat COPE-mallin, aiemman haastattelurungon ja kehittämistehtävän kannalta merkittävien asioiden pohjalta, sekä niiden alla aineistosta muodostuneet alaluokat.

Kuvio 4. Ylä- ja alaluokkien muodostuminen

Pelkistetyt ilmaukset järjestettiin alaluokkien alle, joista etsittiin yhdistäviä tekijöitä. Yhdistävien tekijöiden avulla yhtenevät ja erottavat tekijät voitiin havaita ja nähdä, millaisia asioita eri teemoista ja luokista nousee. Jokainen alaluokka arvioitiin kriittisesti, jotta voitiin varmistua siitä, että se vastasi kehitystehtäväämme ja on hyödyksi päivitetyn haastattelurungon suunnittelussa. Taulukossa 2 on nähtävissä esimerkki ilmausten pelkistämisestä ja luokittelusta.

Taulukko 2. Esimerkki ilmausten pelkistämisestä ja luokittelusta (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2018: 132).

Yläluokka	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yhdistävä
Toiminta	"Ja et pystyykö liikkumaan julkisilla. Et meil on paljon sellasia nuorii ketkä ei pysty siis menee, välttämättä ees vanhemman kanssa bussiin tai junaan et se on niin ahdistavaa, et sit se on yleensä aika tärkeä tieto."	Pystyykö nuori liikkumaan julkisilla, on tärkeä tieto, sillä joi-tain nuoria ahdistaa niin paljon, että julkisilla liikkuminen ei onnistu.	Liikkuminen	Ympäristössä liikkumiseen liit-tävä pelko ja ahdistus
Toiminta	"Ja totaa tässä ympäristössä liikkumisessa tai toimintaympäristössä ylipäätään tulee hyvi esille kans se, että kuinka paljon nuorella on pelkoja tai kuinka paljon hänellä on tämmösiä niinkun jumittuvia ajatuksia et kuinka paljo hän jää kiinni erilaisiin niinku ongelmatilanteisiin et, jos joku on vähä rumasti kattonu bussissa ni nuori ei pysty enää käyttämään sitä bussilinjaa tai jotain tällasta."	Ympäristössä liikkumisessa tulee hyvin esiin nuoren pelot ja jumiutuneet ajatukset esim. ongelmatilanteissa.	Liikkuminen	
Toiminta	"Milt se bussissa niinku matkustaminen, miten se nuorelt sujuu. Toisiahan saattaa ahdistaa bussis iha hirveesti ja se koulunkäynti tyssää siihen bussimatkaan. Sit toisia taas ahdistaa koulukyydit, koulutaksit niinku niin törkeesti, että ne ei voi mennä kouluun, ellei ne vanhemmat kerkee heittää niitä et ne ei voi mennä sinne taksii."	Miten bussissa tai koulutaksissa matkustaminen sujuu nuorelta? Jotkut eivät pääse kouluun ilman ilma vanhempien kyytiä, sillä bussit ja koulukyydit ahdistavat.	Liikkuminen	

Aineiston tiivistäminen ja tulosten koonti toteutettiin selvittämällä, mitä kustakin alaluokasta nousee esiin, mitkä asiat yhdistyvät, ja onko jotain poikkeuksia. Näin jokaisesta yläluokasta saatiin tehtyä yhteenveto tulosten pysyessä muuttumattomina. Osassa tuloksista päätettiin tuoda esiin myös määrällisiä piirteitä, sillä Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan teemoihin kuuluvien elementtien lukumääriä voidaan laskea laadullisen analyysin tueksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Määrällinen tieto jätettiin tuloksiin niissä osa-alueissa, joissa näimme sen olevan tuotoksen kannalta olennaista. Aineiston analysointi jaettiin puoliiksi opinnäytetyöntekijöiden kesken, ja analyysin tuloksista keskusteltiin kriittisesti.

7 Toimintaterapeuttien ajatuksia vanhemman haastattelusta

Toimintaterapeuttien haastattelut olivat informatiivisia, ja halutuista teemoista saatiin lukuisia erilaisia kliinisiä näkökulmia. Haastatteluissa ilmeni, että vanhemman haastattelua pidetään tärkeänä osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta ja sen sisältö sekä toteuttamistapa vaihtelevat toimintaterapeutin käytäntöjen sekä nuoren yksilöllisten tekijöiden mukaan. Toimintaterapeuttien haastatteluissa esiin nousseita tärkeimpiä osa-alueita vanhemman haastattelussa ovat itsestä huolehtiminen, kotielämä, koulunkäynti, uni ja lepo, vapaa-aika, sosiaaliset suhteet, toimintakyvyn muutos ja päivittäisissä toiminnoissa tarvittava tuen määrä. Haastatteluissa oli havaittavissa haastateltujen toimintaterapeuttien ammattitaito vanhemman haastattelun toteuttamisessa ja nuoren yksilöllisyyden huomioimisessa. Toimintaterapeuttien keskipisteenä näyttää selkeästi olevan itse nuoren hyvinvointi ja toimintakyvyn tutkimus, jota vanhemman haastattelu voi tukea.

7.1 Vanhemman haastattelun merkitys ja käytännöt

Analyysissä nousseiden näkökulmien mukaan vanhemman haastattelun toteuttamisen syiksi osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nousi selkeästi kolme teemaa: vanhemman tuoma lisätieto nuoren toimintakyvystä, nuoren haasteet kuvata omaa toimintakykyään sekä vanhempien osallistaminen nuoren kuntoutukseen. Tärkeimmäksi teemaksi nousi vanhemman tuoma lisätieto, jota monet haastateltavat korostivat. Toimintaterapeutit toivat muun muassa esiin, että nuoren vanhemmalla on usein tärkeää tietoa nuoren toimintakyvystä ennen sairastumista, toimintakyvyn mahdollisesta muutoksesta tai taantumisesta ja ennen kaikkea siitä, millaisena toimintakyky näyttäytyy ja on näyttäytynyt kotiympäristössä, sillä esimerkiksi osasto-olosuhteissa se usein näyttäytyy erilaisena.

Osa toimintaterapeuteista toi syyksi esiin myös kehityksellisen historian kuulemisen, ja yksi toimintaterapeutti mainitsi vanhemman kyvyn peilata nuoren toimintakykyä esimerkiksi sisarusten toimintakykyyn. Vanhemmalta saa usein tietoa nuoren pärjäämisestä muiden kanssa, nuoren haasteista ja mahdollisista tukitoimista, jotka ovat jo käytössä. Usea toimintaterapeutti toi haastattelussa esiin, että vanhemman ja nuoren näkökulmat nuoren toimintakyvystä saattavat poiketa toisistaan, joten on tärkeää, että toimintaterapeutti kuulee molemmat näkökulmat ja voi peilata niitä omaan havainnointiinsa.

Osa haastateltavista toi esiin vanhemman haastattelun tärkeyden syyksi nuoren ilmaisun ja itsearvioinnin haasteet. Esille tuotiin esimerkiksi nuoret, joilla on neuropsykiatrisia haasteita. He eivät välttämättä sanallisesti pysty kuvaamaan toimintakykyään arjessa, tai näe omia haasteitaan. Tällöin vanhemman antama lisätieto koettiin erityisen tärkeänä. Nuorella saattaa olla toiveissa pärjätä paremmin, ja hänen näkemyksensä toimintakyvystä saattaa olla epärealistinen. Eräs haastateltava kuvaili ilmiötä seuraavasti:

Meil on tosi paljon sellasii nuorii, ketkä ei välttämättä osaa kuvata niiden toimintakyky kauheen hyvin, et vaikka niiltä kysyy asioita ni sit se ei välttämättä anna sitä todellista kuvaa. Joko se johtuu siitä et nuoren on vaikee esim. autismikirjon vuoksi sanallistaa tai ymmärtää, hahmottaa sitä omaa arkeensa tai sit sen takia että on vaikee myöntää sitä et kui vaikeet on, että kylhän nuorella on taipumus kuitenkin aina vähän kaunistella sitä totuutta.

Esille tuotiin kuitenkin, että nuoren oma kuvaus on tietysti tärkein, ja se on tärkeää kuulla ja ottaa vastaan, mutta ilman vanhemman haastattelua se saattaa jäädä puutteelliseksi.

Kolme haastateltavaa toimintaterapeuttia toi esiin, että vanhemman haastattelu on myös hyvä tapa osallistaa vanhempaa nuoren hoitoprosessiin ja herättää vanhempaa pohtimaan nuoreen liittyviä asioita. Yksi toimintaterapeutti toi esiin myös haastattelussa näkyvän perhedynamiikan, joka voi ohjata selvittelymään esimerkiksi kodin tilannetta tarkemmin. Jotkut vanhemmat ovat hyvin uupuneita, jolloin haastattelu voi olla tärkeä vanhemman jaksamisen kannalta. Yksi haastattelemamme toimintaterapeutti toi myös esiin vanhemman osallistumisen lisäävän nuoren motivaatiota omaan kuntoutukseensa. Haastattelu voi myös olla tukena esimerkiksi vammaistukea haettaessa.

Haastatteluissa pyydettiin toimintaterapeutteja arvioimaan vanhemman haastattelun tärkeys osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta asteikolla 1–5, (1= ei tärkeä, 5=todella tärkeä). Vanhemman haastattelua pidettiin pääosin todella tärkeänä osana nuoren tutkimusta, ja suurin osa toimintaterapeuteista arvioi haastattelun tärkeydeksi numeron 5. Yksi haastateltava arvioi kuitenkin numerolla 4 ja yksi 3. Perusteluiksi mainittiin muun muassa, että vanhemman haastattelun jäädessä syystä tai toisesta pois, on huomattu jotain jääneen puuttumaan. Todettiin myös, että vanhemmat ovat osa nuoren toimintaympäristöä, ja voivat joko mahdollistaa tai olla estämässä jotain nuoren toimintakykyyn liittyvää, ja siksi vanhemman kuuleminen on tärkeää. Toimintaterapeutti, joka arvioi vanhemman haastattelun tärkeyden numerolla 3 kertoi, että toimintakyvyn tutkimuksen pitäisi perustua enemmänkin havainnointiin ja arviointiin, eikä vanhemman kertoma saa olla totuus, sillä vanhemman näkökulma voi poiketa todella paljon nuoren näkökulmasta.

Haastateltava koki kuitenkin, että vanhempia on tärkeä kuulla ja vanhempien on tärkeä saada kokemus tulleen kuulluksi.

Kahdeksan yhdeksästä toimintaterapeutista mainitsi käyttävänsä aiempaa haastattelurunkoa, mutta moni heistä kuitenkin mainitsi haastattelurungon olevan muistilista, joka ennemminkin tukee haastattelutilanteessa, kuin että sitä noudatettaisiin sanasta sanaan. Yksi toimintaterapeutti kertoi käyttävänsä toista menetelmää, joka sisältää kuitenkin samanlaisia teemoja kuin aiempi haastattelurunko. Usea toimintaterapeutti mainitsi antavansa haastattelurungon vanhemmille etukäteen täytettäväksi, joko antamalla henkilökohtaisesti tai lähettämällä sähköisesti. Haastatteluissa tuotiin esiin, että tällöin vanhemmat pääsevät tutustumaan käsiteltäviin asioihin ennakkoon ja haastattelusta tulee strukturoidumpi sekä mahdollisesti ajallisesti lyhyempi. Haastattelutilanteessa voi esittää myös tarkentavia kysymyksiä sekä pyytää esimerkkejä nuoren toimintakyvystä.

Haastatteluissa ilmeni monia muita erilaisia menetelmiä haastattelurungon rinnalla vanhempien kanssa käytettäväksi, eikä yksikään selkeästi erottunut ylitse muiden. Eniten käytössä vanhempien kanssa oli kuitenkin Sensory Profile, jolla toimintaterapeutit selvittävät vanhemman näkökulmaa nuoren mahdollisista aistisäätelyn pulmista. Lisäksi muutama toimintaterapeutti mainitsi käyttävänsä nuoren toimintakokonaisuuksien arviointilomaketta, joka on luotu Varsinais-Suomen Sairaanhoidopiiriin nuorisopsykiatriassa. Myös MOHOST, toimintaterapianimikkeistö, DIVA-haastattelu, SPIRAL-lautapeli sekä Valterin toimintakyvyn haastattelu tulivat mainituiksi. Yksi toimintaterapeutti käytti menetelmää, joka oli luotu Sisko Salo-Chydeniuksen SELVÄSTI ETEENPÄIN - päivittäisten toimien ja päihteiden käytön -itsearviointilomakkeen, toimintaterapianimikkeistön, nuoruuden kehitystehtävien ja väestöliiton seksuaalisuuden portaiden pohjalta. Kyseistä menetelmää hän käyttää sekä vanhemmille, että nuorelle.

Haastattelun toteuttamisen ajankohta jakautui suhteellisen tasaisesti niin, että hieman yli puolet haastattelee vanhempaa toimintakyvyn tutkimuksen alkuvaiheessa ja loput loppuvaiheessa. Osa mainitsi myös, että ajankohta valikoituu yksilöllisesti esimerkiksi silloin, jos nuorella on paljon kielellisiä pulmia tai haluttomuutta puhua. Tuotiin esiin, että tällöin vanhempaa on hyvä haastatella heti alkuvaiheessa, jotta saa laajemman käsityksen siitä, millaisesta ympäristöstä nuori tulee, ja millainen hänen toimintakykynsä siellä on. Loppuvaiheessa tapahtuvan haastattelun kohdalla erityisesti korostui nuoreen tutustuminen ja havainnointi ennen vanhempien tapaamista, jotta voi vertailla ja kertoa vanhemmille omia näkemyksiä. Nuoreen tutustuminen tuli ilmi kuitenkin myös alkuvaiheen

haastatteliijoilla, sillä monet mainitsivat, että haluavat kuitenkin ensin tutustua nuoreen itse, jotta vanhemman kertoma ei vaikuta heidän näkemyksiinsä. Yksi toimintaterapeutti mainitsi tapaavansa nuoren ja vanhemmat yhdessä heti alkuvaiheessa nähdäkseen heidän keskinäisen vuorovaikutuksensa ja näkökulmien eroavaisuudet. Osa toimintaterapeuteista myös mainitsi haastattelujen siirtyvän joskus olosuhteiden pakosta, esimerkiksi aikataulullisista syistä loppuvaiheeseen.

Suurin osa toimintaterapeuteista haastattelee nuoren vanhempaa kasvotusten. Syyksi mainittiin muun muassa vanhempaan tutustuminen sekä se, että vanhempi näkee nuoren kanssa työskentelevän henkilön, jolloin myös luottamuksen koetaan vahvistuvan. Olosuhteiden pakosta joskus haastattelu on kuitenkin tehtävä puhelimitse. Pääosin puhelimitse haastattelun kertoi tekevän kolme toimintaterapeuttia. Puhelinhaastattelun syyksi kerrottiin muun muassa haastattelun parempi rajautuvuus sekä vanhempien ja toimintaterapeutin aikataululliset syyt. Haastatteluissa tuli ilmi, että suurimmalla osalla toimintaterapeuteista haastattelut tapahtuvat ilman nuorta. Esille tuotiin, että vanhemmat kertovat tällöin rehellisemmin ja helpommin nuoren haasteista ja omista nuoreen kohdistuvista huolista, ilman, että nuorta tarvitsisi loukata. Haastattelutilanteen kuitenkin kerrottiin vaihtelevan yksilöllisesti, ja esimerkiksi vanhemman näkemys siitä, kannattaako nuoren olla paikalla, kerrottiin vaikuttavan haastattelun toteutustapaan.

Lähes kaikilla haastateltavilla toimintaterapeuteilla oli käytössään aiempi haastattelu-runko, mutta ilmeni, että haastattelun sisältö mukautuu kuitenkin yksilöllisesti. Esille tuli esimerkiksi, että kysymykset nuoren arjesta toistuvat jokaisessa haastattelussa, mutta nuoren toimintaterapiaan tulosy syy sekä perheen keskinäinen vuorovaikutus vaikuttavat haastattelun sisältöön. Useassa haastattelussa nostettiin esiin perheiden yksilöllisyys ja erilaisuus. Myös haastattelun yksilöinti nuoren haasteiden sekä vanhempien kertoman mukaan tuli mainituksi haastatteluissa. Monet toimintaterapeutit mainitsivat käyttävänsä avoimia kysymyksiä niin, että vanhempien ääni tulee kuulluksi. Muutama toimintaterapeutti toi esille, että haastattelut ovat usein keskustelevia tilanteita vanhempien kanssa, joiden perusteella he esittävät tarkentavia kysymyksiä nuoresta. Lisäksi nuoren havainnointi, arjen haasteet sekä lisätiedon tarve vaikuttaa siihen, millaisia tarkentavia kysymyksiä esitetään. Tarkkojen kysymyksien kerrottiin myös helpottavan lausuntojen kirjoittamista.

Kysyttäessä haastateltavilta toimintaterapeuteilta, mitä osa-alueita he pitävät tärkeimpinä vanhempaa haastatellessa, esiin nousi selkeästi itsestä huolehtiminen, vapaa-aika

ja koulunkäynti. Seitsemän toimintaterapeuttia yhdeksästä mainitsi nämä kolme osa-alueita tärkeimpien osa-alueiden joukossa. Myös uni ja lepo, sosiaaliset suhteet sekä kotiympäristö ja kotielämään liittyvät toiminnot nousivat esiin. Yhteensä viisi toimintaterapeuttia mainitsi nämä tärkeimpiä osa-alueita luetellessaan. Neljä toimintaterapeuttia mainitsi ympäristössä liikkumisen tärkeänä. Muita osa-alueita, joita toimintaterapeutit mainitsivat, olivat arkirytmä, nuoren tuen tarve, mistä asioista on nuoresta ylpeä, nuoren vahvuudet ja haasteet, tulevaisuuden haaveet, päihteidenkäyttö sekä millaista apua nuorelle toivoo. Nämä osa-alueet eivät nousseet kuitenkaan määrällisesti esiin, sillä ne mainittiin yhden tai kaksi kertaa kaikissa haastatteluissa. Toimintaterapeutit mainitsivat, että eri osa-alueiden tärkeys riippuu paljon yksilöstä, ja tämä tuli esiin vastausten monipuolisuudessa. Vastauksista voi kuitenkin havaita, että melkein aina toimintaterapeutit kysyvät vanhemmilta nuoren itsestä huolehtimisesta, vapaa-ajasta sekä koulunkäynnistä.

7.2 Nuori toimijana erilaisissa ympäristöissä

Toimintaterapeuteilta kysyttiin avoimena kysymyksenä, mitä heillä on tapana kysyä nuoren vanhemmalta nuoren ympäristöistä, ja tarvittaessa kysymystä tarkennettiin tutkimushaastattelurungossa nähtävillä olevilla termeillä fyysinen, sosiaalinen, psyykinen ja kulttuurinen ympäristö, jos haastateltava ei itse tuonut näitä esiin. Lisäkysymyksinä, jotka myös olivat haastattelurungossa nähtävillä, kysyttiin myös ympäristön vaatimuksista ja säännöistä, ympäristön asettamista rooleista, sekä toimintakyvystä eri ympäristöissä. Analyysivaiheessa alaluokkiin jaettaessa näiden osa-alueiden lisäksi aineistosta nousi selkeästi erikseen esiin koti- ja kouluympäristö, joten ne päätettiin jättää omiksi osa-alueikseen myös tulosten raportointiin, vaikka osittain ne limittyvät fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa.

Haastatteluaineiston perusteella nuoren fyysisestä ympäristöstä toimintaterapeutit haluavat tietää mitä eri toimintaympäristöjä nuorella on, millaisia nämä ympäristöt ovat ja tietävätkö vanhemmat nuoren kodin ulkopuolisista ympäristöistä. Esiin nousi useiden nuorten vetäytyminen kotiin, joten toimintaterapeutit toivat esiin, että on tärkeää tietää, liikkuko nuori missään kodin ulkopuolella. Aineistossa mainittiin myös, että olisi tärkeää tietää ympäristöjä, missä nuori on aikaisemmin ollut, mutta ei jostain syystä ole enää. Eräs toimintaterapeutti mainitsi, ettei fyysisen ympäristön selvittäminen korostu vanhemman haastattelussa.

Usea toimintaterapeutti toi esiin kotiympäristön, ja siellä pärjäämisen. Kotiympäristön selvittäminen näyttäytyy aineiston perusteella usean toimintaterapeutin mielestä tärkeänä, ja toimintaterapeutit perustelivat sitä muun muassa sillä, että kotiympäristöstä vanhemmat usein tietävät eniten ja nuorten massiivisten haasteiden vuoksi arki saattaa olla hyvin kotipainotteista. Neljä toimintaterapeuttia toi esiin haastatteluissaan, että haluavat välillä hyvinkin tarkasti tietää, millainen koti on, onko nuorella esimerkiksi oma huone ja oma sänky, ja osa jopa niin tarkasti, että mitä nuoren huoneen lattialla on, ja onko hän itse päässyt vaikuttamaan milta huoneessa näyttää. Toinen asia joka kotiympäristöstä tuotiin esille, oli nuoren pärjääminen kotiympäristössä, eli se miten kotona menee, ja miten nuori osallistuu kodin asioihin. Muutama toimintaterapeutti toi taas esiin, ettei kotiympäristö, tai ylipäätään ympäristön selvittäminen nouse tärkeäksi osaksi vanhempien haastattelua. Kouluympäristöstä osa toimintaterapeuteista kertoi selvittävänsä vanhemmilta, millaisena he ajattelevat koulun olevan ympäristönä, millainen luokka nuorella on ja miten heidän mielestään nuorella koulussa menee. Osa taas kertoi selvittävänsä kouluasioita enemmän opettajalta.

Kaikki haastatellut toimintaterapeutit toivat esiin nuoren sosiaalisen ympäristön selvittämisen osana vanhemman haastattelua. Usea toimintaterapeutti kertoi haluavansa tietää vanhemmalta, onko nuorella kavereita tai harrastuksia, ja kenen kanssa nuori ylipäätään on tekemisissä. Yksittäiset haastateltavat toivat myös esiin kysyvänsä vanhemmalta, haiketuuko nuori sosiaaliin ympäristöihin, vai sellaisiin missä ollaan yksin, onko nuoren mahdolliset ystävyysuhteet kestäneet kauan, ja kuinka monen henkilön kanssa nuori on päivittäin tekemisissä. Useissa haastatteluissa tuli esiin toimintaterapeuttien havainto siitä, että monet heidän nuoristaan viettävät hyvin paljon aikaa sosiaalisen median, tietokonepelien, tai muun teknologian äärellä. Toimintaterapeutit toivat esiin, että esimerkiksi pelimaailman sisällä tapahtuva kommunikointi on tullut monelle nuorelle tärkeäksi, ja joidenkin kohdalla nämä kontaktit saattavat olla nuoren ainoita sosiaalisia kontakteja. Eräs toimintaterapeutti kuvaili nykyajan nuoren sosiaalisia kontakteja seuraavasti:

Must tuntuu et vanhemmat saattaa joskus olla vähä jälkijunassa myös sen asian suhteen, et joskus vanhemmat voi olla huolissaan siit, et se nuori ei juuri lähde mihinkää sielt kotoota, ni vanhemmat saattaa luulla et sil nuorel ei oo kavereita. Et ku vanhemmat elää ehkä siin ajatuksessa ja ajassa mitä se aika on ollu sillon, ku ne on ollu nuorii ja se nuorten maailma on täysin erilainen. Ne kaverit voi olla siel netissä ja ne voi olla niit pelikavereita ja eikä vanhemmat välttämät ymmärrä, -- et siinä pelin sisällä voi kirjottaa ja et ne kontaktit on aika monipuolisiiki joskus.

Myös perhe sosiaalisena ympäristönä nousi aineistosta esiin, ja toimintaterapeutit ovat kiinnostuneita selvittämään vanhemmalta asioita perheen vuorovaikutuksesta, ja siitä

miten asioista keskustellaan kotona, sekä millä lailla perheenjäsenet ovat yleensä läsnä nuoren elämässä. Kaksi toimintaterapeuttia kertoi myös kysyvänsä, onko perheessä mitään yhteisöllisyyttä, eli esimerkiksi syövätkö perheenjäsenet koskaan yhdessä. Eräs toimintaterapeutti mainitsi myös, että on tärkeää tietää miten muut perheenjäsenet suhtautuvat nuoreen ja hänen ilmaisemiinsa tunteisiin. Harva toimintaterapeutti lähti oma-aloitteisesti puhumaan kulttuurisesta ympäristöstä. Haastattelijoina toimimme sen lisäkysymyksenä esiin, ja osa toimintaterapeuteista kertoi kysyvänsä kulttuurisista asioista enemmän itse nuorelta kuin vanhemmalta. Mikäli nuori ei osaa vastata, voi niitä asioita sitten selvittää vanhemmalta. Osa haastatelluista toi esiin, että kulttuurinen ympäristö korostuu heillä, mikäli tutkittavana on toisesta kulttuurista tuleva nuori, ja että kulttuurinen ympäristö tulee esiin perheen ja nuoren tapoja, arvoja ja vaatimuksia selvitetessä.

Ympäristön asettamista säännöistä usea toimintaterapeutti toi esiin selvittävänsä mitä sääntöjä nuorelle on kotona asetettu, esimerkiksi mahdolliset kotiintuloajat, nukkumaanmeno- ja ruutuaika, ja miten nuori vanhempien mielestä suhtautuu asetettuihin sääntöihin. Kaksi toimintaterapeuttia toi esiin sääntö -kysymyksen haasteellisuuden, sillä he kokevat, että nykykasvatuksessa nuorelle ei välttämättä aseteta rajoja. Joku taas toi esiin, että säännöt tulevat esiin muiden osa-alueiden yhteydessä, eikä siksi kysy niistä erikseen. Esille tuotiin myös, että neuropsykiatriset nuoret harvoin tarvitsevat esimerkiksi kotiintuloaikoja, mutta tietokoneella olo nousee näiden vanhempien kanssa keskustellessa usein esiin. Yksi toimintaterapeutti mainitsi vanhempien tuovan nämä itse esiin nuoren rikkoessa jotain institutionaalisia normeja.

Toimintaterapeuteilta kysyttiin, kysyvätkö he vanhemmilta erikseen nuoren ympäristön asettamista vaatimuksista. Moni toi ilmi, ettei kysy niitä suoraan, vaan niiden selvittäminen on niin sanotusti salapoliisityötä muista vastauksista, sillä vanhemman voi olla vaikea hahmottaa niin laajaa kysymystä. Esiin nousi kuitenkin, että usea haastateltava haluaa tietää vanhemmalta kouluun liittyviä vaatimuksia ja vanhempien itsensä asettamia vaatimuksia. Kouluun liittyvistä vaatimuksista mainittiin koulumatka, ja mitä se nuorelta vaatii, sekä mitä itse koulussa oleminen vaatii, esimerkiksi vaatiiko se istumista paikallaan. Vanhempien vaatimuksista taas halutaan tietää mitä kotona oletetaan nuoren tekävän ja ovatko vanhemman odotukset ikätasoon sopivia esimerkiksi hygienian hoitoon ja liikkumiseen liittyen. Ympäristön vaatimusten mainittiin liittyvän sääntöihin ja rajoihin, ja harva haastateltava toi ympäristön vaatimuksia haastattelussa oma-aloitteisesti esiin. Yksi toimintaterapeutti toi esiin, että aihealueesta olisi hyvä olla tarkempia kysymyksiä vanhemman haastattelurungossa.

Usea toimintaterapeutti mainitsi haluavansa tietää nuoren rooleista, joita nuorella on eri ympäristöissä, mutta ei kysy niistä käyttäen rooli-sanaa. Osa mainitsi, että roolit tulevat esiin enemmän kokonaisuudesta. Yli puolet haastateltavista toi esiin, että kyselee rooleista usein kaveri- ja perhesuhteiden kautta, eli millainen suhde nuorella on esimerkiksi kavereihin, vanhempiin, tai sisaruksiin, ja miten nuori toimii eri ihmisten kanssa, ja mikä on nuoren asema perheessä. Esiin tuotiin myös, että halutaan tietää, miten nuori asettuu esimerkiksi koululaisen, tai itsestä huolehtijan rooleihin, ja mitä rooleja eri toimintaympäristöt tuottavat. Yksi haastateltava toi esiin myös sosiaalisen median kautta tulevat roolit, jotka voivat tämän päivän nuorille olla hyvinkin merkityksellisiä. Kolme haastateltavaa kertoi, ettei juurikaan syvenny rooleihin vanhempia haastatellessa. Haastatteluissa toimintaterapeutit eivät tuoneet esiin tarkkoja kysymyksiä, joilla rooleja selvittää, ja yksi toimintaterapeutti toikin esiin, että on vaikea keksiä vanhemmille ymmärrettävää kysymystä nuoren rooleista. Aineiston mukaan kuitenkin roolit ovat enemmistön mukaan tärkeä osa-alue, josta voi päätellä, että se ehkä kaipaisi selkeitä kysymyksiä vanhemman haastattelun tueksi.

Ympäristöstä keskusteltaessa haastateltavilta kysyttiin, miten he kyselevät vanhemmilta nuoren toimintakyvystä eri ympäristöissä. Haastattelijoina huomasimme näiden vastausten paljon limittyvän muiden osa-alueiden kanssa, joten aineiston luokittelussa tämän kysymyksen alta siirtyi paljon aineistoa muihin osa-alueisiin. Aineistosta tuli esiin, että toimintakyvystä eri ympäristöissä halutaan tietää vanhemmalta, miten nuori yleensäkin eri ympäristöissä suoriutuu, ja onko vanhempi huomannut haasteita, tai merkittävää muutosta. Esiin tuotiin myös, että on tärkeää kysyä, onko vanhempi huomannut nuoren toimintakyvyn vaihtelevan eri ympäristöjen välillä. Myös institutionaalinen ympäristö oli toimintaterapeuttien haastattelussa ympäristön alla listattuna, mutta terminä siihen tarttui vain yksi haastateltava, joka kertoi kysyvänsä, mitä palveluja nuori on tähän mennessä saanut.

7.3 Nuoren toiminta arjessa

Kysyttäessä haastateltavilta toimintaterapeuteilta, millaisia asioita he haluavat tietää nuoren toiminnasta, esiin tuli monipuolisesti erilaisia ulottuvuuksia. Eniten korostuivat kuitenkin vapaa-aika, itsestä huolehtiminen, koulu, liikkuminen sekä toiminnallinen historia. Myös toiminnan rajoitteista syntyi jonkun verran keskustelua, mutta ne eivät nousseet monessa haastattelussa esiin. Toiminnan rajoitteet koettiin tulevan usein ilmi muita osa-alueita haastatellessa, sillä vanhempien ajateltiin kiinnittävän enemmän huomiota nimenomaan nuoren haasteisiin ja toiminnan rajoitteisiin kuin sujuviin toimintoihin. Yksi

toimintaterapeutti kuitenkin mainitsi, että esimerkiksi neuropsykiatrisilla nuorilla on paljon aistiyliherkkyyksiä, jotka vaikuttavat moneen eri osa-alueeseen. Tämän takia toiminnan rajoitteiden kartoittaminen koettiin myös tärkeäksi. Nuoren toimintakykyä selvittäessä kuusi toimintaterapeuttia mainitsi kysyvänsä myös jollain tavalla vanhempien tai muun läheisen antamasta tuen määrästä nuorelle toimintoja suorittaessa. Esimerkiksi tarvitseeko nuori sanallista kehotusta tai ohjausta toimimiseen ja kuinka paljon vanhemmat ylipäänsä auttavat nuorta toiminnoissa.

Toimintaterapeuttien haastatteluissa itsestä huolehtimisen osa-alueessa korostuivat hyvin samanlaiset asiat, kuten nuoren peseytyminen, ruokailutilanteet, ruokailujen määrä, nukkuminen sekä ikätasoinen ja itsenäisesti toimiminen. Muutama toimintaterapeutti korosti esimerkiksi suihku- ja ruokailutilanteissa ilmeneviä aistiyliherkkyyksiä tai muita erityispiirteitä kuten nuoren syövän vain tietynmerkkistä tai tietynlaisessa muodossa olevaa ruokaa. Usea toimintaterapeutti mainitsi pitävänsä nuoren unen ja levon selvittämistä tärkeänä. He selvittävät vanhempien näkemystä nuoren nukkumaan käymisestä ja heräämisestä. Yksi toimintaterapeutti mainitsi kysyvänsä, kuuleeko vanhemmat nuoren liikumista yöllä. Toinen taas kysyy, onko nuoren herättämiseen syntynyt jonkunlaisia systeemejä. Kaksi toimintaterapeuttia mainitsi kysyvänsä nuoren päihteiden käytöstä sekä lääkityksen hoitamisesta. Toinen heistä kuitenkin sanoi joskus olevan hyvä, että vanhempi hoitaa lääkityksen, mutta dosettiin jakamisen jälkeen nuori voisi hoitaa sitä jo itse. Ikätasoinen toiminta korostui myös muun muassa heräämisen sekä aamuruutiinien hoitamisen osalta. Siivoaminen ja pyykinpesu tuli haastatteluissa mainituiksi, mutta eivät korostuneet haastattelukäytännöissä.

Vapaa-aika osa-alueen selkeästi yleisimmiksi kysymyksiksi nousivat, mitä nuori tekee vapaa-ajalla/kotona, onko hänellä harrastuksia tai mitkä ovat nuoren mielenkiinnonkohteet. Yksi toimintaterapeutti toi esille myös, että nuoren mielenkiinnonkohteiden avulla pystyy etsimään nuorelle toimintoja, jotka olisivat mahdollisimman mielekkäitä ja motivoivia nuorelle:

No mä haluan tietää just sitä, että minkälaisen toimintojen pariin hän niinku oma-toimisesti itseohjautuvasti hakeutuu, et mitkä on hänen mielenkiinnonkohteet. Aika usein se nykyään tuntuu olevan noi ruudut, toiset tekee käsitöitä, piirtelee, lenkkeilee, aika monella on kuitenkin joku harrastus missä ne sitte käy, ehkä niinku voimavarojensa ääri rajoilla. Mutta kuitenkin et mistä se nuori on niinku kiinnostunu, tai mistä se on sit ehkä ollu kiinnostunu vaik ennen ku masennus on puhjennu. Et sit varsinki, jos se nuoren saaminen yhteistyöhön on jotenki hankalaa ni sit sitä tietoo pystyy myös hyödyntää siinä, että etsii semmosia toimintoja, mitkä ois nuorelle mahdollisimman mielekkäitä ja motivoivia.

Myös se, kenen kanssa nuori viettää vapaa-aikaa tai onko nuorella vapaa-ajan kavereita, nousi haastatteluaineistosta, sillä asiakasryhmän nuorilla voi olla esimerkiksi sosiaalisten taitojen haasteita, jotka hankaloittavat kaverisuhteiden luomista tai nuorten vapaa-ajan vietto voi olla vain kotona oleilua. Nykyaikaan liittyen netti, pelaaminen sekä sosiaalinen media nousi esille haastatteluissa ja eräs toimintaterapeutti myös mainitsi, että on tärkeää kysyä tapaako nuori kavereita sosiaalisessa mediassa vai kasvokkain, ja kuinka usein kohtaamisia kasvokkain tulee. Monet toimintaterapeutit mainitsivat vanhempien olevan usein huolissaan nuoren puhelimen tai tietokoneen käytöstä kotona. Myös se, onko vapaa-ajan vietossa tapahtunut muutosta, tai miksi mahdollinen harrastus on loppunut, kiinnosti useaa toimintaterapeuttia. Yksi toimintaterapeutti mainitsi kyselevänsä vapaa-ajan haasteista, sillä esimerkiksi tietokoneen/puhelimen käyttö nykyaikana voi muodostua haasteeksi sen ollessa liiallista. Myös se, että monet liikunnalliset vapaa-ajan harrastukset ovat motorisesti vaativia tai aiheuttavat nopeasti kilpailuasetelman tuli esille. Yksi toimintaterapeutti selvitti vapaa-aikaa myös ajankäytön ympyrällä, joka auttaa visuaalisesti hahmottamaan, kuinka ison osan ajankäytöstä vapaa-aika vie, ja mihin nuori käyttää vapaa-aikaansa. Haastateltavan toimintaterapeutin mukaan tämä saattaa saada nuoren myös huomaamaan, että vapaa-aikaan olisi hyvä saada jotain lisää.

Suurin osa toimintaterapeuteista kertoi selvittävänsä vanhemmalta myös nuoren toiminnasta koulussa, mutta haastattelevat myös opettajaa. Vanhempi harvoin näkee nuoren toimintaa koulussa, mutta Wilma-palvelun kautta vanhemmat saavat todennäköisesti tietoa nuoren toiminnasta, esimerkiksi poissaoloista, myöhästymisistä, numeroista ja mahdollisista riita- ja väkivaltatilanteista, jotka kiinnostavat myös toimintaterapeutteja. Osa toimintaterapeuteista haluaa myös tietää, kuinka itsenäisesti ja omatoimisesti nuori valmistautuu esimerkiksi kouluun, seuraako nuori lukujärjestystä tai katsooko kokeet Wilmasta. Eräs toimintaterapeutti mainitsi, että osastolla hoitajat huolehtivat kouluun menon ja pois tulon, jolloin vaatimustaso itsenäisestä osallistumisesta ja suoriutumisesta tippuu. Osalla toimintaterapeuteista on tapana kysyä myös läksyjen teosta ja siitä, kuinka paljon vanhemmat antavat muistutuksia tai tukea niiden tekemiseen. Yksi toimintaterapeutti myös mainitsi kysyvänsä nuoren lempiaineista.

Useat toimintaterapeutit toi oma-aloitteisesti esiin nuoren ympäristössä liikkumisen. Toimintaterapeuteilla on tapana kysyä vanhemmalta, miten nuori liikkuu itsenäisesti julkisilla. Haastatteluissa tuli ilmi, että nuorilla saattaa olla pelkoja ja ahdistuksia liittyen julkisilla tai ympäristössä liikkumiseen, eivätkä jotkut nuoret pysty edes vanhemman kanssa liikkumaan bussilla tai menemään koulutaksilla kouluun, ja näin kouluun pääsy onnistuu

vain vanhemman kuljettamana. Eräs toimintaterapeutti mainitsi myös, että usein nuorilla on puutteita tietyissä toimintatavoissa tai sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa, jotka tuntuvat nuoresta ahdistavalta.

Haastatteluissa mainittiin, että puutteet havainnoinnissa saattavat tehdä nuoren liikkumisesta vaarallista ja siksi on tärkeä selvittää, ovatko vanhemmat havainneet, millä tavalla nuori esimerkiksi havainnoi ympäristöään, muita ihmisiä ja autoja. Myös harjoituksen määrä on haastattelujen mukaan tärkeä selvittää, sillä voi käydä ilmi, että nuori liikkuu julkisilla, mutta vain monta kertaa harjoiteltua tai määrättyä reittiä, jolloin se ei sinänsä kerro toimintakyvystä. Haastatteluissa mainittiin, että on myös otettava huomioon osan nuorisopsykiatrian palvelujen alla olevista nuorista olevan sellaisia, jotka viihtyvät paljon kotona ja tarvitsevat esimerkiksi ulkoiluun erillisen syyn. Joskus haasteena voi kuitenkin olla se, että nuori ei suostu liikkumaan vanhemman kanssa, jolloin vanhemmat eivät tiedä, miten nuori liikkuu ympäristöissä.

Toiminnallisesta historiasta kysyttäessä toimintaterapeuteilta tuli esiin erilaisia näkökulmia sen selvittämiseen, kuten mielenkiinnonkohteet, koulupolku sekä lapsuuden haasteet ja pettymysten sieto. Suurin osa haastateltavista toimintaterapeuteista kuitenkin haluaa selvittää jollain tavalla nuoren toiminnallista historiaa ihan lapsuudesta lähtien ja kartoittaa, missä vaiheessa ja millainen muutos nuoren toimintakyvyssä on mahdollisesti tapahtunut. Yksi toimintaterapeutti mainitsi selvittävänsä toiminnallista historiaa muutama vuoden säteellä, mutta suuren muutoksen havaitessa hänkin palaa nuoren lapsuuteen. Vain yksi toimintaterapeuteista sanoi keskittyvänsä enemmän siihen mikä tilanne on nyt, mutta mainitsi kuitenkin, että psykoosinuorten kohdalla on tärkeää peilata tilannetta ennen sairastumista. Toiminnallisen historian selvittämisessä korostuivat erityisesti toimintakyvyn muutoskohdan sekä ikätasaisen kehittymisen tai itsenäistymisen kartoittaminen.

7.4 Nuori yksilönä

Toimintaterapeutteja pyydettiin kuvailemaan, millä tavalla he kysyvät nuoren vanhemmalta nuoresta yksilönä. Haastatteluissa keskusteltiin nuoren taidoista ja valmiuksista, voimavaroista ja vahvuuksista, luonteesta sekä tulevaisuudesta ja rutiineista. Vähemmistö toimintaterapeuteista sanoi olevansa enemmän kiinnostunut nuoren toimintakyvystä ja arjesta selviytymisestä kotiympäristöstä, jolloin nuoren persoonan selvittäminen jää vähemmälle.

Nuoren taidoista ja valmiuksista kysyttäessä eniten korostui nuoren sosiaaliset taidot. Toimintaterapeutit kysyvät esimerkiksi, kuinka nuori tulee toimeen muiden kanssa, ja miten nuori pystyy hoitamaan esimerkiksi ristiriitatilanteet tai pystyykö nuori neuvottelemaan. Myös psyykkiset taidot muun muassa nuoren tunneilmaisun ja väkivaltaisuuden osalta tuli mainituksi. Toimintaterapeutit halusivat esimerkiksi tietää, miten nuori ilmaisee tunteitaan kotona. Myös prosessitaitojen selvittäminen tuli mainituksi ja toimintaterapeutit selvittävät niitä kyselemällä vanhemmalta tarkoin kysymyksiin pystyykö nuori suorittamaan annetun toiminnon loppuun asti. Toimintaterapeutit eivät kuitenkaan käyttäneet sanaa prosessitaidot. Myös omaan havainnointiin luottaminen, aikaisempiin lausuntoihin perehtyminen sekä kotiympäristö taitojen ja valmiuksien arvioinnissa tuli esille haastatteluissa. Eräs toimintaterapeutti mainitsi, että joskus vanhemman näkemys nuoren taidoista voi olla erilainen, mitä ne oikeasti ovat, jolloin taidoista kysyminen voi osoitautua mielipidekysymykseksi. Myös koulussa ilmenevien taitojen ja mahdollisten oppimisvaikeuksien selvittäminen tuli ilmi toimintaterapeuttien haastatteluissa.

Nuoren luonnetta käsitellessä toimintaterapeuttien haastattelukäytännöissä eniten korostuivat kysymykset: miten kuvailisi omaa nuorta tai minkä luonteinen nuori on. Myös nuoren kuvailu tarinan kautta oli yhden toimintaterapeutin keino saada nuoren luonteen kuvailua elävämmäksi. Sekä vanhemman näkökulma nuoren itsetunnosta, että nuoren erityispiirteiden näkyminen tuli mainituksi. Eräs haastateltava kuvaili nuoren luonteen ja vahvuuksien selvittämistä seuraavasti:

No mun mielestä hirveen hyvä kysymys on jotenki että, tai jotenki se aina pistää vanhemmille hymyn huulille, kun mä sanon, et nyt on sit sellanen tilanne et he saa kehua omaa lastaan niin paljon mulle kun vaan ikinä adjektiiveja riittää. Et mitä kaikkee ihanaa ja mukavaa teidän lapsessa on ja minkälainen hän on ollu pienenä ja minkälainen temperamentti hänellä on ollu.

Toimintaterapeutit selvittävät nuoren voimavaroja ja vahvuuksia hyvin samankaltaisilla kysymyksillä. Eniten haastatteluissa korostuivat kysymykset: missä nuori on hyvä tai mitkä ovat nuoren vahvuudet. Yksi toimintaterapeutti mainitsi, että näitä asioita voi hyödyntää nuoren kanssa niin, että nuori saisi onnistumisen kokemuksia. Esille tuli myös, että nuoren rakastettavien piirteiden kertominen on olennaista nuorelle rankkojen tutkimusten aikana, joten siksi vanhemmalta on tärkeää kysyä, mistä nuorella on ylpeä. Yksi toimintaterapeutti myös mainitsi tuovansa nuoren vahvuuksia esille, jos vanhemmat eivät niitä itse löydä. Muutama toimintaterapeutti myös toi esille, että haastattelu on hyvä lopettaa nuoren positiivisten asioiden käsittelyyn, sillä usein haastattelussa korostuu enemmän nuoren haasteet ja puutteet kuin se, mikä nuorelta onnistuu.

Muutaman toimintaterapeutin haastattelussa tuli ilmi myös nuoren rutiinien käsittely. Vanhempaa haastatellaan nuoren rutiineista esimerkiksi kysymällä suoraan, millaiset rutiinit nuorella on, tai selvittämällä nuoren päivärytmiä/-ohjelmaa. Mainittiin myös, että rutiinit tulevat yleensä ilmi muita osa-alueita selvittäessä. Yksi toimintaterapeutti mainitsi kysyvänsä myös siitä, poikkeako viikonloppu nuoren arjesta tai tekeekö perhe tällöin jotain yhdessä. Myös nykyajan haasteet riittämättömästä levosta ja ravinnosta tuli rutiinien yhteydessä mainituksi, ja tällöin eri osa-alueiden tasapainon selvittäminen koettiin tärkeäksi.

Haastatteluissa kysyttiin myös selvittävätkö toimintaterapeutit vanhemman näkemystä nuoren tulevaisuudesta. Esiin tuotiin kolmea erilaista näkökulmaa aiheeseen: vanhempien odotukset nuoren tulevaisuuden suhteen, vanhemman käsitys nuoren omista tulevaisuudensuunnitelmista sekä vanhempien toiveet nuoren tutkimusjaksolle. Lisäksi tulevaisuuskysymyksissä korostui nuoren koulutus sekä ammatinvalinta, joista vanhemmalla saattaa olla erilainen käsitys kuin nuorella. Vanhemman odotuksista nuoren tulevaisuudesta mainittiin, että erityisesti 18 vuotta lähestyvän nuorten kohdalla halutaan kysyä, millaisena vanhemmat näkevät nuoren tulevaisuuden. Kysymys saattaa herättää vanhemmissa huolta, joten toimintaterapeutin täytyy olla herkillä tuomassa toivoa nuoren mahdollisuuksista. Esille tuotiin myös, että esimerkiksi tilanteen ollessa huono, ei ole oikea tilanne kysyä nuoren tulevaisuudesta. Vähemmistö toimintaterapeuteista ei kuitenkaan pidä tulevaisuuteen suuntaavia kysymyksiä merkityksellisinä toimintakyvyn tutkimuksessa.

7.5 Kehitysideoita päivitettyyn haastattelurunkoon

Pyydettyäessä toimintaterapeutteja kertomaan, mitä he kaipaisivat aiempaan haastattelurunkoon, vastaukset olivat hyvin vaihtelevia, ja liittyivät eri osa-alueisiin riippuen toimintaterapeutin työnkuvasta. Osa toimintaterapeuteista kertoi itse lisänneensä mielestään relevantteja ja sieltä puuttuvia kysymyksiä haastattelurunkoon. Usea toimintaterapeutti toi kuitenkin esiin nuoren kehityshistoriaan liittyvien kysymysten puuttumisen, ja sen että varsinkaan neuropsykiatrisia nuoria tutkittaessa pelkkä tämänhetkisen tilanteen selvittäminen ei ole riittävää. Nuoren historiasta haluttaisiin saada tietoa muun muassa taitotasoon, toiminnalliseen suoriutumisen tasoon, sekä ystävyyssuhteisiin liittyen siltä ajalta, kun asiat ovat olleet suurin piirtein hyvin. Esiin tuotiin, että olisi tärkeää tietää mahdollisesta muutoksesta joka nuoren tilanteessa on tapahtunut, sekä esimerkiksi mahdollisista traumakokemuksista.

Toiseksi eniten haastatteluaineistosta nousi esiin nuoren tarvitsema tuki, josta ei aiemmassa haastattelurungossa ole ollut kysymystä. Osa toimintaterapeuteista toi esiin, että olisi tärkeää tietää kuinka vahvalla tuella ja kuinka itsenäisesti nuori selviytyy arjen toiminnoista, ja onko nuorella esimerkiksi kotona jo käytössä jotain tukitoimia, kuten strukturoituja päiväohjelmia tai kuvatukea. Muutama haastateltava toi myös esiin, että erityisesti nuoren lähiympäristössä liikkumiseen olisi hyvä olla tarkentavia kysymyksiä tukitoimiin liittyen, sillä vastaukset aiemman haastattelurungon kysymykseen ”Miten nuori liikkuu lähiympäristöissä” ovat olleet usein hyvin niukkoja. Osa toimintaterapeuteista toi myös esiin toiminnan tarkemman kuvailun muissakin osa-alueissa ja yhtenä ehdotuksena oli orientoivat kysymykset aihealueisiin ja esimerkkejä missä jokin haaste voisi näkyä, jolloin vanhemman voisi olla helpompi kuvata toimintaa tarkemmin. Tähän liittyen esiin nostettiin myös päivärutiinin selvittäminen koko vuorokauden läpi alkaen siitä, miten nuori herää jatkuen nukkumiseen asti. Eräs haastateltava kaipasi myös kysymyksiä siitä, miten nuori ylipäättään hahmottaa aikaa ja päiviä.

Osa toimintaterapeuteista toi esiin aistisäätelyyn liittyvät kysymykset, sillä neuropsykiatrisilla nuorilla on usein aistiliherkkyyksiä. Aistisäätelyyn kaivattiin sellaisia kysymyksiä, joihin vanhemmat osaisivat vastata. Yksi haastateltava toi myös esille perusaistimusten selvittämisen, eli näkeekö ja kuuleeko nuori normaalisti. Myös vanhempien näkemys nuoren motorisista taidoista nostettiin esiin. Muita haastattelurungosta puuttuneita kysymyksiä, joita yksittäiset toimintaterapeutit toivat esiin, olivat kysymykset vanhempien käsityksestä nuoren mielialasta, motivaatiosta ja psyykkisistä taidoista. Myös tarkemmat kysymykset vanhemmilta tunteiden säätelystä ja tiettyjen nuorten kohdalla väkivaltaisesta ja asosiaalisesta käyttäytymisestä mainittiin, ja myös ympäristön vaatimuksiin sekä perheen tapoihin liittyvät tarkemmat kysymykset. Havaittavissa oli, että eri toimintaterapeuttien ilmaisemat puutteet haastattelurungossa olivat vahvasti yhteydessä työskentelykontekstiin ja esimerkiksi siihen, olivatko tutkittavat nuoret osastoilla vai poliklinikoilla tutkittavana, ja millaisin käytännöin toimintaterapeutti on tottunut toteuttamaan vanhemman haastattelun.

Haastatellut toimintaterapeutit toivat haastatteluissa esiin ajatuksia, joita haastattelurungon päivityksessä olisi hyvä ottaa huomioon. Nämä nimettiin analysointivaiheessa alaluokaksi ”yleiset kehitysideat”. Yhteisiä toiveita, joita useampi kuin yksi toimintaterapeutti nosti esiin, oli mahdollisuus käyttää haastattelurunkoa myös sähköisenä lomakkeena lähetettäväksi vanhemmalle, ja se, että valmiissa haastattelurungossa olisi tarpeeksi tilaa

kirjoittamiselle kysymysten alla. Usea toimintaterapeutti toi myös esiin sen, että haastateltava henkilö ei aina ole nuoren vanhempi, joten olisi hyvä, että runko olisi suunnattu huoltajalle ja kysymykset soveltuisivat myös esimerkiksi nuoren sijoituspaikan omaohjaajalle.

Esiin nostettiin kysymysten arkikielisyys, eli kysymysten helppo ymmärrettävyys. Siitä, kuinka pitkä haastattelurungon tulisi olla, havaittiin vaihtelevia mielipiteitä. Joku toivoi mahdollisimman laajaa haastattelurunkoa, jossa kaikki elämän osa-alueet tulisi esiin, mutta josta toimintaterapeutti voisi tutkittavan nuoren mukaan valita haastattelussa kysyttävät osa-alueet. Joku taas toi esiin, ettei haastattelusta saisi tulla liian pitkä. Tähän uskomme vahvasti vaikuttavan haastattelun toteutustavan, sillä jos lomakkeen lähettää vanhemmalle täytettäväksi verrattuna siihen, että lomake on toimintaterapeutin tukena kysellessä kysymyksiä, on siinä eroa, kuinka laaja sen on hyvä olla.

Asioita, joita toimintaterapeutit toivat esiin erityisen hyvinä aiemmasta haastattelurungosta, oli kysymys nuoren vahvuuksista haastattelurungon loppuvaiheessa, millaista tukea vanhemmat kaipaavat nuorelle sekä perheen arvomaailman selvittäminen. Arvomaailman selvittäminen mainittiin kuitenkin myös vanhemmille haastavana kysymyksenä. Esiin tuotiin, että aiempi runko on hyvä pohja, mutta on hyvä, että sitä päivitetään tähän päivään ja että se saa näyttöön perustuvuutta.

Osa toimintaterapeuteista toi esiin asioita, jotka on hyvä ottaa huomioon vanhempaa haastatellessa. Näitä olivat riittävän ajan varaaminen vanhemman haastattelulle, jolloin vanhempi saa kokemuksen, että myös hän tulee kuulluksi ja aidosti kohdatuksi. Toimintaterapeutin täytyy osata perustella vanhemmalle, miksi kysyy tiettyjä kysymyksiä, vaikka niitä olisi saatettu kysyä aikaisemmin jo muiden ammattilaisten tekemissä tutkimuksissa. Vanhemmat saattavat olla todella väsyneitä, jolloin ymmärryksen antaminen on tärkeää.

8 Päivitetyn vanhemman haastattelurungon laatiminen

Haastatteluaineiston perusteella vanhemman haastattelua pidetään tärkeänä osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta, mutta etusijalla pidetään nuoren havainnointia ja kuulemista. Toimintaterapeutit vaikuttavat kokevan vanhemmalla olevan lisätietoa nuoren toimintakyvystä. Myös Salmelan ja Kuitun (2016) sekä Dannerin ja Kippola-Pääkkösen (2016) mukaan nuoren arviointi edellyttää työskentelyä nuoren verkostojen kanssa, ja lähiaikuisen haastattelu antaa oman näkökulmansa nuoren toimintakyvystä (Salmela & Kuitu 2016: 592; Danner & Kippola-Pääkkönen 2016: 584). Vanhempien ajatellaan olevan osa nuoren toimintaympäristöä, jossa voivat olla estämässä tai mahdollistamassa nuoren toimintakykyyn liittyviä asioita. Haastattelutuloksista voidaan päätellä haastattelukäytäntöjen vaihtelevan eri toimintaterapeuttien välillä ja päivitetyn haastattelurungon avulla käytänteitä pyritään yhdistämään. Vaihtelevat käytännöt näyttävät olevan vahvasti yhteydessä työskentelykontekstiin ja esimerkiksi siihen, ovatko tutkittavat nuoret osastoilla vai poliklinikoilla tutkittavana ja millaisin käytännöin toimintaterapeutti on tottunut toteuttamaan vanhemman haastattelun.

Vanhemman haastattelukäytäntöihin liittyvistä tuloksista voidaan päätellä, että toimintaterapeutit mielellään tukeutuvat valmiisiin menetelmiin tutkiessaan nuorta, esimerkiksi valmiiseen haastattelurunkoon tehdessään haastatteluja. Toimintaterapeutit luottavat kuitenkin myös omaan ammatilliseen harkintaansa. Haastattelutulosten sekä COPE-mallin näkökulmien perusteella voidaankin tehdä johtopäätös siitä, ettei ole mahdollista muodostaa sellaista haastattelurunkoa, joka sellaisenaan sopisi aivan jokaiselle nuorisopsykiatrian asiakkaalle, vaan toimintaterapeutin on aina käytettävä ammatillista harkintaa ja huomioitava nuoren ja hänen perheensä yksilöllinen tilanne. Tätä tukee myös Edwards ym. (2003) tutkimus, jossa perheiden yksilöllisyyden huomioiminen havaittiin erityisen tärkeäksi edistämään perhekeskeistä toimintaterapiaa (Edwards ym. 2003: 245).

Myös COPE-mallissa tuodaan esiin yksilö, ja se, että henkilön kyky vastata häneltä vaadittaviin asioihin on aina yksilöllinen. Päivitetystä haastattelurungosta on pyritty tekemään mahdollisimman laajasti eri osa-alueita kattava kaikille nuorisopsykiatrian toimintaterapeuteille, mutta sen käytössä on aina otettava huomioon nuoren ja perheen yksilöllisyys. Tämä tuli esiin haastatteluaineistossa, sillä päivitettyä haastattelurunkoa kaivattiin, mutta myös samalla tuotiin esille haaste sen soveltuvuudessa kaikille. Esille tuli esimerkiksi, että kysymykset nuoren arjesta toistuvat jokaisessa haastattelussa, mutta

nuoren toimintaterapiaan tulosity sekä perheen keskinäinen vuorovaikutus vaikuttavat haastattelun sisältöön. Monet myös käyttävät haastattelua omana muistilistanaan, johon ovat lisänneet tarvittavia kysymyksiä. Tämän takia haastattelurungon päivittäminen on ajankohtaista, jotta se voisi olla kaikille mahdollisimman kattava yhdistäen eri toimintaterapeuttien hyväksi havaitsemiaan kysymyksiä.

Päivitettyyn vanhemman haastattelurunkoon lähdettiin kokoamaan otsakkeita aluksi sen perusteella, mitä osa-alueita toimintaterapeutit olivat nimenneet haastattelussa tärkeimmiksi osa-alueiksi. Koska aineistoa oli jo käsitelty yhdessä niin paljon, oli meillä jo selkeä kuva siitä, mikä aineistossa oli tärkeää. Aineistosta nousevista asioista ja teemoista alettiin yhdessä tekemään johtopäätöksiä liittäen niitä aikaisemmin esittelemäämme teoriaan ja tutkimuksiin. Tässä vaiheessa palattiin jopa pelkistettyihin ja alkuperäisiin ilmauksiin. Kun päivitetyn haastattelurungon kysymykset oli muodostettu, käytiin vielä analysoitu aineisto kertaalleen läpi varmistaaksemme päivitetyn haastattelurungon vastaavan aineistoa. Haastattelurunkoon ei valittu käytettäväksi samoja otsikoita, kuin mitä luokiteluissa käytettiin, sillä halusimme niiden olevan vanhemmalle mahdollisimman arkikieლისია ja helposti ymmärrettäviä. Päivitetyn haastattelurungon osa-alueiksi muodostuivat: koti ja perhe, itsestä huolehtiminen, koulunkäynti, vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet, nuoren toimintaympäristöt ja niissä liikkuminen, arkirytmi ja lepo, vuorovaikutus ja tunteiden ilmaisu, muutos ja historia, lisätietoa nuoren toimintakykyyn vaikuttavista asioista sekä muita mietteitä nuoresta.

Päivitetyn haastattelurungon kysymykset on pyritty luomaan mahdollisimman ymmärrettäviksi ja niihin on muodostettu aputermejä, sillä aineiston mukaan useiden vastausten on todettu olevan hyvin niukkoja. Aineistosta voidaan myös päätellä tarkkojen haastattelukysymysten helpottavan lausuntojen kirjoittamista, jonka vuoksi päivitetyn haastattelurungon kysymykset on muodostettu mahdollisimman tarkoiksi. COPE-malli on toiminut kysymysten luomisen taustalla antaen näkökulman siitä, mitkä asiat nuoren toiminnan pätevään suorittamiseen ja toimintakykyyn vaikuttavat.

Jotta nuori pystyy suoriutumaan arjen toiminnoistaan pätevästi, on hänen kyettävä vastaamaan ympäristön ja tehtävän asettamiin vaatimuksiin. Näin ollen ei ole mahdollista eritellä mihin COPE-mallin osa-alueeseen mikäkin nuoren toiminta kuuluu, sillä toiminnan suorittamiseen vaaditaan näitä kaikkia osa-alueita. COPE malli ei siis yksin pysty määrittämään kysymysten sisältöä, ja siksi ammattilaisten kliininen näkökulma on ollut kysymysten luomisessa erityisen tärkeä. COPE-mallin näkökulmasta toimintaterapeutin

on siis tiedettävä millaisia vaatimuksia nuoren ympäristö ja toiminta nuorelle asettaa, jotta voidaan saada selville, millainen toimintakyky nuorella on. Tämän sekä haastattelutulosten perusteella on luotu kysymykset nuoren vanhemman haastatteluun. Myös aikaisemmin esiteltyjä tutkimuksia on hyödynnetty haastattelukysymysten luomisessa, mutta eniten painoarvoa oli haastattelutuloksilla. Mikäli siis haastattelutuloksista nousi tietty osa-alue merkittävänä, laitettiin se päivitettyyn haastattelurunkoon, vaikka esitellyt tutkimukset eivät sitä käsitelleet. Kaikki haastattelutuloksista nousseet osa-alueet sopivat COPE-mallin teemoihin, ja näin COPE-malli tuki kysymysten muodostumista. Liitteeseen 3 on koottu taulukon muodossa päivitetyn haastattelurungon muodostuminen haastatteluaineiston, COPE-mallin ja tutkimustulosten perusteella.

8.1 Johtopäätöksistä kohti päivitettyä vanhemman haastattelurunkoa

Aineiston tuloksista voidaan päätellä, että koti- ja kouluympäristön selvittämistä pidetään vanhemman haastattelussa tärkeänä. Tämän voisi ajatella johtuvan siitä, että ne ovat Suomessa ympäristöjä, joissa nuori tilanteestaan ja toimintakyvystään riippumatta yleensä aina toimii, ja jos nuori ei esimerkiksi pysty käymään koulussa, kertoo se toimintaterapeutille jo paljon nuoren toimintakyvystä. Sairaalan osastolla ollessaankin toimintaterapeutti pyrkii aineiston mukaan selvittämään sitä, millaista toimintakyky on ollut kotona. Koska toimintakyvyn tutkimuksessa tarkoituksena on selvittää nuoren toimintakykyä hänen omassa elämässään, on tärkeää, että toimintaterapeutti kuulee sellaista henkilöä, joka on nuoren kanssa näissä ympäristöissä, eli esimerkiksi vanhempi, huoltaja tai muu lähiainainen.

COPE-mallin voidaan nähdä tukevan koti- ja kouluympäristön selvittämisen merkitystä, sillä siinä toimintakyky muodostuu siitä, miten yksilö pystyy vastaamaan ympäristön asettamiin vaatimuksiin (Hagedorn 2000: 16-17). Koti- ja kouluympäristö voidaan COPE-mallin näkökulmasta nähdä kuuluvan nuoren ympäröiviin resursseihin, jolla tarkoitetaan yksilölle läheisimpiä paikkoja, esineitä ja ihmisiä. Hagedornin (2000) mukaan ympäröivät resurssit on ympäristön osa-alueista se, johon toimintaterapeutin tulee kiinnittää eniten huomiota (Hagedorn 2000: 40-42). Tästä voidaan päätellä, että myös haastattelussa nuoren vanhempaa tähän osa-alueeseen on kiinnitettävä huomiota. COPE-mallissa ympäröiviin resursseihin katsotaan kuuluvan välitön, lähi- sekä käytettävissä oleva ympäristö (Hagedorn 2000: 41). Näiden ympäristön osa-alueiden selvittäminen tuli eri termein esiin myös haastattelutuloksissa, sillä haastateltavat kuvasivat haluavansa tietää muun muassa nuoren kodista ja huoneesta, kommunikaatiosta muiden henkilöiden kanssa,

sekä nuoren ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista, joilla on vaikutusta nuoren toimintakykyyn. Näiden perusteella päivitettyyn haastattelurunkoon päädyttiin laittamaan kysymyksiä nuoren koti- ja kouluympäristöistä. Haastattelurunkoon muodostettiin myös kysymys siitä, ovatko vanhemmat huomanneet nuoren toimintakyvyssä vaihtelua eri toimintaympäristöjen välillä. Tätä tukee Fogel, Rosenblum ja Josman (2020) tutkimus, jonka mukaan nuorella, jolla on vaikeuksia toimia jossain tietyssä ympäristössä, voikin olla mahdollisuus onnistua, kun ympäristö muuttuu tai vaihtuu (Fogel & Rosenblum & Josman 2020: 95).

Kouluympäristön tärkeydestä nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa kertoo se, että useissa haastatteluissa mainittiin yhteydenotto nuoren opettajaan, joka nähdään usein tärkeänä hahmona vanhempien rinnalla nuoren elämässä. Toimintaterapeutit pitivät tärkeänä tietää, millaista palautetta vanhemmat saavat Wilman kautta. Päivitettyyn haastattelurunkoon muodostettiin aiemman haastattelurungon tapaan osio, joka selvittää vanhempien näkemystä nuoren koulunkäynnistä ja kouluympäristöstä. Toimintaterapeuttien puolistrukturoidussa haastattelurungossa oli kysymys myös nuoren työstä, mutta yksikään toimintaterapeutti ei maininnut kysyvänsä nuoren työnteosta, vaikka nuorilla on mahdollisuus tehdä esimerkiksi kesätöitä. Myöskään aiemmassa haastattelurungossa ei ollut kysymystä nuoren työnteosta. Koulunkäyntiä taas tunnutaan pitävän normina suomalaisessa nuoren arjessa, sillä jokainen toimintaterapeutti toi koulunkäynnin jollain tavalla esille. Tästä syystä päivitettyyn haastattelurunkoon ei myöskään lisätty kysymystä nuoren työnteosta.

COPE-mallin näkökulmasta voidaan päätellä, että vanhempien odotuksista, ja kotiympäristön asettamista vaatimuksista nuorelle on tärkeää tietää, sillä vaatimukset ovat yhteydessä toimintakykyyn. Joskus nuorelta vaaditaan liikaa, joskus ei vaadita mitään. Tämä tuotiin myös toimintaterapeuttien haastatteluissa esiin, ja on huomioitu päivitettyssä haastattelurungossa lisäämällä siihen kysymyksiä vanhempien odotuksista ja kodin säännöistä.

Latvan ja Moilasan (2016) mukaan perheen sopeutumisella lapsen pitkäaikaiseen sairauteen on todettu olevan vaikutusta lapsen toimintakykyyn (Latva & Moilanen: 2016: 64). Myös haastattelemamme toimintaterapeutit toivat esiin nuoren perheen olevan merkittävä nuoren toimintakykyyn vaikuttava asia. Aineistosta nousikin esiin, että perheen tavoista, säännöistä ja vaatimuksista haluttiin tietää nuoren vanhemmilta. Haastattelu-

runkoon ei päädytty laittamaan suoraan kysymystä perheen arvoista, sillä aineiston perusteella se vaikutti olevan vanhemmille haastava kysymys, mutta niiden selvittämistä pidettiin kuitenkin tärkeänä. Tämän vuoksi päivitettyyn haastattelurunkoon on muodostettu kysymyksiä perheen tavoista, ja siitä mikä on perheelle tärkeää eli millaisessa perheessä nuori vanhempien näkökulmasta elää. Myös COPE-mallin voidaan nähdä tukevan tapojen ja arvojen selvittämistä, sillä mallissa esitelty käytettävissä oleva alue sisältää kulttuurisia ja sosiaalisia tekijöitä toimintakykyyn vaikuttavina tekijöinä. Vanhempien sopeutumisen nuoren pitkäaikaiseen sairauteen voidaan myös ajatella näkyvän vanhemman ajatuksissa nuoresta yksilönä sekä siinä, millaista kuntoutusta he ajattelevat nuoren tarvitsevan. Kyseiset aiheet tulivat esiin myös toimintaterapeuttien haastatteluissa.

Aineistosta nousi esiin useiden asiakkaiden vetäytyminen kotiin. Erityisesti nuorten, joilla on neuropsykiatrisia haasteita, kerrottiin viettävän hyvin paljon aikaa kotona. Jos siis nuoren ensisijainen ympäristö on koti, voidaan tehdä johtopäätös, että toimintakyvystä kotona on tärkeää tietää. Koska neuropsykiatriset nuoret asiakkaina nousivat aineistosta vahvasti esiin, voidaan päätellä useiden nuorisopsykiatrian toimintaterapeuttien ainakin joskus työskentelevän neuropsykiatristen nuorten kanssa, joilla esiintyy usein aistisäättelyyn liittyviä pulmia. Tähän liittyen aineiston mukaan aistisäättelystä ja sen haasteista halutaan tietää vanhemmilta, joten päivitettyyn haastattelurunkoon lisättiin kysymys aistisäättelyyn liittyen. Aistisäättelykysymykseen laitettiin esimerkkejä, jotta se voisi olla vanhemmalle mahdollisimman helposti ymmärrettävä.

Päihteidenkäyttöön ei haastatteluissa keskitytty merkittävästi, ja pohdimme tämän johtuvan siitä, että usealla toimintaterapeutilla on asiakkaana paljon nuoria, joilla on neuropsykiatrisia haasteita ja toimintaterapeuttien sanojen mukaan viihtyvät paljon kotona. Päihteidenkäyttö kuitenkin mainittiin useassa haastattelussa, ja siksi kysymys nuoren päihteidenkäytöstä päätettiin jättää päivitettyyn haastattelurunkoon. Päihteidenkäytöllä voi olla merkittävä vaikutus nuoren toimintakykyyn.

Haastatteluaineiston mukaan nuoren sosiaalisten suhteiden selvittäminen nuoren vanhemmalta on tärkeää, sillä nykyajan sosiaaliset suhteet ja niiden ylläpito voi toteutua monella eri tavalla. Siitä, miten paljon haastatteluissa tuli esiin nuorten ruutu-aika, voidaan päätellä useiden nuorisopsykiatrian asiakkaiden viihtyvän paljon ruudun äärellä. Lamash, Bedell ja Josman (2020) toivat tutkimustuloksissaan esiin, että nuoret, joilla on

autismikirjon häiriöitä viettävät muita nuoria enemmän aikaa teknologian parissa (Lamash & Bedell & Josman 2020: 83). Suurin osa haastatelluista toimintaterapeuteista toi esiin sosiaalisen median tai pelimaailman kautta tapahtuvan vuorovaikutuksen, josta vanhemmat ovat toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan usein huolissaan. Vanhemmat saattavat olla huolissaan siitä, ettei nuori näe ystäviä ollenkaan kasvokkain ja olettaa tämän perusteella, ettei nuorella ole ystäviä. Tosiasiassa ystävät saattavat kuitenkin olla erilaisia, ja ystävyysuhteiden ylläpito tapahtuu muulla tavalla, kuin kasvokkain, ja toimintakykyä tutkivan toimintaterapeutin on hyvä olla tästä tietoinen.

Vaikka ruutuajan käyttö nousi aineistosta paljon esiin, ei tätä voida kuitenkaan yleistää koskemaan kaikkia nuoria, sillä aina on huomioitava yksilöllisyys. Aiheesta on aineiston mukaan silti hyvä kysyä, ja tämän takia sosiaalisesta mediasta, ja ruutuajan käytöstä on lisätty kysymys päivitettyyn haastattelurunkoon, jotta se saataisiin vastaamaan tämän päivän nuorten elämän osa-alueita ja haasteita. Näemme, että saadakseen nuoren toimintakyvystä mahdollisimman todenmukaisen kuvan, on toimintaterapeutin hyvä olla ajan tasalla nykyajan nuorten tyypillisestä käyttäytymisestä.

Fogel, Rosenblum ja Josman (2020) tutkimuksessa osoitettiin eri ympäristötekijöiden sekä kognitiivisten ja sosiaalisten vaatimusten rajoittavan päivittäisistä toiminnoista suoriutumista niillä nuorilla, joilla on toimintakyvyn alenemaa (Fogel & Rosenblum & Josman 2020: 95). Haastatteluaineistosta nousi esiin nuoren liikkuminen omissa toimintaympäristöissään, vaikka sitä ei haastattelijoiden puolesta erikseen nostettu esille toimintaterapeuttien puolistrukturoidussa haastattelussa. Aiemmassa haastattelurungossa nuoren liikkumista selvitettiin yhdellä kysymyksellä: ”Miten nuori liikkuu lähiympäristössä? (kävellessä, pyöräillen, junalla, bussilla, mopolla...)”, ja toimintaterapeuttien haastatteluissa ilmeni, että osa heistä piti kysymystä liian suppeana, ja vanhemmat vastaavat siihen yhdellä sanalla.

Haastatteluaineistosta nousi esiin, että monet psykiatriset haasteet, kuten ahdistus ja pelot voivat aiheuttaa haasteita nuoren ympäristössä liikkumiseen. Tuloksista voidaankin päätellä, että nuoren liikkumista lähiympäristössä sekä sen harjoittelua tulee selvittää tarkemmin kysymyksin. COPE-mallin ympäristön alueista nuoren toimintaympäristöissä liikkuminen kuuluu ympäröivissä resursseissa käytettävissä olevaan alueeseen, jolla tarkoitetaan tuttuja ulkoisia alueita, joissa yksilö liikkuu (Hagedorn 2000: 41-42). Tämän vuoksi päivitettyyn haastattelurunkoon nuoren toimintaympäristöt ja niissä liikkuminen on nostettu omaksi osa-alueekseen ja kysymyksiä on myös tarkennettu.

Suurin osa toimintaterapeuteista nosti selkeästi esiin itsestä huolehtimisen osa-alueen, ja kertoi esittävänsä siitä tarkkoja kysymyksiä. COPE-mallin näkökulmasta itsestä huolehtimisen toiminnot tapahtuvat toiminnan toisella eli vaikuttavalla tasolla, sillä tällä tasolla yksilö sovittaa itsensä ympäristöönsä, parantaakseen selviytymistä, terveyttä ja hyvinvointiaan (Hagedorn 2000: 308). Toimintakyvyn heikkenemisen voidaankin ajatella näkyvän nopeasti itsestä huolehtimisen toiminnoissa, sillä jos toiminta tällä tasolla ei suju voidaan sillä ajatella olevan negatiivista vaikutusta yksilön selviytymiseen, terveyteen ja hyvinvointiin. Myös toimintaterapeuttien haastatteluisissa korostui itsestä huolehtimisen yksityiskohtainen selvittäminen, joka vastaavasti osoittaa sen olevan merkittävä toimintakyvyn mittari. Täytyy kuitenkin muistaa jokaisen yksilön tavat ja persoona, sillä esimerkiksi nuoren motivaatio vaikuttaa paljon hänen toimintakykynsä ja tapansa huolehtia itsestään. On siis muistettava, että kaikki nuoren käytöksessä ei johdu aina toimintakyvyn puutteesta, vaan esimerkiksi nuoren motivaatio ja tottumukset toimia itsenäisesti voivat vaikuttaa siihen, miten nuori arjessaan toimii.

Haastatteluaineistosta voidaan päätellä, että uni nähdään tärkeänä osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta. Paavosen ja Urrilan (2016) mukaan nuoren univelka aiheuttaa päiväaikaisen toimintakyvyn laskua. Riittämätön ja huonolaatuinen uni nuorella ovat yhteydessä muun muassa huonompaan koulumenestykseen, mielialaoireisiin ja kognitiivisen suorituskyvyn heikkenemiseen. Erityisesti "iltavirkuilla" nuorilla on todettu keskimäärin muihin nuoriin verrattuna enemmän arjen ja terveystyöskentelyn haasteita. (Paavonen & Urrila 2016: 407–408.) Koska siis unella on tärkeä merkitys nuoren toimintakyvylle, päivitettyssä haastattelurungossa pyydetään vanhempaa kuvailemaan nuoren nukkumista ja vuorokausirytmää.

Latvan ja Moilasan (2016) mukaan pitkäaikainen sairaus voi vaikuttaa psyykkisen kehityksen eri vaiheisiin ja esimerkiksi nuoren käsitykseen itsestään. Myös nuoren kehitykseen liittyvien kehitystehtävien läpikäymiseen voi olla vaikutusta pitkäaikaisella sairaudella. (Latva & Moilanen 2016: 64.) Tästä voidaan päätellä, että toimintaterapeuttien haastatteluissakin ilmi tulleiden nuoren perusaistimusten, kuten kuulo- ja näköaistin selvittäminen on tärkeää. Latva ja Moilanen (2016) mainitsevat, että osalla kuulovammaisista lapsista esiintyy enemmän ahdistuneisuutta ja masennusta sekä aggressiivisuutta, käytöshäiriöitä ja psykosomaattisia oireita. Myös osalla näkövammaisista lapsista on todettu lisääntynyt riski psyykkisen kehityksen ongelmiin sekä vaikeuksiin kaverisuhteissa verrattuna muihin lapsiin. (Latva & Moilanen 2016: 66.) Perusaistimukset, kuten näkö ja kuulo vaikuttavat väistämättä toimintakykyyn, ja yksi toimintaterapeutti toikin esiin, että

perusaistimusten alenema vaikuttaa merkittävästi nuoren toiminnoista suoriutumiseen ja niistä tietämättömyys voi tehdä toimintakyvyn tutkimuksesta niin sanotusti turhaa. Varmistaakseen, ettei toimintakykyyn ole vaikuttamassa esimerkiksi näön tai kuulon alenema, on päivitetystä haastattelurungossa kysymys nuoren perusaistimuksista.

COPE-mallin mukaan toiminnan suoritus muunnetaan toiminnan ensimmäisellä eli kehityksellisellä tasolla taidoiksi ja kyky yksinkertaisten tehtävien suorittamiseen on hallinnassa. Hagedorn (2000) myös kuvaa, että ”taito” määritellään palaksi harjoiteltua ja pätevää suoriutumista. (Hagedorn 2000: 31, 308.) Toimintaterapeutit korostivat haastatteluissa taitojen ja valmiuksien arvioinnissa omia tutkimushavaintoja, sillä vanhempien näkökulma nuoren taidoista voi muodostua mielipidekysymykseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että toimintaterapeutit luottavat omaan ammattitaitoonsa ja havainnointinsa, sillä toimintaterapeutin on selvitettävä COPE-mallin mukaisesti havainnoinnin avulla nuoren yksittäisiä taitoja ja kykyjä, jotta voidaan havaita, onko nuoren taidoissa puutteita toiminnan suorittamisen kannalta. Tämä myös kertoo siitä, ettei vanhemman haastattelu ole tärkein asia nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa, vaan yksi osa tutkimuskokonaisuutta. Toimintaterapeutilla ei kuitenkaan välttämättä ole mahdollisuutta päästä havainnoimaan nuoren arkea hänen omissa ympäristöissään, joten vanhemman näkemys nuoren taidoista ja valmiuksista kotona ja nuoren lähiympäristöissä voi olla merkityksellinen.

Rutiinien voidaan ajatella muodostavan kokonaiskuvan nuoren arjesta, sillä usea toimintaterapeutti kertoi kysyvänsä vanhemmilta nuoren päiväohjelmasta tarkoin kysymyksiä, ja selvittävänsä, millaisista asioista nuoren päivä koostuu. Hagedorn (2000) määrittää rutiinit automatisoituneiksi ja tavanomaisiksi tehtäväketjuiksi. Rutiinien selvittämisessä onkin oleellista saada näkökulmaa näiden tehtäväketjujen joustavuudesta tai joustamattomuudesta. (Hagedorn 2000: 212, 311.) COPE-malli siis osoittaa rutiinien vaikuttavan jokapäiväiseen toimintaamme ja myös toimintaterapeutit halusivat tarkempaa tietoa nuoren rutiineista ja päivän kulusta. Näin ollen päivitetystä haastattelurungossa pyydetään vanhempaa kuvaamaan nuoren päivä mahdollisimman tarkasti nuoren heräämisestä nukkumaanmenoon. Myös nuoren tunnesäätely vaikuttaa aineiston perusteella olevan tärkeä selvitettävä asia, joten myös siitä päätettiin muodostaa kysymys haastattelurunkoon.

Aineistosta voidaan päätellä nuoren toimintakyvyssä tapahtuneen muutoksen olevan merkittävä tieto toimintaterapeutille nuoren toimintakyvystä. Tällöin toimintaterapeutti pystyy punnitsemaan, onko jokin toimintakyvyssä näyttäytyvä haaste esimerkiksi ollut

aina osana nuorta, vai johtuuko haaste jostain tietystä tapahtumasta, kuten traumasta, tai onko sairastuminen heikentänyt toimintakykyä. Myös Hagedorn (2000) kuvaa, että COPE-mallin mukainen toiminnallisen historian analyysi voi antaa käsityksen aikaisemmista rooleista, kiinnostuksenkohteista, kyvyistä ja selviytymiskyvystä sekä mahdollisuudesta kehittyä. Kuva toiminnallisesta historiasta voi myös antaa näkökulmaa mahdollisista sopimattomista reaktioista tai ajanjaksoista. (Hagedorn 2000: 212.)

Toimintaterapeutit pitävät tärkeänä nuoren tarvitseman tuen määrää eri toiminnoissa. Harjoittelun ja tuen määrän voidaan päätellä kertovan toimintakyvystä merkittäviä asioita. Haastatteluaineistosta voidaankin päätellä, että toimintakyky pitää aina suhteuttaa siihen, millaista ja miten paljon tukea nuori on toimintaansa saanut. Liikkuuko nuori esimerkiksi itsenäisesti vain tuttua ja harjoiteltua julkisten kulkuvälineiden reittiä? Joku vanhempi taas saattaa kertoa nuoren peseytymisen sujuvan hyvin mainitsematta sitä, että vanhempi joutuu muistuttamaan siitä, ja auttamaan esimerkiksi hiusten pesussa. Vanhemman antama tuki ei siis välttämättä tule esiin, ellei sitä erikseen vanhemmalta kysy, eikä ainoastaan toimintojen sujuminen siis kerro toimintakyvystä. Toimintakyvyssä tapahtuneesta muutoksesta ja tuen määrästä eri toiminnoissa lisättiin kysymyksiä päivitettyyn haastattelurunkoon esimerkiksi itsestä huolehtimiseen, koulunkäyntiin sekä ympäristössä liikkumiseen liittyen.

Haastatteluissa havaittiin, että usea toimintaterapeutti kysyy nuoren tulevaisuuteen suuntaavia kysymyksiä, esimerkiksi selvittämällä vanhemman näkemyksiä nuoren koulutuksesta ja käsitystä nuoren omista haaveista. Nuoren tulevaisuuden voidaan ajatella kuuluvan COPE-mallin mukaan toiminnan ylimmälle eli järjestäytymisen tasolle, sillä tällä tasolla yksilön täytyy ymmärtää suhdettaan maailmaan, suunnitella, organisoida ja ratkaista ongelmia sekä mahdollisesti rakentaa mielikuvia tulevaisuudesta (Hagedorn 2000: 35). Nuoren kasvaessa ympäristön vaatimukset ja yhteiskunnalliset odotukset nuorta kohtaan kasvavat, ja nuoren odotetaan kykenevän vastaavan niihin itsenäisesti (Fogel & Rosenblum & Josman 2020: 95). Vanhemman näkökulma esimerkiksi siitä, millainen asema nuorella mahdollisesti on yhteiskunnassa tulevaisuudessa, esimerkiksi koulutuksen suhteen, voi antaa lisää tietoa nuoren toiminnasta sekä siitä, miten vanhemmat ajattelevat nuoren haasteiden ratkeavan. Aiemmassa haastattelurungossa ei kuitenkaan ole suoraan nuoren tulevaisuuteen suuntaavaa kysymystä, ja COPE-mallin sekä haastatteluaineiston perusteella sellainen päätettiin lisätä päivitettyyn haastattelurunkoon. Myös kysymys vanhemman toiveista nuoren kuntoutukselle päätettiin jättää haastattelurunkoon, sillä toimintaterapeutit mainitsivat haastatteluissa kysyvänsä sitä.

Toimintaterapiatyöskentelyssä käytetään hyödyksi nuoren vahvuuksia ja hänelle merkityksellisiä toimintoja (Danner & Kippola-Pääkkönen 2016: 582). Tavallisin lähestymistapa selvittää asiakkaan kiinnostuksenkohteita on pyytää listaamaan tämänhetkiset mielenkiinnonkohteet (Hagedorn 2000: 215). Päivitetystä haastattelurungossa vanhempaa pyydetäänkin kuvailemaan, mitä nuori tavallisesti tekee vapaa-ajalla sekä millaisia kiinnostuksenkohteita nuori on tai mistä nuori innostuu. Hagedornin (2000) mukaan asiakkaalle joudutaankin joskus etsimään vastaavia kiinnostuksen kohteita tai asiakas joutuu suorittamaan mielekästä toimintaa vaihtoehtoisella tavalla (Hagedorn 2000: 215). Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi, että nuoren vahvuuksia sekä mielekkäitä toimintoja hyödyntämällä voidaan mahdollistaa nuorelle onnistumisen kokemuksia. On siis tärkeää, että mielekkäät toiminnat pysyvät nuoren elämässä tilanteesta riippumatta, ja siksi niiden selvittäminen on tärkeää.

Nuoren haasteiden ja puutteiden rinnalla keskustellessa voidaankin haastatteluaineiston mukaan ajatella olevan tärkeää keskustella myös nuoren positiivisista puolista ja vahvuuksista. Toimintaterapeutin olisikin hyvä olla valmiudessa kertoa näitä piirteitä nuoresta, sillä yksi toimintaterapeutti toi esiin, että vanhemmat eivät aina haasteiden keskellä osaa kertoa nuoren positiivisia piirteitä, jolloin toimintaterapeutti pyrkii löytämään niitä itse. Toimintaterapeutit toivat esiin, että aiemmassa haastattelurungossa on hyvä, että nuoren vahvuuksia sekä positiivisia piirteitä käsitellään haastattelun lopussa. Haastatteluaineiston perusteella haastattelussa on myös tärkeää, että vanhempi saa haastattelusta kokemuksen tulleen haastavassa tilanteessa kuulluksi ja kohdatuksi. Myös Edwards ym. (2003) toi tutkimuksessaan esille, että perheen yksilöllisyyden huomioimisen lisäksi on tärkeää keskittyä perheen tarpeisiin ja vahvuuksiin, jotta voidaan tukea perheen osallistumista prosessiin (Edwards ym. 2003: 251). Useat haastateltavat toimintaterapeutit myös kokivat, että vanhemman haastattelulla voi olla perheelle voimaannuttava vaikutus haastavien asioiden keskellä. Siksi myös päivitetystä haastattelurungossa käsitellään perheen yhteisiä asioita, ja lisäksi haastattelun lopuksi käsitellään nuoren vahvuuksia.

Aineistosta nousi esiin, että jotkut vanhemmat ovat hyvin uupuneita, jolloin vanhemman haastattelu voi olla tärkeä vanhemman jaksamisen kannalta. Myös Brownin (2017) tutkimuksessa tuli esille mielenterveyspalveluita käyttävien nuorten vanhempien uupumus ja hämmennys eri palveluja kohtaan. Tutkimuksessa osa vanhemmista mainitsi, ettei heitä otettu mukaan nuorensa arviointiin, jolloin he kokivat, että heidät suljettiin pois nuo-

ren tilanteen ja hoidon keskusteluprosessista. (Brown 2017: 86, 89.) Näistä voidaan päätellä vanhempien haastattelun osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta olevan merkityksellistä, sillä jos vanhempi kokee olevansa nuoren tutkimuksessa ulkopuolella, voi se vaikuttaa myös nuoren mahdollisuuksiin osallistua omaan kuntoutukseensa. Usea toimintaterapeutti toi esille vanhemman osallistumisen tärkeyden, ja eräs toimintaterapeutti mainitsi osallistumisen vaikuttavan myös nuoren motivaatioon osallistua toimintakyvyn tutkimukseen.

Tuloksista nousi esiin haastattelun toteuttamisen haasteet nykyajan perheiden arjen ollessa hyvinkin kiireistä. Aikataululliset haasteet nostettiin esiin myös Edwards ym. (2003) tutkimuksessa, jossa havaittiin perheiden aikataulullisten haasteiden rajoittavan vanhempien mahdollisuutta osallistua lapsen toimintaterapiaprosessiin. Tutkimuksessa havaittiin toimintaterapeutin joustavuuden aikataulujen suhteen edistävän vanhemman osallistumista. (Edwards ym. 2003: 248.) Silti suurin osa haastatelluista toimintaterapeuteista haluaa mahdollisuuksien mukaan toteuttaa vanhemman haastattelun kasvotusten, jolloin vuorovaikutusta ja luottamusta ammattilaisen ja vanhemman välillä voidaan havainnoida ja vahvistaa.

Aina kasvokkain haastattelu ei kuitenkaan onnistu, ja syyksi tälle tuotiin esiin esimerkiksi toimintaterapeutin aikataululliset syyt. Voisiko nykyajan aikataulullisia haasteita helpottaa esimerkiksi toteuttamalla haastattelun Skype-palvelun välityksellä? Tällöin tultaisiin kasvokkain tutuiksi, mutta matkustamiseen ei kuluisi aikaa. Haastatteluajankohdan valintaan voidaan päätellä vaikuttavan monet asiat. Tässäkin nousi kuitenkin positiivisesti esille se, että toimintaterapeutit pitävät koko toimintakyvyn tutkimuksen ajan itse nuorta keskiössä vanhemman haastattelun ollessa vain yksi osa sitä. Tämä näkyi muun muassa siinä, että toimintaterapeutit haluavat useimmiten nähdä ja kuulla nuorta ennen vanhemman näkökulmaa.

8.2 Päivitetyn vanhemman haastattelurungon käyttö

Päivitetystä haastattelurungosta on aineiston tulosten perusteella luotu sellainen, että toimintaterapeutit voivat käyttää sitä itsellään haastattelun tukena, tai lähettää sen vanhemmalle täytettäväksi etukäteen, sillä haastattelun toteuttamiskäytännöissä oli vaihtelua. Mikäli toimintaterapeutti lähettää lomakkeen vanhemmalle etukäteen täytettäväksi, on haastattelun etusivulle kirjoitettu vanhemmalle lomakkeen täyttöohje. Mikäli toimintaterapeutti taas käyttää lomaketta haastattelun runkona, on toimintaterapeutille erikseen

liitteenä ohjesivu haastattelun toteuttamiseen. Kyseinen ohje on opinnäytetyössä liitteessä 2. Suositeltavaa on, että haastattelu käydään aina läpi yhdessä vanhemman kanssa kasvotusten tai puhelimitse riippumatta siitä, onko lomake lähetetty vanhemmalle etukäteen.

Haastattelukysymysten alle on jätetty kirjoittamistilaa, ja lomaketta voi käyttää myös muun nuoren lähiaikuisen kanssa. Toimintaterapeutit toivat haastatteluissaan esille sen, ettei haastateltava ole aina nuoren vanhempi, ja tästä syystä haastattelurunko nimettiin nuoren lähiaikuisen haastatteluksi. Kehitysideoita eri toimintaterapeuteilta tuli monia, ja niistä runkoon poimittiin ne, joita tuli aineistossa esiin eniten. Kaikkia yksittäisiä muutosehdotuksia ei voitu toteuttaa, sillä haastattelurungon tarkoituksena on palvella mahdollisimman montaa toimintaterapeuttia. Haastattelurungon kysymysten perään laitettiin sulkuihin tarkentavia kysymyksiä ja selityksiä, sillä toimintaterapeutit toivat esiin vanhempien vastausten olevan usein niukkoja. Aputermien toivotaan auttavan myös toimintaterapeutteja.

9 Pohdinta

9.1 Yhteenveto ja arviointi

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapeuttien vanhemman haastattelukäytänteitä osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta, ja kehittää HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapeuttien käyttöön päivitetty vanhemman haastattelurunko aiemman tilalle. Tarkoituksena oli, että haastattelurunko saataisiin päivitettyä tähän päivään, perusteltua toimintaterapian teorialla, ja että siinä hyödynnettäisiin toimintaterapeuttien kliinistä osaamista ja kokemusta niin, että vanhemman haastattelukäytännöt saataisiin yhtenäisemmiksi. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapeuttien kanssa. Haastattelurungon teoriataustaksi valikoitui yhteistyökumppanin toiveesta ja oman harkintamme perusteella *Competent Occupational Performance in the Environment* eli COPE-malli, jossa henkilön pätevä suoriutuminen riippuu siitä, millainen tasapaino on tehtävän ja ympäristön luomalla vaatimustasolla ja henkilön kyvyllä vastata tähän vaatimustasoon (Hagedorn 2000: 15).

Opinnäytetyön tuotoksena muodostettiin ajantasainen vanhemman haastattelurunko, josta pyrittiin luomaan sellainen, että se toisi nuoren toimintakyvystä mahdollisimman kattavasti lisätietoa vanhemman näkökulmasta. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen periaatteita noudattaen, ja aineisto toimintaterapeuteilta kerättiin puolistrukturoiduin yksilöhaastatteluin. Haastatteluissa selvitettiin toimintaterapeuttien haastattelukäytäntöjä, vanhemman haastattelun sisältöä, sekä toiveita ja ehdotuksia päivitettyä haastattelurunkoa ajatellen. Aineisto litteroitiin, ilmaukset pelkistettiin ja analysoitiin teoriaohjaavan analyysimenetelmän keinoin.

Toimintaterapeuttien tämänhetkisissä vanhemmanhaastattelukäytänteissä oli aineiston mukaan paljon vaihtelevuutta riippuen toimintaterapeutin yksilöllisistä tottumuksista ja työskentelykontekstista. Suurin osa haastatelluista toimintaterapeuteista kuitenkin käytti aiempaa haastattelurunkoa, mutta käyttötavat vaihtelivat ja monet olivat tehneet sisältöön omia lisäyksiä. Tärkeimmiksi osa-alueiksi vanhemman haastattelussa näyttäytyivät nuoren itsestä huolehtimisen, kotielämän, koulunkäynnin, unen, vapaa-ajan ja sosiaalisten suhteiden sujumisen selvittäminen. Esiin nousi myös vahvasti nuoren toimintakyvyn muutoksen selvittäminen ja päivittäisissä toimissa tarvittavan tuen määrä, joita ei aiemmassa haastattelurungossa ole ollut. Haastattelun sisällöllisten asioiden lisäksi toivottiin kysymysten olevan mahdollisimman arkikielisiä ja helposti ymmärrettäviä.

Haastattelukysymykset päivitettyyn haastattelurunkoon muodostettiin haastatteluaineistoa, COPE-mallia ja muuta tutkimusnäyttöä yhdistäen. Näiden perusteella päivitetyn haastattelurungon aihealueiksi muodostuivat koti ja perhe, itsestä huolehtiminen, koulunkäynti, vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet, nuoren toimintaympäristöt ja niissä liikkuminen, arkirytmi ja lepo, vuorovaikutus ja tunteiden ilmaisu, muutos ja historia, lisätietoa nuoren toimintakykyyn vaikuttavista asioista sekä muita mietteitä nuoresta.

Opinnäytetyömme voidaan nähdä ammattialan kannalta merkityksellisenä, sillä aiempaa tutkimusnäyttöä suoraan aiheeseen liittyen on löydettävissä vähän. Tutkimukset kuitenkin osoittavat perhekeskeisen lähestymistavan ja vanhempien tiiviin osallistumisen nuoren kuntoutusprosessiin olevan nuoren kannalta merkityksellistä, joten vanhemman haastattelun voidaan ajatella olevan tärkeä osa nuoren toimintakyvyn tutkimusta. Näemme tästä opinnäytetyöstä olevan hyötyä nuorisopsykiatrian toimintaterapeuteille, sillä vaikka he eivät ottaisi päivitettyä haastattelurunkoa käyttöönsä, tuo tämän opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset tietoa siitä, millaisia sisältöjä muut ammattilaiset pitävät vanhemman haastattelussa tärkeinä, ja mitä haastattelussa olisi tärkeää ottaa joka tapauksessa huomioon. Opinnäytetyö on merkityksellinen myös asiakkaan, eli nuoren kannalta, sillä vanhemman haastattelu toteutetaan siksi, että nuoren toimintakyvystä saataisiin mahdollisimman perusteellinen käsitys. Tällöin nuoren kuntoutusta ja jatkotoimenpiteitä voidaan suunnitella parhaalla mahdollisella tavalla.

9.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö toteutettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan luoman Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, eli työskentelyn kaikissa vaiheissa otettiin huomioon muun muassa tiedeyhteisön tunnistamat toimintatavat sekä asianmukainen viittaustekniikka ja muiden tutkijoiden kunnioittaminen. Opinnäytetyön suunnittelu, toteutus, raportointi sekä julkistaminen tehtiin tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. (TENK 2012.) Rehellisyyttä ja avoimuutta noudatettiin koko opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyössä hyödynnettiin ja päivitettiin aiempaa käytössä ollutta kokeneiden toimintaterapeuttien kliinisen osaamisen pohjalta luotua vanhemman haastattelurunkoa, ja kyseistä haastattelurunkoa on myös kunnioitettu sekä haastatteluissa, että opinnäytetyön raportissa. Opinnäytetyöstä laadittiin Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyösopimus, joka allekirjoitettiin oppilaitoksen, opinnäytetyön tekijöiden ja yhteistyökumppanin toimesta. Opinnäytetyöhön tarvittava tutkimuslupa haettiin HUS tutkijan työ-

pöydän kautta. Eettistä ennakoarviointia tähän opinnäytetyöhön ei tarvittu, sillä opinnäytetyössä haastateltavat olivat toimintaterapian ammattilaisia (ei asiakkaita tai potilaita), ja heidän koskemattomuuteensa ei puututtu, eikä heille aiheutettu henkistä haittaa (TENK n.d.).

Yhteistyökumppani vastasi henkilötietorekisterin eli osallistujien yhteystietojen (nimi ja sähköposti) keräämisestä, ja niiden toimittamisesta opinnäytetyön tekijöille. Osallistuminen haastatteluihin oli toimintaterapeuteille vapaaehtoista ja se ilmaistiin tiedotteessa sekä suostumuslomakkeessa. Molemmissa lomakkeissa tuotiin myös esiin, ettei osallistuminen tai osallistumatta jättäminen vaikuta työsuhteeseen HUS:ssa tai omaan asemaan työpaikalla. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2009) mukaan paras tilanne haastateltavien osallistumiseen olisi heidän oma innostuneisuutensa tutkimusta kohtaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009: 49). Otimme siis huomioon sen, että ilmoittautumisten kerääjän ollessa vastaava toimintaterapeutti, saattoi se vaikuttaa haastateltavien halukkuuteen osallistua tutkimukseen.

Yhteistyökumppani on myös huolehtinut henkilötietorekisterin sekä suostumuslomakkeiden säilytyksestä. Henkilötietojen käsittelyssä sekä haastatteluaineiston eli äänitteiden sekä litteroitujen haastattelujen säilytyksessä otettiin huomioon henkilötietorekisterin uudet säädökset, ja niitä noudatettiin HUS:n käytäntöjen mukaisesti. Haastattelujen äänittäminen toteutettiin tietoturvasuojatulla välineellä. Tutkimusaineistoa, johon kuuluivat äänitteet sekä litteroidut haastattelut, säilytettiin erillisellä muistitikulla, joka pidettiin koko prosessin ajan opinnäytetyön tekijöiden hallussa, eikä sitä luovutettu ulkopuoliselle. Äänitteet ja litteroidut haastattelut hävitetään muistitikulta lopullisesti projektin päättymispäivämäärään 30.6.2020 mennessä.

Opinnäytetyön jokaisessa vaiheessa huomioitiin osallistujien anonymiteetin säilyminen. Haastateltavien toimintaterapeuttien tunnistetietoja ei ollut näkyvillä äänitteissä tai litteroinneissa. Tutkimustulosten raporttia kirjoittaessa arvioitiin kriittisesti tulosten ilmaismuotoja, ettei kollegat tai vastaava toimintaterapeutti pysty yhdistämään haastateltavaa ja tulosta toisiinsa. Tuloksissa ei tuotu esiin yksilöiviä tietoja, kuten missä yksikössä haastateltava työskentelee ja näin varmistimme luottamuksellisuuden haastateltavan osalta.

Pohdintaa luotettavuudesta eri opinnäytetyön vaiheissa herätti toimintaterapian taustateoria *Competent Occupational Performance in the Environment* eli COPE-malli, sillä

alkuperäinen lähde kyseisestä teoriasta on 20 vuotta vanha. COPE-mallia on tutkittu suhteellisen vähän, eikä tuoreempaa lähdetä COPE-mallista ole saatavilla. COPE-mallin soveltuvuutta nuorisopsykiatriaan pohdittiin kuitenkin yhdessä yhteistyökumppanin kanssa, ja todettiin että kyseinen malli antaa hyvän näkökulman vanhemman haastattelurungon taustalle. Mallin ikä on myös herättänyt ristiriitaisuutta, sillä kehittämistyön tarkoitus on ollut ajantasaistaa haastattelurunkoa. Toiminnan suorittamiseen vaikuttavat tekijät eivät kuitenkaan muutu ajan mukana, vaikka arjen toiminnat muuttuvat ja kehittyvät. Kaikki toiminnat vaativat toteutuakseen sen, että yksilö pystyy vastaamaan ympäristön ja toiminnan asettamiin vaatimuksiin ajasta riippumatta. Kyseinen toimintaterapian malli on myös alkuperäiskieleltään englanniksi, joten termien suomennoksessa käytettiin kriittistä harkintaa opinnäytetyöntekijöiden toimesta. Termeistä käytiin myös keskustelua opinnäytetyöstä vastaavan henkilön sekä ohjaavien opettajien kanssa. Englanninkielisistä termeistä pyrittiin muodostamaan mahdollisimman hyvin vastaavat termit suomeksi.

Opinnäytetyön tutkimustulosten yleistettävyyteen voi vaikuttaa se, että opinnäytetyössä selvitettiin vain yhden sairaanhoitopiirin (HUS) toimintaterapeuttien vanhemman haastattelukäytäntöjä. Kuitenkin kehittämistehtävän kannalta on oleellista, että tarkoituksena oli kehittää nimenomaan HUS nuorisopsykiatrian käyttöön vanhemman haastattelurunko, jolloin HUS toimintaterapeuttien haastatteluilla saatiin kehittämistehtävän kannalta merkityksellistä tietoa, ja tällä tiedolla pystyttiin myös vastaamaan kehittämistehtävään. Myös haastateltavien määrän voidaan ajatella olevan riittävä, sillä heitä oli HUS nuorisopsykiatrian toimintaterapeuteista lähes puolet. Suurempi otanta olisi kuitenkin lisännyt entisestään opinnäytetyön luotettavuutta. Opinnäytetyön tuotos vastaa kehittämistehtävää, ja prosessin alussa luotuja tavoitteita. Prosessi tuki myös omaa ammatillista kehittämistämme sekä tutkimuksen tekijöinä että toimintaterapeutteina erityisesti nuorisopsykiatrian alueella.

Jatkotutkimusehdotuksena esitämme tässä opinnäytetyössä luodun päivitetyn haastattelurungon koettelu käytännössä. Opinnäytetyön resurssien puitteissa koettelua ei pystytty sisällyttämään tähän opinnäytetyöhön. Seuraavissa opinnäytetöissä voitaisiin arvioida haastattelurungon käytettävyyttä niin toimintaterapeuttien, kuin myös vanhempien ja nuoren näkökulmasta. Jatkotutkimusta voisi myös tehdä siitä, miten vanhempi kokee osallistuvansa nuoren toimintakyvyn tutkimukseen ja miten nuori kokee sen, että hänen vanhempaansa osallistetaan siihen. Mielenkiintoista olisi myös tietää, kuinka paljon käytännöt vaihtelevat eri sairaanhoitopiirien välillä.

Kun puhutaan vanhemman haastattelusta osana nuoren tutkimusta, on tärkeää muistaa nuoren olevan aina keskiössä, ja vanhemman haastattelun olevan vain yksi pala toimintakyvyn tutkimusta, jonka avulla toimintaterapeutti saa lisätietoa nuoren toiminnasta. Vanhemman ja nuoren näkökulmat voivat poiketa toisistaan paljonkin, jolloin toimintaterapeutin on käytettävä harkintaa päätelmissään, ja luotettava omiin havaintoihinsa.

Lähteet

Aalberg, Veikko 2016. Normaali psyykinen kehitys eri ikäkausina. Nuoruusiän psyykinen kehitys. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 35–42.

Borg, Anne-Mari 2013. SDQ, Vahvuudet ja vaikeudet – kysely. TOIMIA-mittarit. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://www.terveysportti.fi/dtk/tmi/koti>>. Luettu 17.4.2019.

Brown, Jennifer 2017. Parents' Experiences of Their Adolescent's Mental Health Treatment. B Soc. Stud. University of Sydney. MSc (Social Work) Columbia University. Saatavana osoitteessa: <<http://unsworks.unsw.edu.au/fapi/datastream/unsworks:46207/SOURCE02?view=true>>. Luettu 21.3.2019.

Bullock, Alison 2014. Assessment and outcome measurement. Teoksessa Bryant, Wendy & Fieldhouse, Jon & Bannigan, Katrina. Creek's Occupational Therapy and Mental Health. Fifth Edition. London: Churchill Livingstone. 78.

Danner, Päivi & Kippola-Pääkkönen, Anu 2016. Toimintaterapia. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 582–584.

Edwards, Margaret A. & Millard, Paula & Praskac, Lee Ann & Wisniewski, Patricia A. (2003). Occupational therapy and early intervention: A family-centred approach. Occupational therapy international. London: Whurr Publishers Ltd. 239–252. Saatavana osoitteessa: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/oti.188>> Luettu 28.3.2019.

Fogel, Yael, Rosenblum, Sara & Josman, Naomi 2020. Environmental factors and daily functioning levels among adolescents with executive function deficits. British Journal of Occupational Therapy. Vol. 83(2) 88–97. Saatavana osoitteessa: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0308022619876557>> Luettu 21.2.2020.

Hagedorn, Rosemary 2000. Tools for Practice in Occupational therapy. A Structured Approach to Core Skills and Processes. London: Churchill Livingstone.

Hanna, Karen & Rodger, Sylvia 2002. Towards family-centred practice in paediatric occupational therapy: A review of the literature on parent–therapist collaboration. Australian Occupational Therapy Journal 49. 14–24. Saatavana osoitteessa: <<https://csds.qld.edu.au/sdc/Provectus/GAPP/Family-centred%20care/files/Hanna%20OT%20lit%20review%202002.pdf>>. Luettu: 16.4.2019.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. Painos. Helsinki: Tammi.

HYKS Nuorisopsykiatria n.d. Saatavana osoitteessa: <https://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/nuorisopsykiatria/hyks_nuorisopsykiatria/Sivut/default.aspx>. Luettu 19.3.2019.

Karhula, Maarit & Heiskanen, Tuija & Juntunen, Kristiina & Kanelisto, Katja & Kantanen, Mari & Kanto-Ronkanen, Anne & Lautamo, Tiina 2014. Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa. Arvioinnin lähtökohdat ja suositukset. Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry. Saatavana osoitteessa: <http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/2411/toi_arviointijulkaisu.pdf> Luettu 22.3.2019.

Koskinen, Seppo & Sainio, Päivi & Stenholm, Sari & Vaara, Mariitta 2011. Toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. TOIMIA suositukset. Saatavana osoitteessa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132195/15_Toimintakyvyn%20mittaaminen%20ja%20arviointi%20vaestotutkimuksissa_miten%20ja%20miksi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu 26.3.2019.

Lamash, Liron & Bedell, Gary & Josman, Naomi 2020. Participation patterns of adolescents with autism spectrum disorder compared to their peers: Parents' perspectives. *British Journal of Occupational Therapy*. Vol. 83(2) 78–87. Saatavana osoitteessa: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0308022619853518>> Luettu 21.2.2020.

Latva, Reija & Moilanen, Irma 2016. Psykkisen kehityksen riskit ja suojaavat tekijät. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 64, 66.

Laukkanen, Eila & Ebeling, Hanna 2016. Nuoren psykiatrinen arvio. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 142, 144.

Law, Mary & Baum, Carolyn & Dunn, Winnie 2005. *Measuring Occupational Performance. Supporting best practice in occupational therapy*. 2nd ed. Thorofare: SLACK incorporated. 173, 200–201.

Lehtimäki, Sari 2012. Perhe osana nuorisopsykiatrista hoitotyötä. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/43796/Sari_Lehtimaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 15.4.2019.

Leppänen, Sari & Serbin, Niina (2010). Perhetyö vanhempien kokemana nuorisopsykiatrisella osastolla. Opinnäytetyö. Hoitotyö. Sosiaali- ja terveysala. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17390/Leppanen_Serbin.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 15.4.2019.

Marttunen, Mauri & Kaltiala-Heino, Riittakerttu 2017. Nuorisopsykiatria. Teoksessa Lönnqvist, Jouko & Henriksson, Markus & Marttunen, Mauri & Partonen, Timo (toim.). *Psykiatria*. Helsinki: Oy Duodecim.

Paavonen, Juulia & Urrila, Anna Sofia 2016. Unihäiriöt. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 407–408.

Page, Marilyn 1999. Interviewing as an Assessment Tool in Occupational Therapy. Teoksessa Hephill-Pearson, Barbara J. (toim.). Assessments in occupational therapy mental health : an integrative approach. Thorofare: SLACK Incorporated. 19-20.

Poutiainen, Päivi 2006. Perheen kehitystehtävät. Teoksessa Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti (toim.). Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 58.

Ravens-Sieberer, Ulrike & Bullinger, Monika 2000. KINDLR. Questionnaire for Measuring Health-Related Quality of Life in Children and Adolescents. Revised Version. Manual. PDF-tiedosto. Saatavana osoitteessa: <<https://www.kindl.org/english/manual/>>. Luettu: 17.4.2019.

Repo, Tuija 2019. Sähköinen tiedonanto. Sähköpostikeskustelu. Vastaanotettu: 28.3.2019.

Repo, Tuija 2020. Sähköinen tiedonanto. Sähköpostikeskustelu. Vastaanotettu: 19.3.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. Aineisto- ja teorialähtöisyys. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa: <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html>. Luettu: 13.1.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. Kvantifiointi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html>. Luettu: 12.1.2020

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006c. Litterointi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa: <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu: 24.2.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006d. Teemoittelu. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa: <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html>. Luettu 13.1.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (FSD). Saatavana osoitteessa: <<https://www.fsd.uta.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>>. Luettu 17.4.

Salmela, Kirsi & Kuitu, Marjaana 2016. Toimintaterapian käytännön sovellukset nuorten hoidossa. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 590–592.

Sourander, Andre & Marttunen, Mauri 2016. Häiriöiden esiintyminen, luokittelu ja tutkiminen. Häiriöiden esiintyvyys ja luokittelu. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 116–117.

Stakes 2004. ICF: Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Ohjeita ja luokituksia 2004:4. 6. Painos. Helsinki: Stakes.

Tamminen, Tuula & Marttunen, Mauri 2016. Häiriöiden esiintyminen, luokittelu ja tutkiminen. Häiriöiden luokittelu. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 1. painos. Helsinki: Duodecim. 128.

TENK 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Saatavana osoitteessa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Luettu 26.3.2019.

TENK n.d. Eettinen ennakoarviointi Suomessa. Saatavana osoitteessa: <<https://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-suomessa>>. Luettu: 26.3.2019

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Liite 1. Nuoren lähiaikuisen haastattelu

17.4.2020
Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Nuoren toimintakyvyn tutkimus

Nuoren lähiaikuisen haastattelu

Nuoren nimi ja sosiaaliturvatunnus	
Vanhemmat, vanhempi, muu lähiaikuinen	
Haastattelija	
Päivämäärä	

Täyttöohjeet nuoren lähiaikuiselle

Tämän haastattelun tarkoituksena on kerätä lisätietoa nuoren toimintakyvystä nuoren lähiaikuisen näkökulmasta. Olette saaneet tämän lomakkeen itsenäisesti täytettäväksi ennakkoon ja käynte kysymykset vielä läpi yhdessä toimintaterapeutin kanssa haastattelutilanteessa.

Kysymykset on koottu aihealueittain. Pyri vastaamaan kysymyksiin mahdollisimman kuvaavasti ajattelen nuorta arjen eri tilanteissa. Kysymysten jälkeen suluissa on apusermejä, jotka ohjaavat teitä vastaamaan annettuun kysymykseen.

Tämä nuoren lähiaikuisen haastattelurunko on luotu osana Metropolia Ammattikorkeakoulun toimintaterapeuttiopiskelijoiden opinnäytetyötä "Vanhemman haastattelu osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa" yhteistyössä HUS Psykiatrian tulosyksikön nuorisopsykiatrian linjan eri työyksiköiden toimintaterapeuttien kanssa.

17.4.2020

Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu

KOTI JA PERHE

Millaisessa kodissa nuori asuu? Kenen kanssa? Onko nuorella oma huone? Miltä huoneesta näyttää?

Onko nuoren vastuulla kotitöitä? Osallistuuko niihin? (tarvitseeko tukea tai muistuttamista)

Mitä nuori tekee yleensä kotona? Liikkuuko nuori koko kodissa?

Millaisia tapoja perheessä on? (tehdäänkö jotain yhdessä, syödäänkö yhdessä, miten ongelmatilanteet ratkaistaan perheessä)

Millaiset asiat ovat perheessänne tärkeitä?

Onko kotona sääntöjä, millaisia? Miten nuori suhtautuu niihin? (esim. ruutu-aika, kotiintuloajat, nukkumaanmeno-aika)

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN

Miten ja kuinka usein nuori huolehtii henkilökohtaisesta hygieniasta? (peseytyminen, hiusten pesu, hampaiden pesu, kynsistä huolehtiminen, kuukautishygienia, parranajo, deodorantin käyttö, puhtaiden vaatteiden vaihto)

17.4.2020

Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Huolehtiiko nuori itse omasta mahdollisesta lääkityksestään?

Miten nuori huolehtii syömisestään? (syökö säännöllisesti aamupalan, välipalan, lounaan, päivällisen, iltapalan, syökö nuori koulussa, onko valikoivuutta ruoissa, terveellisyys, tekeekö nuori itse esim. välipaloja)

Onko nuori tarvinnut tai tarvitseeko nuori tällä hetkellä apua, tukea, tai muistuttamista joissain itsestä huolehtimisen asioissa? Minkälaista?

Sujuvatko nuoren itsestä huolehtimisen toiminnot mielestäsi ikätasoisesti?

Käyttääkö nuori päihteitä?

KOULUNKÄYNTI

Millaista nuoren koulunkäynti on? (onko myöhästelyjä, lintsaamista, onko joutunut riitatilanteisiin koulussa)

Miten nuoren kouluun lähteminen sujuu? Millä nuori kulkee kouluun? (herääkö itse herätyskelloon, pakkaako repun itse, lähteekö ajallaan, seuraako lukujärjestystä, tarvitseeko ohjausta, muistuttamista)

Missä asioissa nuori mielestäsi pärjää koulussa? Mitkä asiat tuottavat vaikeuksia?

17.4.2020

Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Miten nuori viihtyy koulussa? Millainen luokka nuorella on? Onko koulussa kavereita?

Miten nuori suoriutuu läksyjen teosta? (muistaako itse, onko oma-aloitteinen, tarvitseeko apua)

Millaista palautetta olette saaneet koulusta Wilman kautta?

VAPAA-AIKA JA SOSIAALISET SUHTEET

Mitä nuori yleensä tekee vapaa-ajalla?

Mitä mielenkiinnonkohteita nuorella on? Mistä nuori innostuu?

Onko tai onko nuorella ollut harrastuksia? (miten on pärjännyt siellä, jos harrastus on loppunut, miksi)

Onko nuorella kavereita? (tapaako heitä kasvotusten, sosiaalisessa mediassa, pelimaailmassa)

Tiedätkö miten nuori käyttää sosiaalista mediaa?

Keiden kanssa nuori on vuorovaikutuksessa päivittäin?

17.4.2020

Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kuvaile nuoren suhdetta perheenjäseniin, sukulaisiin (onko jonkun kanssa erityisen läheinen suhde).

Onko nuoren vapaa-ajassa tapahtunut muutosta? Millaista? Onko vapaa-aikaan liittyviä haasteita?

NUOREN TOIMINTAYMPÄRISTÖT JA NIISSÄ LIIKKUMINEN

Missä eri ympäristöissä nuori käy? (viettääkö nuori aikaa muualla kuin kotona, onko tietoa missä nuori liikkuu)

Liikkuuko nuori itsenäisesti ympäristöissä? (kävellen, pyörällä, kyydillä, käyttääkö julkisia kulkuvälineitä)

Onko nuori tarvinnut ympäristöissä liikkumisessa tukea tai harjoittelua? Minkälaista?

Miten nuori havainnoi ympäristöään? (onko esim. ollut vaaratilanteita)

Oletteko huomanneet nuoren toimintakyvyssä vaihtelua eri ympäristöissä? (onko toimintakyky parempi tai heikompi esim. kotona/koulussa) Onko ympäristöissä toimimisessa tapahtunut muutosta?

17.4.2020

Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu**ARKIRYTMII JA LEPO**

Millainen nuoren päivärhythmi on? Eroaako nuoren arki- ja viikonloppurhythmi toisistaan? Pyri kuvailemaan mahdollisimman tarkasti nuoren päivä heräämisestä nukkumaan menoon. (mihin aikaan herää ja menee nukkumaan, millaisista asioista nuoren päivä koostuu)

Miten nuori nukkuu? (kuuluuko öisin hereillä olon ääniä, onko tiedossa univaikeuksia, nukkuuko päiväunia)

Hahmottaako nuori aikaa ja päiviä? Pitääkö nuori itse huolta päivärhythmistään?

Ovatko nuoren lepo, koulunkäynti ja vapaa-aika mielestänne tasapainossa?

VUOROVAIKUTUS JA TUNTEIDEN ILMAISU

Miten nuori ilmaisee omia tunteitaan kotona tai muissa ympäristöissä? Onko ilmennyt esim. väkivaltaisuuksia? Jos on, kuvaile mahdollisimman tarkasti.

Jakaako nuori omia asioitaan? (kertooko esimerkiksi huolistaan)

Millaiset sosiaaliset taidot nuorella mielestäsi on? (miten tulee toimeen kavereiden kanssa, suoriutuuko asiointitilanteista esim. kaupassa, pystyykö neuvottelemaan)

17.4.2020

Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu

MUUTOS JA HISTORIA

Oletteko huomanneet nuorella tai nuoren toimintakyvyssä tapahtuneen jotain merkittävää muutosta?
Missä vaiheessa? Millainen muutos? (esim. sosiaalisissa taidoissa, tarkkaavuudessa, luonteessa)

Onko nuorella ollut pienestä pitäen jotain toimintakyvyn haasteita? Millaisia?

Onko nuoren itsenäistyminen ollut mielestäsi ikätason mukaista?

LISÄTIETOA NUOREN TOIMINTAKYKYYN VAIKUTTAVISTA ASIOISTA

Oletteko huomanneet nuorella olevan jotain aistiyli- tai aliherkkyksiä? (aiheuttavatko tietyt aistikokemukset nuorelle haasteita esim. ruokailu, peseytyminen, tietynlaiset vaatteet)

Onko nuoren perusaistimukset normaalit? (kuuleeko normaalisti, tarvitseeko silmälaseja)

Oletteko huomanneet muita rajoitteita? (esim. motorisissa taidoissa eli liikkumisessa)

Onko kotona ollut käytössä jotain apuvälineitä tai arkea tukevia struktuureita? (esim. kuvaohjeet tms.)

17.4.2020

Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura
Metropolia Ammattikorkeakoulu

MUITA MIETTEITÄ NUORESTA

Minkä luonteinen nuori on?

Mistä olet ylpeä nuoressa? Missä nuori on taitava?

Onko asioita, joista kannat huolta nuoren kohdalla?

Onko teillä jotain odotuksia nuoren tulevaisuuteen liittyen? (esim. koulutus, itsenäistyminen)

Millaista apua/ kuntoutusta toivoisit nuorelle?

Liite 2: Nuoren lähiaikuisen haastattelun käyttöohjeet toimintaterapeutille

Nuoren toimintakyvyn tutkimus

Nuoren lähiaikuisen haastattelun käyttöohjeet toimintaterapeutille

Tämän haastattelun tarkoituksena on kerätä lisätietoa nuoren toimintakyvystä nuoren lähiaikuisen näkökulmasta. Käytä haastattelurunkoa tukena nuoren lähiaikuisen haastattelutilanteessa, mutta voit soveltaa sitä yksilöllisesti asiakkaan tilanteesta riippuen. Voit myös halutessasi lähettää sen nuoren lähiaikuiselle täytettäväksi ennakkoon. Käy kuitenkin haastattelukysymykset ja -vastaukset läpi vielä yhdessä lähiaikuisen kanssa joko kasvotusten, puhelimitse tai muulla vaihtoehtoisella tavalla.

Haastattelurunko on luotu osana Metropolia Ammattikorkeakoulun toimintaterapeuttiopiskelijoiden opinnäytetyötä ”Vanhemman haastattelu osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa”. Haastattelurungon luomisessa on hyödynnetty HUS Psykiatrian tulosityksikön nuorisopsykiatrian linjan eri työyksiköiden toimintaterapeuttien puolistrukturoitujen haastatteluiden tuloksia, toimintaterapian *Competent occupational performance in the environment* eli COPE-mallia sekä aiempaa tutkimustietoa.

Kysymykset on koottu aihealueittain. Pyri saamaan kysymyksiin mahdollisimman kattavat vastaukset nuoren lähiaikuiselta ja esitä tarvittaessa lisäkysymyksiä. Kysymysten jälkeen suluissa on aputermejä, jotka ohjaavat lähiaikuista vastaamaan kysymyseen. Haastattelu on laaja, mutta voit oman harkinnan mukaan karsia kysymyksiä, joita et koe tarpeelliseksi kyseisen nuoren kohdalla tai olet selvittänyt ne jo aikaisemmin.

Liite 3. Päivitetyn haastattelurungon kysymysten muodostuminen

<p>Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Koti ja perhe</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usea toimintaterapeutti toi tärkeänä osa-alueena esiin kotiympäristön, ja siellä toimimisen ja pärjäämisen. Toimintaterapeutit perustelivat tärkeyttä muun muassa sillä, että kotiympäristöstä vanhemmat usein tietävät eniten ja nuorten massiivisten haasteiden vuoksi arki saattaa olla hyvin kotipainotteista. Esiin nousi useiden nuorten vetäytyminen kotiin ja vanhempien tuoma tieto siitä, millaisena toimintakyky näyttäytyy ja on näyttäytynyt kotiympäristössä ja miten nuori osallistuu kodin asioihin. - Usea toimintaterapeutti toi esiin, että haluavat välillä hyvinkin tarkasti tietää, millainen koti on, onko nuorella esimerkiksi oma huone ja oma sänky, ja osa jopa niin tarkasti, että mitä nuoren huoneen lattialla on, ja onko hän itse päässyt vaikuttamaan miltä huoneesta näyttää. - Osa toimintaterapeuteista kertoi kysyvänsä, onko perheessä yhteisöllisyyttä. - Usea toimintaterapeutti toi esiin selvittävänsä mitä sääntöjä nuorelle on kotona asetettu, esimerkiksi mahdolliset kotiintuloajat, nukkumaanmeno- ja ruutu-aika ja miten nuori vanhempien mielestä suhtautuu asetettuihin sääntöihin. - Esiin nostettiin arvomaailman selvittämisen tärkeys, mutta mainittiin, että kysymys suoraan arvioista voi olla haastava. 	
<p>COPE-malli:</p> <p>YMPÄRISTÖN VAATIMUKSET</p> <p>YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN</p>	<p>Tutkimukset ja kirjallisuus:</p> <p>Latva ja Moilanen (2016):</p> <p>-Perheen sopeutumisella lapsen pitkäaikaiseen sairauteen on todettu olevan vaikutusta lapsen toimintakykyyn (Latva & Moilanen: 2016: 64).</p> <p>Edwards ym. (2003):</p> <p>perheiden yksilöllisyyden huomioiminen havaittiin erityisen tärkeäksi edistämään perhekeskeistä toimintaterapiaa (Edwards ym. 2003: 245).</p>
<p>Päivitetyn haastattelurungon lopulliset osa-alueet ja kysymykset:</p> <p>KOTI JA PERHE</p> <ul style="list-style-type: none"> -Millaisessa kodissa nuori asuu? Kenen kanssa? Onko nuorella oma huone? Miltä huoneesta näyttää? -Onko nuoren vastuulla kotitöitä? Osallistuuko niihin? -Mitä nuori tekee yleensä kotona? -Liikkuuko nuori koko kodissa? -Millaisia tapoja perheessä on? -Millaiset asiat ovat perheessänne tärkeitä? -Onko kotona sääntöjä, millaisia? Miten nuori suhtautuu niihin? 	
<p>Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Itsestä huolehtiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Itsestä huolehtimisen osa-alueessa korostuivat nuoren peseytyminen, ruokailutilanteet, ruokailujen määrä, nukkuminen sekä ikätasoinen ja itsenäisesti toimiminen. Osa toimintaterapeuteista korosti esimerkiksi suihku ja ruokailutilanteissa ilmeneviä aistiliherkkyyksiä tai muita erityispiirteitä kuten nuoren syövän vain tietynmerkkistä tai tietynlaisessa muodossa olevaa ruokaa. - Haastatteluaineiston mukaan toimintaterapeutit haluavat tietää, ovatko vanhemman odotukset itsestä huolehtimiseen liittyen nuoren ikätasoon sopivia. - Kaksi toimintaterapeuttia mainitsi kysyvänsä nuoren päihteiden käytöstä sekä lääkityksen hoitamisesta. 	
<p>COPE-malli:</p> <p>TEHTÄVÄN VAATIMUKSET</p> <p>YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN</p>	
<p>Päivitetyn haastattelurungon lopulliset osa-alueet ja kysymykset:</p> <p>ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> -Miten ja kuinka usein nuori huolehtii henkilökohtaisesta hygieniasta? -Huolehtiiko nuori itse omasta lääkityksestään? -Miten nuori huolehtii syömisestään? -Onko nuori tarvinnut tai tarvitseeko nuori tällä hetkellä apua, tukea, tai muistuttamista joissain itsestä huolehtimisen asioissa? Minkälaista? -Sujuvatko nuoren itsestä huolehtimisen toiminnot mielestäsi ikätasoisesti? -Käyttääkö nuori päihteitä? 	

Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Koulunkäynti

- Kouluympäristöstä osa toimintaterapeuteista kertoi selvittävänsä vanhemmilta, millaisena he ajattelevat koulun olevan ympäristönä, millainen luokka nuorella on ja miten heidän mielestään nuorella koulussa menee.
- Usea haastateltava haluaa tietää vanhemmalta kouluun liittyviä vaatimuksia ja vanhempien itsensä asettamia vaatimuksia. Kouluun liittyvistä vaatimuksista mainittiin koulumatka, ja mitä se nuorelta vaatii sekä mitä itse koulussa oleminen vaatii.
- Suurin osa toimintaterapeuteista kertoi selvittävänsä vanhemmalta nuoren toiminnasta koulussa, mutta haastattelevat myös opettajaa. Vanhempi harvoin näkee nuoren toimintaa koulussa, mutta Wilma-palvelun kautta vanhemmat saavat todennäköisesti tietoa nuoren toiminnasta, esimerkiksi poissaoloista, myöhästymisistä, numeroista ja mahdollisista riita- ja väkivaltatilanteista, jotka kiinnostivat myös toimintaterapeuteja.
- Osa toimintaterapeuteista haluaa myös tietää, kuinka itsenäisesti ja omatoimisesti nuori valmistautuu esimerkiksi kouluun, seuraako nuori lukujärjestystä tai katsooko kokeet Wilmasta.
- Osalla toimintaterapeuteista on tapana kysyä läksyjen teosta ja siitä, kuinka paljon vanhemmat antavat muistutuksia tai tukea niiden tekemiseen.

COPE-malli:

YMPÄRISTÖN VAATIMUKSET

YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN

TEHTÄVÄN VAATIMUKSET

Tutkimukset ja kirjallisuus:**Fogel, Rosenblum, Josman (2020):**

- Nuoren kasvaessa ympäristön vaatimukset ja yhteiskunnalliset odotukset nuorta kohtaan kasvavat, ja nuoren odotetaan kykenevän vastaavan niihin itsenäisesti
- Eri ympäristötekijät sekä kognitiiviset ja sosiaaliset vaatimukset voivat rajoittaa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista niillä nuorilla, joilla on toimintakyvyn alenemaa.

(Fogel & Rosenblum & Josman 2020: 95.)

Päivitetyn haastattelurungon lopulliset osa-alueet ja kysymykset:**KOULUNKÄYNTI**

- Millaista nuoren koulunkäynti on?
- Miten nuoren kouluun lähteminen sujuu? Millä nuori kulkee kouluun?
- Missä asioissa nuori mielestäsi pärjää koulussa? Mitkä asiat tuottavat vaikeuksia?
- Miten nuori viihtyy koulussa? Millainen luokka nuorella on? Onko koulussa kavereita?
- Miten nuori suoriutuu läksyjen teosta?
- Millaista palautetta olette saaneet koulusta Wilman kautta?

Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet

- Kaikki haastatellut toimintaterapeutit toivat esiin nuoren sosiaalisen ympäristön selvittämisen tärkeyden osana vanhemman haastattelua. Usea toimintaterapeutti kertoi haluavansa tietää, onko nuorella kavereita tai harrastuksia, ja kenen ja kuinka monen ihmisen kanssa nuori on tekemisissä.
- Useissa haastatteluissa tuli esiin toimintaterapeuttien havainto siitä, että monet nuoret viettävät hyvin paljon aikaa sosiaalisen median, tietokonepelien, tai muun teknologian äärellä. Esiin tuotiin, että esimerkiksi pelimaailman sisällä tapahtuva kommunikointi on tullut monelle nuorelle tärkeäksi, ja joidenkin kohdalla nämä kontaktit saattavat olla nuoren ainoita sosiaalisia kontakteja. Vanhempien mainittiin olevan usein huolissaan nuoren puhelimen tai tietokoneen käytöstä kotona.
- Toimintaterapeutit ovat kiinnostuneita selvittämään vanhemmalta asioita perheen vuorovaikutuksesta, ja siitä miten asioista keskustellaan kotona, sekä millä lailla perheenjäsenet ovat läsnä nuoren elämässä.
- Yli puolet haastateltavista toi esiin, että kyselee rooleista usein kaveri- ja perhesuhteiden kautta, eli millainen suhde nuorella on esimerkiksi kavereihin, vanhempiin, tai sisaruksiin.
- Vapaa-aika osa-alueen yleisimmiksi kysymyksiksi nousivat, mitä nuori tekee vapaa-ajalla/kotona, onko hänellä harrastuksia tai mitkä ovat nuoren mielenkiinnonkohteet. Yksi toimintaterapeutti toi esille, että nuoren mielenkiinnonkohteiden avulla pystyy etsimään nuorelle toimintoja, jotka olisivat mahdollisimman mielekkäitä ja motivoivia nuorelle
- Myös se, onko vapaa-ajan vietossa tapahtunut muutosta, tai miksi mahdollinen harrastus on loppunut, kiinnosti useaa toimintaterapeuttia. Yksi toimintaterapeutti mainitsi kyselevänsä vapaa-ajan haasteista.

<p>COPE-malli: YMPÄRISTÖN VAATIMUKSET</p> <p>TEHTÄVÄN VAATIMUKSET</p> <p>YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN</p>	<p>Tutkimukset ja kirjallisuus: Lamash, Bedell ja Josman (2020): -Nuoret, joilla on autismikirjon häiriöitä viettävät muita nuoria enemmän aikaa teknologian parissa (Lamash & Bedell & Josman 2020: 83).</p>
<p>Päivitetyn haastattelurungon lopulliset osa-alueet ja kysymykset:</p>	
<p>VAPAA-AIKA JA SOSIAALISET SUHTEET</p> <ul style="list-style-type: none"> -Mitä nuori yleensä tekee vapaa-ajalla? -Mitä mielenkiinnonkohteita nuorella on? Mistä nuori innostuu? -Onko tai onko nuorella ollut nuorella harrastuksia? -Onko nuorella kavereita? -Tiedätkö miten nuori käyttää sosiaalista mediaa? -Keiden kanssa nuori on vuorovaikutuksessa päivittäin? -Kuvaile nuoren suhdetta perheenjäseniin, sukulaisiin. -Onko nuoren vapaa-ajassa tapahtunut muutosta? Millaista? Onko vapaa-aikaan liittyviä haasteita? 	
<p>Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Nuoren toimintaympäristöt ja niissä liikkuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usea toimintaterapeutti toi esiin nuoren ympäristössä liikkumisen ja sen, että on tärkeää tietää, liikkuuko nuori missään kodin ulkopuolella. Aineistossa mainittiin myös, että olisi tärkeää tietää ympäristöjä, missä nuori on aikaisemmin ollut, mutta ei jostain syystä ole enää. - Vanhemmalta halutaan tietää, miten nuori suoriutuu eri ympäristöissä, ja onko vanhempi huomannut haasteita, tai merkittävää muutosta. Esiin tuotiin myös, että on tärkeää kysyä, onko vanhempi huomannut nuoren toimintakyvyn vaihtelevan eri ympäristöjen välillä. - Toimintaterapeuteilla on tapana kysyä vanhemmalta, miten nuori liikkuu itsenäisesti julkisilla. Haastatteluissa tuli ilmi, että nuorilla saattaa olla pelkoja ja ahdistuksia liittyen julkisilla tai ympäristössä liikkumiseen. - Haastatteluissa mainittiin, että puutteet havainnoinnissa saattavat tehdä nuoren liikkumisesta vaarallista ja siksi on tärkeä selvittää, ovatko vanhemmat havainneet, millä tavalla nuori esimerkiksi havainnoi ympäristöään, muita ihmisiä ja autoja. Myös harjoituksen määrä on haastattelujen mukaan tärkeä selvittää, sillä voi käydä ilmi, että nuori liikkuu julkisilla, mutta vain monta kertaa harjoiteltua tai määrättyä reittiä. - Muutama haastateltava toi myös esiin, että erityisesti nuoren lähiympäristössä liikkumiseen olisi hyvä olla tarkentavia kysymyksiä tukitoimiin liittyen, sillä vastaukset aikaisemman haastattelurungon kysymykseen "Miten nuori liikkuu lähiympäristöissä" ovat olleet usein hyvin niukkoja. 	
<p>COPE-malli: YMPÄRISTÖN VAATIMUKSET</p> <p>YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN</p> <p>TEHTÄVÄN VAATIMUKSET</p>	<p>Tutkimukset ja kirjallisuus: Fogel, Rosenblum ja Josman (2020): -Nuorella, jolla on vaikeuksia toimia jossain tietyissä ympäristössä, voi olla mahdollisuus onnistua, kun ympäristö muuttuu tai vaihtuu. -eri ympäristötekijät sekä kognitiiviset ja sosiaaliset vaatimukset voivat rajoittaa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista niillä nuorilla, joilla on toimintakyvyn alenemaa. (Fogel & Rosenblum & Josman 2020: 95).</p>
<p>Päivitetyn haastattelurungon lopulliset osa-alueet ja kysymykset:</p>	
<p>NUOREN TOIMINTAYMPÄRISTÖT JA NIISSÄ LIKKUMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> -Missä eri ympäristöissä nuori käy? -Liikkuuko nuori itsenäisesti ympäristöissä? -Onko nuori tarvinnut ympäristöissä liikkumisessa tukea tai harjoittelua? Minkälaista? -Miten nuori havainnoi ympäristöään? -Oletteko huomanneet nuoren toimintakyvyssä vaihtelua eri ympäristöissä? -Onko ympäristöissä toimimisessa tapahtunut muutosta? 	

Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Arkirytmi ja lepo

- Muutama toimintaterapeutti mainitsi nuoren rutiinien käsittelyn. Vanhemmalta kysytään esimerkiksi suoraan, millaiset rutiinit nuorella on, tai selvitetään nuoren päivärytmiä/-ohjelmaa.
- Yksi toimintaterapeutti mainitsi kysyvänsä myös siitä, poikkeako viikonloppu nuoren arjesta tai tekeekö perhe tällöin jotain yhdessä. Myös nykyajan haasteet riittämättömästä levosta ja ravinnosta tuli rutiinien yhteydessä mainituksi, ja tällöin eri osa-alueiden tasapainon selvittäminen koettiin tärkeäksi.
- Nuoren toiminnan tarkempi kuvailu tuli haastatteluissa mainituksi ja esiin nostettiin myös päivärytmiin selvittäminen koko vuorokauden läpi alkaen siitä, miten nuori herää jatkuen nukkumiseen asti.
- Usea toimintaterapeutti mainitsi pitävänsä nuoren unen ja levon selvittämistä tärkeänä. He selvittävät vanhempien näkemystä nuoren nukkumaan käymisestä ja heräämisestä.
- Haastatteluissa tuli mainituksi myös kuuleeko vanhemmat nuoren liikkuvan yöllä, sekä nuoren herättämiseen muodostuneiden systeemien selvittäminen.
- Eräs haastateltava kaipasi myös kysymyksiä siitä, miten nuori ylipäätään hahmottaa aikaa ja päiviä.

COPE-malli:

TEHTÄVÄN VAATIMUKSET

YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN

Tutkimukset ja kirjallisuus:**Paavonen ja Urrila (2016):**

-Nuoren univelka aiheuttaa päiväaikaisen toimintakyvyn laskua. Riittämätön ja huonolaatuinen uni nuorella ovat yhteydessä muun muassa huonompaan koulumenestykseen, mielialaoireisiin ja kognitiivisen suorituskyvyn heikkenemiseen. (Paavonen & Urrila 2016: 407-408.)

ARKIRYTMII JA LEPO

- Millainen nuoren päivärytmi on? Eroako nuoren arki- ja viikonloppurytmi toisistaan? Pyri kuvailemaan mahdollisimman tarkasti nuoren päivä heräämisestä nukkumaan menoon.
- Miten nuori nukkuu?
- Hahmottaako nuori aikaa ja päiviä? Pitääkö nuori itse huolta päivärytmistään?
- Ovatko nuoren lepo, koulunkäynti ja vapaa-aika mielestänne tasapainossa?

Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Vuorovaikutus ja tunteet

- Haastatteluissa tuli mainituksi nuoren psyykkiset taidot muun muassa nuoren tunneilmaisun ja väkivaltaisuuden osalta. Toimintaterapeutit halusivat esimerkiksi tietää, miten nuori ilmaisee tunteitaan kotona sekä, kuinka nuori tulee toimeen muiden kanssa, ja miten nuori pystyy hoitamaan esimerkiksi ristiriitatilanteet tai pystyykö nuori neuvottelemaan.
- Toimintaterapeutit toivat esiin aiemmasta haastattelurungosta puuttuvan tarkemmat kysymykset vanhemmilta nuoren tunteiden säätelystä sekä tiettyjen nuorten kohdalla kysymykset väkivaltaisesta ja asosiaalisesta käyttäytymisestä.
- Nuoren taidoista ja valmiuksista kysyttäessä eniten korostui nuoren sosiaaliset taidot. Eräs toimintaterapeutti mainitsi, että usein nuorilla on puutteita tietyissä toimintatavoissa tai sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa, jotka tuntuvat nuoresta ahdistavalta.
- Toimintaterapeutit toivat esiin, että vanhemmalta saa usein tietoa nuoren pärjäämisestä ja toimimisesta muiden kanssa.

COPE-malli:

YMPÄRISTÖN VAATIMUKSET

YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN

VUOROVAIKUTUS JA TUNTEIDEN ILMAISU

- Miten nuori ilmaisee omia tunteitaan kotona tai muissa ympäristöissä? Onko ilmennyt esim. väkivaltaisuutta? Jos on, kuvaile mahdollisimman tarkasti.
- Jakaako nuori omia asioitaan?
- Millaiset sosiaaliset taidot nuorella mielestäsi on?

Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Nuoren toiminnallinen historia

- Osa toimintaterapeuteista toi vanhemman haastattelun syyksi esiin kehityksellisen historian kuulemisen, ja yksi toimintaterapeutti mainitsi vanhemman kyvyn peilata nuoren toimintakykyä esimerkiksi sisarusten toimintakykyyn.

<ul style="list-style-type: none"> - Suurin osa haastateltavista toimintaterapeuteista kuitenkin haluaa selvittää jollain tavalla nuoren toiminnallista historiaa lapsuudesta lähtien ja kartoittaa, missä vaiheessa ja millainen muutos nuoren toimintakyvyssä on mahdollisesti tapahtunut. - Yksi toimintaterapeutti mainitsi selvittävänsä toiminnallista historiaa muutaman vuoden säteellä, mutta suuren muutoksen havaitessa hänkin palaa nuoren lapsuuteen. - Yksi toimintaterapeuteista sanoi keskittyvänsä enemmän siihen mikä tilanne on nyt, mutta mainitsi kuitenkin, että psykoosinuorten kohdalla on tärkeää peilata tilannetta ennen sairastumista. - Toiminnallisen historian selvittämisessä korostuivat erityisesti toimintakyvyn muutoskohdan sekä ikätasaisen kehittymisen tai itsenäistymisen kartoittaminen. - Usea toimintaterapeutti toi esiin nuoren kehityshistoriaan liittyvien kysymysten puuttumisen aiemmasta haastattelurungosta, ja sen että varsinkaan neuropsykiatrisia nuoria tutkittaessa pelkkä tämänhetkisen tilanteen selvittäminen ei ole riittävää. - Haastatteluissa tuli esiin, että nuoren historiasta haluttaisiin saada tietoa muun muassa taitotasoon, toiminnalliseen suoriutumisen tasoon, sekä ystävyyssuhteisiin liittyen siltä ajalta, kun asiat ovat olleet suurin piirtein hyvin. Esiin tuotiin, että olisi tärkeää tietää mahdollisesta muutoksesta joka nuoren tilanteessa on tapahtunut, sekä esimerkiksi mahdollisista traumakokemuksista. 	
<p>COPE-malli: TEHTÄVÄN VAATIMUKSET</p> <p>YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN</p>	<p>Hagedorn (2000) kuvaa, että COPE-mallin mukainen toiminnallisen historian analyysi voi antaa käsityksen aikaisemmista rooleista, kiinnostuksenkohteista, kyvyistä ja selviytymiskyvystä sekä mahdollisuudesta kehittyä. Kuva toiminnallisesta historiasta voi myös antaa näkökulmaa mahdollisista sopimattomista reaktioista tai ajanjaksoista. (Hagedorn 2000: 212.)</p>
MUUTOS JA HISTORIA	
<ul style="list-style-type: none"> -Oletteko huomanneet nuorella tai nuoren toimintakyvyssä tapahtuneen jotain merkittävää muutosta? Missä vaiheessa? Millainen muutos? -Onko nuorella ollut pienestä pitäen ollut jotain toimintakyvyn haasteita? Millaisia? -Onko nuoren itsenäistyminen ollut mielestäsi ikätason mukaista? 	
<p>Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Rajoitteet ja arjen tuki</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osa toimintaterapeuteista toi esiin aistisäättelyyn liittyvä kysymys olisi hyvä lisätä päivitettyyn haastattelurunkoon, sillä neuropsykiatrisilla nuorilla on usein aistiyliherkkyyksiä, jotka vaikuttavat moneen eri osa-alueeseen. Tämän takia toiminnan rajoitteiden kartoittaminen koettiin myös tärkeäksi. -Yksi haastateltava toi myös esille perusaistimusten selvittämisen, eli näkeekö ja kuuleeko nuori normaalisti. Myös vanhempien näkemys nuoren motorisista taidoista nostettiin esiin. - Haastatteluaineistosta nousi esiin nuoren tarvitsema tuki, josta ei aiemmassa haastattelurungossa ole ollut kysymystä. Osa toimintaterapeuteista toi esiin, että olisi tärkeää tietää kuinka vahvalla tuella ja kuinka itsenäisesti nuori selviytyy arjen toiminnoista, ja onko nuorella esimerkiksi kotona jo käytössä jotain tukitoimia, kuten strukturoituja päiväohjelmia tai kuvatukea. - Haastatteluissa mainittiin, että vanhemmalta saa usein tietoa nuoren haasteista ja mahdollisista tukitoimista, jotka ovat jo käytössä. - Myös prosessitaitojen selvittäminen tuli mainituksi ja toimintaterapeutit selvittävät niitä kyselemällä vanhemmalta tarkoin kysymyksiin pystyykö nuori suorittamaan annetun toiminnon loppuun asti. Nuoren toimintakykyä selvittäessä kuusi toimintaterapeuttia mainitsi kysyvänsä vanhempien tai muun läheisen antamasta tuen määrystä nuorelle toimintoja suorittaessa. Esimerkiksi tarvitseeko nuori sanallista kehoitusta tai ohjausta toimimiseen ja kuinka paljon vanhemmat ylipäänsä auttavat nuorta toiminnoissa. 	
<p>COPE-malli: YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN</p>	<p>Tutkimukset ja kirjallisuus: Latva ja Moilanen (2016): -Puutteellisilla perusaistimuksilla voi olla vaikutusta nuoren psyykkisten haasteiden syntyyn (Latva & Moilanen 2016: 66).</p>

Päivitetyn haastattelurungon lopulliset osa-alueet ja kysymykset:**LISÄTIETOA NUOREN TOIMINTAKYKYYN VAIKUTTAVISTA ASIOISTA**

- Oletteko huomanneet nuorella olevan jotain aistiyli- tai aliherkkyksiä?
- Onko nuoren perusaistimukset normaalit?
- Oletteko huomanneet muita rajoitteita?
- Onko kotona ollut käytössä jotain apuvälineitä tai arkea tukevia struktuureita?

Haastattelutuloksista esiin nousseet asiat: Muut mietteet

- Kolme haastateltavaa toimintaterapeuttia toi esiin, että vanhemman haastattelu on myös hyvä tapa osallistaa vanhempaa nuoren hoitoprosessiin ja herättää vanhempaa pohtimaan nuoreen liittyviä asioita.
- Nuoren luonnetta käsitellessä toimintaterapeuttien haastattelukäytännöissä eniten korostuivat kysymykset: miten kuvailisi omaa nuorta tai minkä luonteinen nuori on. Myös vanhemman näkökulma nuoren itsetunnosta ja nuoren erityispiirteiden näkyminen tuli mainituksi.
- Haastatteluissa kävi ilmi, että toimintaterapeutit selvittävät nuoren voimavaroja ja vahvuuksia hyvin samankaltaisilla kysymyksillä ja eniten korostuivat kysymykset: missä nuori on hyvä tai mitkä ovat nuoren vahvuudet.
- Haastatteluissa tuotiin esille myös, että nuoren rakastettavien piirteiden kertominen on olennaista nuorelle rankkojen tutkimusten aikana, joten siksi vanhemmalta on tärkeää kysyä, mistä nuorella on ylpeä.
- Nuoren tulevaisuuteen liittyviä asioita toimintaterapeutit kertoivat selvittävänsä pääasiassa seuraavasti: vanhempien odotukset nuoren tulevaisuuden suhteen, vanhemman käsitys nuoren omista tulevaisuudensuunnitelmista sekä vanhempien toiveet nuoren tutkimusjaksolle. Lisäksi tulevaisuuskysymyksissä korostui nuoren koulutus sekä ammatinvalinta, joista vanhemmalla saattaa olla erilainen käsitys kuin nuorella.
- Vähemmistö toimintaterapeuteista ei pidä tulevaisuuteen suuntaavia kysymyksiä merkityksellisinä toimintakyvyn tutkimuksessa.
- Muutama toimintaterapeutti myös toi esille, että haastattelu on hyvä lopettaa nuoren positiivisten asioiden käsittelyyn, sillä usein haastattelussa korostuu enemmän nuoren haasteet ja puutteet kuin se, mikä nuorelta onnistuu.
- Asioita, joita toimintaterapeutit toivat esiin erityisen hyvinä aiemmasta haastattelurungosta, oli kysymys nuoren vahvuuksista haastattelurungon loppuvaiheessa, millaista tukea vanhemmat kaipaavat nuorelle

COPE-malli:

YKSILÖN KYKY VASTATA VAATIMUKSIIN

Tutkimukset ja kirjallisuus:**Latva ja Moilanen (2016):**

-Perheen sopeutumisella lapsen pitkäaikaiseen sairauteen on todettu olevan vaikutusta lapsen toimintakykyyn (Latva & Moilanen: 2016: 64).

Fogel, Rosenblum, Josman (2020):

-Nuoren kasvaessa ympäristön vaatimukset ja yhteiskunnalliset odotukset nuorta kohtaan kasvavat, ja nuoren odotetaan kykenevän vastaavan niihin itsenäisesti (Fogel & Rosenblum & Josman 2020: 95).

Danner ja Kippola-Pääkkönen (2016):

-Toimintaterapia-työskentelyssä käytetään hyödyksi nuoren vahvuuksia ja hänelle merkitseviä toimintoja (Danner & Kippola-Pääkkönen 2016: 582).

Päivitetyn haastattelurungon lopulliset osa-alueet ja kysymykset:**MUITA MIETTEITÄ NUORESTA**

- Minkä luonteinen nuori on?
- Mistä olet ylpeä nuoresta? Missä nuori on taitava?
- Onko asioita, joista kannat huolta nuoren kohdalla?
- Onko teillä jotain odotuksia nuoren tulevaisuuteen liittyen?
- Millaista apua/ kuntoutusta toivoisit nuorelle?

Liite 4: Tiedote opinnäytetyöstä

Hyvä HUS nuorisopsykiatriassa työskentelevä toimintaterapeutti,

kutsumme sinut kehittämään kanssamme nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa tapahtuvaa vanhemman haastattelua. Kehittämistyö toteutetaan osana Metropolia Ammattikorkeakoulun toimintaterapian opinnäytetyötä ”Vanhemman haastattelu osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa”.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää vanhemman haastatteluosuutta nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa HUS-nuorisopsykiatrian toimintaterapiassa niin, että nuoren toimintakyvystä saataisiin mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tietoa eri näkökulmista. Tavoitteena on siis suunnitella teidän, nuorisopsykiatriassa työskentelevien toimintaterapeuttien käyttöön päivitetty haastattelurunko, jolla haastattelette nuoren vanhempia nuoren toimintakykyä tutkittaessa. Jotta valmis haastattelurunko voi soveltua käytännön työhön, päivitetty haastattelurunko tullessaan luomaan teidän näkökulmienne ja toimintaterapian teorian pohjalta. Lisäksi opinnäytetyössä tullaan perustelemaan kirjallisuuden avulla vanhemman osallistumisen tärkeys osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta ja selvittämään tämänhetkisiä haastattelukäytäntöjä. Opinnäytetyön aihe syntyi HUS nuorisopsykiatrian vastaavan toimintaterapeutin toiveesta.

Aineistonkeruumenetelmänä käytetään puolistrukturoitua haastattelua. Kehittämistyöhön osallistuessasi sinua haastatellaan yhden kerran toimintaterapeuttiopiskelijoiden toimesta valintanne mukaan kasvotusten työpaikallanne tai Metropolia Ammattikorkeakoulun Myllypuron kampuksella tai vaihtoehtoisesti etänä Skype for Business -palvelun välityksellä. **Haastattelu tullessaan toteuttamaan marras-joulukuussa 2019**, eikä siihen tarvitse valmistautua etukäteen. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua viimeistään 30.6.2020.

Opinnäytetyössä noudatetaan hyvän tutkimusetiikan periaatteita, eikä sinua voida tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä tai siihen liittyvästä tuotoksesta. Osallistuminen tähän opinnäytetyöhön on täysin vapaaehtoista. Voit keskeyttää osallistumisesi syytä ilmoittamatta ilman, että se vaikuttaa työskentelyysi HUS:ssa. Voit peruuttaa suostumuksesi, ja osallistumisen keskeyttämisen tai suostumuksen peruuttamisen jälkeen sinusta kerättyjä henkilötietoja ja muita tietoja ei voi käsitellä osana opinnäytetyötä, vaan tiedot hävitetään.

Opinnäytetyön vastaavina ohjaajina toimivat Metropolia Ammattikorkeakoulun lehtori Riitta Keponen ja lehtori Sanna Piikki. Yhteistyötahon puolelta projektia ohjaa HUS nuorisopsykiatrian vastaava toimintaterapeutti, kliininen asiantuntija Tuija Repo.

Osallistumisenne on arvokasta!

Ilmoittauduthan Tuija Revolle viimeistään 1.11.2019 mennessä.

Haastattelua koskeissa kysymyksissä voitte ottaa yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla.

Ystävällisin terveisin,

Tiia-Maria Holttinen, toimintaterapeuttiopiskelija, Metropolia Ammattikorkeakoulu,

tiia-maria.holttinen@metropolia.fi

Leena Peura, toimintaterapeuttiopiskelija, Metropolia Ammattikorkeakoulu,
leena.peura@metropolia.fi

Opinnäytetyöstä oppilaitoksen puolelta vastaavat henkilöt:

Riitta Keponen

Sanna Piikki

Lehtori

Lehtori

riitta.keponen@metropolia.fi

sanna.piikki@metropolia.fi

Liite 5: Haastateltavien suostumuslomake

Toimintaterapeutin suostumus opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun

Opinnäytetyö: Vanhemman haastattelu osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta nuorisopsykiatriassa

Vastuuhenkilö: Tuija Repo, kliininen asiantuntija HUS Psykiatrian tulosityksikkö, vastaava toimintaterapeutti HUS nuorisopsykiatria

Opinnäytetyön tekijät: Tiia-Maria Holttinen ja Leena Peura / Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kuvaus

Kutsumme sinut kehittämään kanssamme nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa tapahtuvaa vanhemman haastattelua. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää vanhemman haastatteluosuutta nuoren toimintakyvyn tutkimuksessa HUS-nuorisopsykiatrian toimintaterapiassa niin, että nuoren toimintakyvystä saataisiin mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tietoa eri näkökulmista. Tavoitteena on suunnitella nuorisopsykiatriassa työskentelevien toimintaterapeuttien käyttöön päivitetty haastattelurunko, jolla haastatella nuoren vanhempia nuoren toimintakykyä tutkittaessa.

Opinnäytetyö toteutetaan haastattelututkimuksena käyttäen puolistrukturoitua yksilöhaastattelua. Kehittämistyöhön osallistuessasi sinua haastatellaan yhden kerran toimintaterapeuttiopiskelijoiden toimesta valintanne mukaan kasvotusten työpaikallanne tai Metropolia Ammattikorkeakoulun Myllypuron kampuksella tai vaihtoehtoisesti etänä Skype for Business -palvelun välityksellä.

Opinnäytetyössä noudatetaan hyvän tutkimusetiikan periaatteita ja kaikki kerätyt tiedot anonymisoidaan, eikä sinua voida tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä tai siihen liittyvästä tuotoksesta. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua viimeistään 30.6.2020.

Ymmärrän, että osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön on täysin vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että voin keskeyttää osallistumiseni opinnäytetyöhön syytä ilmoittamatta ilman, että se vaikuttaa työskentelyyni HUS:ssa. Olen myös tietoinen siitä, että voin peruuttaa suostumukseni, ja että osallistumisen keskeyttämisen tai suostumuksen peruuttamisen jälkeen minusta kerättyjä henkilötietoja ja muita tietoja ei voi käsitellä osana opinnäytetyötä, vaan tiedot hävitetään.

Allekirjoittaessani tämän suostumuksen osallistun vapaaehtoisesti haastattelututkimukseen ja suostun siihen, että haastattelu nauhoitetaan ja sen tuottamaa aineistoa voidaan käyttää yllä kuvattuun opinnäytetyöhön.

Päivämäärä, allekirjoitus, nimenselvennys

Työpiste

Vastaanottajan allekirjoitus

Liite 6: Toimintaterapeuttien puolistrukturoitu haastattelurunko

Toimintaterapeuttien haastatteluissa käytetty puolistrukturoitu haastattelurunko

Tämä puolistrukturoitu haastattelurunko on rakennettu COPE (*Competent Occupational Performance in the Environment*) -mallin näkökulmasta. COPE on toimintaterapian malli, joka kuvaa henkilön toiminnallista suoriutumista ympäristössä. Sen mukaan pätevä suoriutuminen riippuu siitä, millainen tasapaino on tehtävän ja ympäristön luomalla suorituksen vaatimustasolla ja henkilön kyvyllä vastata tähän vaatimustason. (Hagedorn 2000: 15-18.)

VANHEMMAN HAASTATTELUKÄYTÄNNÖT

1. Miksi haastattelet nuoren vanhempaa osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta?
2. Käytätkö vanhaa vanhemman haastattelurunkoa, vai onko sinulla jokin muu menetelmä, jota käytät?
3. Kuinka tärkeänä koet vanhemman haastattelun osana nuoren toimintakyvyn tutkimusta, arviointiasteikolla 1-5?
4. Missä vaiheessa toimintakyvyn tutkimusta haastattelet yleensä vanhempaa/vanhempia? Millä perusteella valitset ajankohdan?
5. Mitkä osa-alueet ovat mielestäsi tärkeimmät selvittää vanhemmalta?
6. Haastatteletko kaikkia vanhempia samalla tavalla, vai riippuuko se jostain tekijästä?

YMPÄRISTÖ

7. Mitä haluat tietää vanhemmalta nuoren toimintaympäristöistä? Esim.
  - a. psyykkinen, fyysinen, sosiaalinen, kulttuurinen, institutionaalinen?
  - b. roolit, ympäristön säännöt ja merkitykset?
  - c. ympäristön vaatimukset, eri ympäristöt?
8. Mitä haluat tietää vanhemmalta nuoren **toimintakyvystä** näissä ympäristöissä? Esim. Näkeekö vanhempi, että onko jossain tietyssä ympäristössä haasteita toimia?

TOIMINTA

9. Mitä sinulla on tapana kysyä nuoren toiminnasta? Esim.
  - a. itsestä huolehtiminen, työ/koulu, vapaa-aika?
  - b. toiminnan rajoitteet, toiminnallinen historia?

YKSILÖ

10. Mitä haluat tietää nuoren vanhemmalta itse nuoresta yksilönä? Millainen nuori on? Esim.
  - a. potentiaali, kyvyt/taidot, valmiudet, tarpeet, rutiinit, voimavarat, persoona

MUUT IDEAT

11. Tuleeko sinulle vielä mieleen jotain muuta tärkeää, josta me ei olla vielä keskusteltu ja on sinusta erityisen tärkeää ottaa huomioon vanhemman haastattelussa?

Lähteet:

Hagedorn, Rosemary 2000. Tools for Practice in Occupational therapy. A Structured Approach to Core Skills and Processes. London: Churchill Livingstone.